Ἐπιστημονικόν Βῆμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ Δ'ΔΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α — ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 236 547 — 221.316

ΕΤΟΣ ΙΑ' — ΤΕΥΧΟΣ 3ον — 4ον
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1963

Τιμὴ τεύχους . . . . . Δραχ. 5
Συνδρομὴ διὰ τὰ μέλη . . . . . « 50

ΕΝΑ ΠΑΡΘΕΝΟΝ ΘΕΜΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΜΟΝΟΘΕΣΙΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Ὑπὸ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγοῦ

Τὸ μονοθέσιον σχολεῖον εἶναι μία πραγματικὴ Κοινοτης ἐργασίας.

Wilhelm Kircher

I

Γύρω ἀπὸ τὸν ρόλον τοῦ Μονοθεσίου Σχολείου ἐπικρατεῖ παρ' ἡμῖν μία Παιδαγωγικὴ Βαβὲλ γνωμῶν καὶ ἀντιλήψεων.

Γιὰ μερικοὺς τὸ Μονοθέσιον εἶναι μία ὄασις ἐν μέσῳ τῆς ἐρήμου, ἐνῷ γιὰ ἄλλους ἀντιθέτως μία ἔρημος ἐν μέσῳ ὀάσεως.

Γιὰ εὐαρίθμους καὶ πραγματικὰ συγχρονισμένους Συναδέλφους, τὸ Μονοθέσιον εἶναι τὸ κύτταρον τὸ πρωταρχικὸν τοῦ Σχολείου τοῦ μέλλοντος καὶ γιὰ ἄλλους τέλος — προσγειωμένους στὴν τωρινὴ πραγματικότητα[1] τοῦ ξεριζωμοῦ τῆς ὑπαίθρου — εἶναι μία εὐκαιρία ὅπως καταργηθῆ, καὶ οἱ ἐλάχιστοι μαθηταὶ διαφόρων χωρίων μεταβαίνουν πρὸς φοίτησιν, δι' εἰδικῶν μέσων μεταφορᾶς, εἰς τὸ 6τάξιον λαϊκὸν Σχολεῖον ἑνὸς κεντρικοῦ χωρίου τῆς περιφερείας των.

Ἐν συνεχεία, μέσα σὲ μιὰ τέτοια ἀτμόσφαιρα Πεσσιμισμοῦ καὶ ἀλληλοσυγκρουομένων ἀντιλήψεων, ἀκούεται καὶ ἡ φωνὴ τῶν Κοινωνιολόγων, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τὸ Μονοθέσιον Σχολεῖον, ὡς μίαν πολύτιμον κυψέλην Κοινωνικῆς Ἀγωγῆς.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ὑποκρύπτεται εἰς τὸ βάθος τοῦ ὡς ἄνω Παιδαγωγικοῦ Komplex, δὲν εἶναι ἡ ὀργάνωσις ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ Μονοθεσίου Σχολείου, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐσωτερικῆς διαρθρώσεως καὶ λειτουργίας του.

Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκονται καὶ πολλαὶ ἀπόψεις τὲς ὑποίας σχετικὰ μὲ τὸ Μονοθέσιον τῆς ὑπαίθρου, εἶχε συλλάβει καὶ ὁ Πατέρας τῆς Παιδαγωγικῆς, ὁ Pestalozzi, ἀλλὰ ποὺ ἔμειναν δυστυχῶς ἀνεκπλήρωτοι.

Ἔτσι· Ὅλη ἡ τροσπάθεια ἡ μεταρρυθμιστικὴ γύρω ἀπὸ τὸν ρόλον τοῦ Μονοθεσίου λαϊκοῦ Σχολείου τῆς ὑπαίθρου ἔμεινε καθηλωμένη σὲ ἐπὶ μέρους διδακτικὲς λεπτομέρειες, ἐνῷ παράλληλα ἡ οὐσία, ὁ ρόλος καὶ τὸ πνεῦμα του ἀντικρυζότανε καὶ ἀντικρύζονταν:

Ἄλλοτε μὲ ἐνοραστικοὺς ἀφορισμούς, ἄλλοτε μὲ Μεθοδικοὺς ἁπλῶς Δεκρολισμούς, ἄλλοτε μὲ ψυχολογικοὺς Φροϋδισμούς, καὶ ἄλλοτε μὲ τὸ ἀφρόεν κῦμα τοῦ παιδαγωγικοῦ ἐνθουσιασμοῦ.

Ὅλες λοι τὸν τὲς ὡς ἄνω ἀλληλοσυγκρουόμενες ἀπόψεις τὲς παρέλαβε — ἐν εἴδει πολυτίμου παιδαγωγικοῦ θησαυροῦ — ἕνα μαγικὸ καράβι τὸ ὁποῖον διασχίζον πελάγη καὶ θαλάσσας Ἑλληνικάς, πλέει ἤδη πρὸς ἄγνωστον κατεύθυνσιν, μὲ ἀναπεπταμένην ἐπὶ τῆς πρώρας του μιᾶς σημαίας — ὁμοιώματος τοῦ γνωστοῦ Πύργου τῆς Βαβὲλ — ἐὰν ληφθῆ ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ σκοπὸς τ ς λειτουργίας τοῦ Μονοθεσίου Σχολείου τῆς ὑπαίθρου εἶναι:

Γιὰ ἄλλους μία Οὐτοπία. Γιὰ ἄλλους μία δοκιμασία. Γιὰ ἄλλους μία ἐπιβεβλημένη κατάργησις καὶ σύμπτυξις. Γιὰ ἄλλους μία συγχρωνισμένη Παιδικὴ δημοκρατία. Γιὰ ἄλλους μιὰ Κοινωνιολογικὴ ἀπαίτησις τῆς ἐποχῆς μας

[1] Ν. Γεωργαλᾶ, [illegible]

καί, γιὰ ἄλλους—μὲ ὁραματιστὴν τὸν Παιδαγωγὸν Berthold Offe—ὡς τὸ πρωταρχικὸν κύτταρον τοῦ Σχολείου τοῦ μέλλοντος.

Μέσα λοιπὸν σὲ μιὰ τέτοια παλίρροια καὶ ἄμπωτι συγκρουομένων ἀπόψεων καὶ γνωμῶν ἂς ἀκουσθῆ καὶ ἡ ἄποψις ἑνὸς συγχρονισμένου Γερμανοῦ Συναδέλφου—τοῦ Wilhelm Kircher, ὁ ὁποῖος σὲ κάποιο περισπούδαστο ἄρθρο του[1] κατέβαλε προσπαθείας ὅπως μεταδώσει γύρω ἀπὸ τὸν ρόλον τὸν σκοπὸν καὶ τὴν πρᾶξιν τοῦ Μονοθεσίου Σχολείου, τόσον στὴν πατρίδα του ὅσον καὶ σὲ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χῶρες, χρησίμους παιδαγωγικὰς καὶ διδακτικὰς ἀπόψεις.

Ἂς τὸν ἀκούσωμε συνεπῶς χωρὶς φόβον καὶ χωρὶς πάθος, ἐν κατακλείδι δὲ ἡ ταπεινότης μας θὰ ἀναφέρει, ἐὰν τὸ ὡς ἄνω μαγικὸ καράβι ποὺ φέρει τέτοιους πολυτίμους θησαυροὺς γύρω ἀπο τὸν ρόλον καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ Μονοθεσίου Σχολείου τῆς ὑπαίθρου, θὰ ἀράξῃ εἰς τὸν ποθητὸν λιμένα—ὕστερα ἀπὸ τὲς διαφωτιστικὲς ἀπόψεις ποὺ θὰ μᾶς παραθέσει ὁ Γερμανὸς Συνάδελφος—σὰν ἕνα εἶδος relations culturelles, ποὺ ἀφθονοῦν στὰ σημερινὰ Διεθνῆ Παιδαγωγικὰ Συνέδρια, ἢ μήπως λόγῳ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων ἀπόψεων, θὰ κατευθυνθῆ πρὸς τὴν νῆσον τῶν Μακάρων!

Ἂς δώσωμε λοιπὸν τὸν λόγον εἰς τὸν Γερμανὸν Συνάδελφον Wilhelm Kircher.

II

Σὲ ἕνα Παγκόσμιο Παιδαγωγικὸ Συνέδριο γυρω ἀπὸ τὴν ἀνανέωση τῆς Ἀγωγῆς, τὸ ὁποῖον συνεκροτήθη εἰς τὸ Helsingör τῆς Δανίας, συνεζητήθησαν προβλήματα γύρω ἀπὸ τὴν ἐπιβεβλημένην μεταρρύθμισιν τοῦ σχολείου τῆς ὑπαίθρου, ὑπεδείχθησαν ὅλα τὰ τρωτὰ ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὑπαίθρου εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ προὐτάθησαν συγκεκριμένες μεταρρυθμιστικὲς ἀπόψεις γύρω ἀπὸ τὴν θεραπείαν τῶν τρωτῶν.

Καὶ γενικὰ μὲν τὸ πρόβλημα τοῦ Λαϊκοῦ Σχολείου τῆς ὑπαίθρου ἀνεγνωρίσθη ὡς ἕνα σημαντικὸν πρόβλημα πολιτισμοῦ εἰδικώτερον δὲ τὰ προβλήματα ποὺ ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον ἐνδελεχῶν συζητήσεων θὰ ἠδύναντο νὰ διατυπωθοῦν εἰς τὰ κάτωθι:

Τὸ λαϊκὸν Σχολεῖον ἐν σχέσει μὲ τὸ χωριὸ ὡς ὅλον. Τὸ λαϊκὸν Σχολεῖον ἐν σχέσει μὲ τοὺς Γονεῖς τῶν παιδιῶν τοῦ χωριο . Τὸ λαϊκὸν Σχολεῖον σχετικὰ μὲ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας στὸ Χωριό. Τὸ λαϊκὸν Σχολεῖον σχετικὰ μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ κτιρίου καὶ τοῦ χώρου τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν. Τὸ λαϊκὸν Σχολεῖον ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόγραμμα καὶ τὴν μεθοδον τῆς ἐργασίας.

Ἰδιαιτέρως ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον συζητήσεων αἱ σχέσεις δασκάλου καὶ μαθητῶν ἐνῶ παραλλήλως οἱ εἰσηγηταὶ ἀνέφερον συγκεκριμένα παραδείγματα ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Σχολείου των, τὰ παραδείγματά των συνεπληρώθησαν ἀπὸ ἄλλους ὁμιλητὰς καὶ ἐν τέλει ἐτέλεσαν σὲ μιὰ γενικὴ ἐπισκόπηση τοῦ θέματος.

Ἰδιαιτέρως ὅμως αἱ ἀνακοινώσεις περιστράφησαν εἰς τὰ κάτωθι ἐπὶ μέρους σημεῖα:

Τὸ κατ' ἐξοχὴν Σχολεῖον τοῦ χωριοῦ.

Τὸ πειραματικὸν Σχολεῖον τῆς ὑπαίθρου.

Εἰδικῶς δὲ περὶ τοῦ πειραματικοῦ Σχολείου τῆς ὑπαίθρου ἐτονίσθη ἡ ἄποψις ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ἕνα ὑπαίθριον πειραματικὸν Σχολεῖον εἶναι δυναιὸν νὰ λειτουργήσῃ μονάχα τότε ἐὰν καὶ ἐφόσον ὁ Διευθυντής του θὰ ἐξασφαλίσει ἀπεριόριστον πίστωσιν ἐμπιστοσύνης ἐκ μέρους τῆς ὁλομελείας τῶν Γονέων.

Ἐν συνεχείᾳ ἐτονίσθη ἡ ἄποψις ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ διαπαιδαγώγησις τῶν χωρικῶν εἶναι κάτι τι ἐπιτακτικὸν καὶ ἐπιβεβλημένον.

Ὡς πρὸς τὰ βράδυα τῶν Γονέων ἐτονίσθη ἡ ἄποψις ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐὰν πρόκειται περὶ ἁπλῶν συνηθισμένων συγκεντρώσεων τῶν Γονέων, δὲν ἔχουν θέσιν παιδαγωγικὴν οὔτε μπορεῖ νὰ πείσουν περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητός των, δεδομένου ὅτι ἐγκλείουν κάποιαν δόσιν δυσπιστίας καὶ ἡ συγκεκριμένη δυσπιστία εἶναι χειρότερη ἀπὸ τὴν φανερὰν ἀντίδρασιν, ἐνῶ ἀντιθέτως τὸ πρῶτον πολύτιμον δεῖγμα γύρω ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τοῦ Σχολείου τῆς ὑπαίθρου ἀποτελεῖ ἡ παρατήρησις τῆς αὐξανομένης χαρούμενης διαθέσεως τῶν παιδιῶν πρὸς ἐργασίαν.

Τὸ Σχολεῖο εἶναι ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ χωριό, δεδομένου ὅτι ὁ κάθε χωρικὸς στέκεται σὲ κάποια ὁποιαδήποτε σχέση μαζί του

Τὰ προσχολικῆς ἡλικίας παιδάκια τοῦ χωριοῦ ἔχουν θέσιν στὸν κῆπο τὸν σχολικό, προσκαλοῦνται δὲ καὶ παίζουν μὲ τὰ ἄλλα παιδάκια τοῦ σχολείου καὶ ζωγραφίζουν καὶ αὐτὰ μὲ πλαστιλίνη.

Ἡ ἡμέρα τῆς ἐπισήμου εἰσόδου των εἰς τὸ σχολειό, δὲν σημαίνει κανὲν ψυχικὸν τραῦμα εἰς τὴν ζωήν των, ἀλλὰ τούναντίον τὴν ἐκπλήρωσιν μιᾶς πρὸ μακροῦ χρόνου γεννηθείσης εἰς τὴν ψυχήν των ἐπιθυμίας.

Τὰ παιδιὰ τοῦ Σχολείου ἔχουν ἀναγράψει ἄνωθεν τῆς θύρας τῆς κεντρικῆς εἰσόδου τοῦ σπιτιοῦ των τὴν κάτωθι ἐπιγραφή:

Ἐδῶ κατοικοῦν τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ Helsinger, ἕνα εἶδος δηλαδὴ δημιουργίας «παιδικῆς δημοκρατίας».

Ἔτσι αἱ δυνάμεις Ἀγωγῆς τοῦ χωριάτικου σπιτιοῦ εἶναι συσχετισμένες μὲ τὴν Ἀγωγή.

Τρεῖς ἄνδρες εἰς καθαρῶς χωρικὰς περιοχὰς εἶναι ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν δέσμευσιν τῆς Παιδαγωγικῆς μονάχα τῶν μεγαλοπόλεων καὶ ἀναγνωρίζουν τὲς θετικὲς ἀξίες τοῦ πολιτιστικοῦ κύκλου τοῦ χωριοῦ.

Ὁ [illegible] στὴν Ἑλβετία.

[illegible] στὴν Δανία καὶ,

Ὁ Jean Legtharf στὴν Ὁλλανδία.

Τὰ βράδυα τῶν Γονέων στὸ σχολειό μου εἶναι βράδυα συνδιαλέξεων γύρω ἀπὸ τὲς ἀνάγκες καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς σχολικῆς μας ἐργασίας.

Θεωροῦν δηλαδὴ ὡς ὑψίστην τιμὴν ἐὰν μία ὁμὰς νεαρῶν παιδιῶν μεταβῇ στὸ ἐργοστάσιόν τους γιὰ νὰ ἐργασθῇ καὶ νὰ ἀντλήσει πληροφορίας.

Τὰ ἐργοστάσια τῆς πλησιέστερης περιοχῆς εἶναι ἀνταμωμένα ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα μὲ τὴν ἐργασίαν τοῦ Σχολείου.

Πεδίον ἐρεύνης πειραματικῆς καὶ ἐργασία εἰς κήπους σχολικοὺς εἶναι γέφυρες γιὰ τὰ πιὸ ζωντανὰ διαφέροντα τοῦ χωρικοῦ.

Χορηγοῦν ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά τους χρηματικὰ ποσὰ γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν τοῦ Σχολείου, καὶ ὁ καθένας ἀναλαμβάνει εὐχαρίστως αὐτὴν τὴν αὐτοβοηθειαν.

Οἱ σύλλογοι Γονέων στὸ Ἀμβοῦργον συνεργέχουν γιὰ τὴν ἐποικοδόμησιν τῶν σχολικῶν κτιρίων τῶν παιδιῶν των τὰ λαβόντα δὲ χώραν εἰς τὸ Ἀμβοῦργον ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπα γιὰ τὴν Κοινωνιστικὴν μορφὴν τῆς ἐργασίας τοῦ Σχολείου μὲ τοὺς Γονεῖς τῶν παιδιῶν.

Ἔτσι: Τὸ φτωχότερο ὑπαίθριο Σχολεῖο μπορεῖ νὰ βρῇ πηγὲς ὄχι μονάχα ὑλικῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἔποψιν Ἀγωγῆς καὶ Κοινωνικότητος ἀξίας.

Ἡ Κοινότης τοῦ χωριοῦ εἶναι μία πραγματικὴ Κοινότης ἐργασίας Ἔτσι δὲ ἡ μορφὴ αὐτὴ τῆς συμπαραστάσεως τοῦ χωριοῦ καὶ τοῦ δεσμοῦ του μὲ τὴν ἐργασίαν τοῦ σχολείου ὁδηγεῖ σὲ μιὰ Κοινωνιολογικὴ ἐπισκόπηση τοῦ χωριοῦ ὡς ὁμάδος Κοινωνικῆς, ἀκριβῶς δὲ ἡ πραγματικότης αὐτὴ πρέπει νὰ συνειδητοποιηθῇ σὰν μιά: Magna Charta ἑνὸς Κοινωνικοῦ Σχολείου μιᾶς ξεχωριστῆς ἰδιορρύθμου ἐργασίας.

Ὁ χωρικὸς στὸ χωριὸ εἶναι μία Κοινότης ἐργασίας μὲ πολλαπλῆν ἐνέργειαν καὶ δρᾶσιν.

Εἰς τὸ χωριὸ ὁ χωρικὸς εἶναι ἴσος μεταξὺ ἴσων, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἰσότης ἀνταμώνει, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ ἀνεξαρτησία ἀπομακρύνει.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας μπορεῖ ἕνα χωριὸ νὰ εἶναι μικρό, στὸ βάθος του ὅμως εἶναι ἕνας ἀνθρώπινος Κόσμος, ὅλος δηλαδὴ ὁ πλοῦτος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐξηρμένος μέχρι τῆς σφαίρας τῆς ἀφοσιώσεως.

Τὸ ἀνωτέρω διατυπωθὲν μικροσκοπικὸν Κοινωνιολογικὸν σκίτσο τῆς ἰδέας καὶ τοῦ ρόλου τοῦ χωριοῦ, φέρει στὴν θύμησή μας τὴν φράσιν τοῦ παιδαγωγοῦ Wilhelm Paulsen κατὰ τὴν ὁποίαν:

«Τὸ καλῶς διευθυνόμενον λαϊκὸ Σχολειὸ τοῦ χωριοῦ μπορεῖ νὰ ἀποβῇ ἕνα ἀληθινὸν Πανεπιστήμιον, ποὺ ἀνταστακλᾶται μέσα σ' ἕνα καινούργιο φῶς».

III

Καὶ τώρα... ὕστερα ἀπὸ τὸ ὡς ἄνω γενικὸ σκιτσάρισμα, ἂς δοῦμε τὰ ἐπὶ μέρους προβλήματα τοῦ λαϊκοῦ Σχολείου τῆς ὑπαίθρου.

Ἐν πρώτοις:

1) Τὸ πρόβλημα τοῦ σχολικοῦ χώρου. Καὶ ἐν συνεχείᾳ:

2) Τὸ πρόβλημα τῆς σχολικῆς ἐργασίας μὲ παράθεσιν συγκεκριμένου παραδείγματος διδακτικῆς ἑνότητος.

3) Τὸ πρόβλημα τοῦ προγράμματος τῆς ὕλης καὶ

4) Τὸ πρόβλημα τῶν ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας.

Ἀρχίζομεν ἀπὸ τὸ πρῶτον:

Α'

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει ὅτι στὴν ὕπαιθρο ὑπάρχουν πολλὰ ἐλεεινὰ σχολικὰ κτίρια, τὰ ὅσα θὰ ἀναφέρωμεν θὰ φανοῦν σὰν μιὰ ἰδεώδης προβολή.

Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα γίνεται ἐπὶ τοῦ προκειμένου μία προβολὴ διὰ τὸ μέλλον.

Τὸ Μονοθέσιον Σχολεῖον δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι πλέον ἕνα Σχολειὸ μὲ μιὰ μονάχα αἴθουσα διδασκαλίας, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἀναγνωρισθεῖσα ἐλευθερία κινήσεων τοῦ παιδιοῦ, καθὼς καὶ ἡ διδασκαλία μὲ ὁμάδες παιδιῶν, ἀπαιτοῦν πολλὲς αἴθουσες, τούλάχιστον μιὰ κεντρικὴ μὲ πολλοὺς γειτνιάζοντας χώρους ἐργασίας.

Σ' ἕνα Σχολειὸ τῆς Ὁλλανδίας (Τὸ Rilhoven) ὁ χῶρος τῆς Κεντρικῆς αἰθούσης συνδέεται μὲ τὲς παρακείμενες αἴθουσες δι' ὑαλίνων τοιχωμάτων.

Αἱ ὁμάδες τῶν παιδιῶν ποὺ ἐργάζονται στὲς γειτονικὲς αἴθουσες χωρίζονται ἀπὸ τὴν κεντρικὴν τοιαύτην μονάχα ἀκουστικῶς οὐχὶ δὲ καὶ ὀπτικῶς.

Ὅλες αἱ αἴθουσες καὶ οἱ χῶροι φωτίζονται μὲ ἄπλετον φῶς ἐκ τῶν ἄνωθεν. Ὁ κεντρικὸς χῶρος τῆς αἰθούσης χρησιμοποιεῖται γιὰ κοινωνικῆς μορφῆς ἐργασίες τῶν παιδιῶν, καθὼς καὶ γιὰ ἀναπαυσή τους.

Στὴν χώραν μας, δηλαδὴ στὴν Γερμανίαν, μετεσχηματίσαμε τοὺς χώρους τῆς προτέρας μορφῆς ἐργασίας σέ:

Αἴθουσες διδασκαλίας Γεωγραφίας. Αἴθουσες διδασκαλίας Ἱστορίας. Αἴθουσες διδασκαλίας Ἀναγνώσεως, μὲ ἐπιφυλάξεις καὶ ἄλλων μεταρρυθμιστικῶν ἀπόψεων.

Β'

Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΝ ΤΟΥ ΜΟΝΟΘΕΣΙΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Σήμερα οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαϊκοῦ Σχολείου τῆς ὑπαίθρου, στηριζόμενοι στὰ διδάγματα τῆς νεωτέρας ψυχολογίας, δὲν κάμνουν λόγον πλέον περὶ ἑνὸς τμήματος μαθητῶν τῆς τάξεως, ἀλλὰ περὶ ἐργασίας καὶ συνεργασίας ὁμάδων μαθητικῶν.

Στὴν καθημερινὴ δηλαδὴ σχολική μας ἐργασία, οἱ μαθηταὶ ὅλων τῶν τάξεων τοῦ Σχολείου διαλύονται σὲ ὁμάδας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἰς ἕνα ἀνύποπτον ἐπισκέπτην τοῦ Σχολείου μας ἐμποιεῖ τὴν ἄποψιν ὅτι πρόκειται περὶ χάους, εἰς τὴν σχολικὴ ἀτμόσφαιραν.

Καὶ ὅμως: Πρόκειται ἀντιθέτως περὶ ἁρμονίας, δεδομένου ὅτι τὸ βλέμμα τοῦ δασκάλου ἀγκαλιάζει τὲς μαθητικὲς ὁμάδες:

Εἰς ἄλλους χώρους νὰ συζητοῦν καὶ νὰ καταστρώνουν σχέδια ἐργασίας.

Εἰς ἄλλους χώρους νὰ ζωγραφίζουν. Εἰς ἄλλους χώρους νὰ ἰχνογραφοῦν, καὶ εἰς ἄλλους νὰ δουλεύουν μὲ πλαστιλίνη.

Τὸ σύνολον τῶν μαθητῶν τοῦ Μονοθεσίου Σχολείου μας ἀνέρχεται σὲ 50 μαθητάς.

Τὸ κάθε παιδάκι ἐργάζεται μονάχο του ἢ σὲ μιὰ ὁμάδα, αἱ δὲ ὁμάδες διατελοῦν ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν ἑνὸς ἐπικεφαλῆς ὁδηγοῦ

Ἡ διδασκαλία δι' ὁλοκλήρου τῆς τάξεως εἶναι τελείως ἀγνοημένη στὸ Μονοθέσιον Σχολεῖο μου.

Ὅλες αἱ ὁμάδες ἢ μερικὲς—κατὰ τὰς ἑκάστοτε παρουσιαζομένας εὐκαιρίας—συναθροίζονται ἐπὶ τὸ αὐτό:

Ἢ πρὸς ἀνακοίνωσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας των, ἢ πρὸς διάρθρωσιν νέων μορφῶν ἐργασίας, ἢ πρὸς ἄρσιν τυχὸν ἀμφιβολιῶν ποὺ ἤθελαν παρουσιασθῆ στὸ πλάνο τῆς ἐργασίας των.

Αἱ ὁμάδες περιλαμβάνουν παιδιὰ διαφόρου ἡλικίας καὶ διαφόρων φύλων. Ἡ συνεργασία των δὲν εἶναι μόνιμος, ἀλλὰ προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ἰδιορρυθμίαν τοῦ ἑκάστοτε πρὸς ἐπεξεργασίαν ὑλικοῦ.

Κατὰ τὰ δύο πρῶτα σχολικὰ ἔτη αἱ ἐπὶ μέρους ὁμάδες μονάχα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑπεισέρχονται εἰς τὰς γενικὰς ὁμάδας, ἀποτελοῦν δὲ συνήθως ξεχωριστὲς ὁμάδες αὐτάς καθ' ἑαυτὰς καὶ μὲ ὁδηγοὺς παιδιὰ τῶν ανωτέρων τάξεων.

Αἱ ὁμάδες τῶν παιδιῶν κατὰ τὰ δύο πρῶτα σχολικὰ ἔτη διεξάγουν ἕνα ὡρισμένο τμῆμα ἀπὸ τὴν συνολικὴν ἐργασίαν.

Αἱ γνώσεις καὶ αἱ δεξιότητές των γύρω ἀπὸ τὴν Ἀνάγνωσιν, τὴν ἀρίθμησιν καὶ τὴν Ὀρθογραφίαν διαπιστοῦνται ἐπὶ τῇ βάσει καθορισμένων Test, γενικωτέρας ἢ εἰδικωτέρας μορφῆς, πάντως ὅμως ἡ πρόοδός των εἶναι τελείως ἀτομική.

Πρόκειται δηλαδὴ εἰς τὸ βάθος περὶ ἑνὸς πειραματισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβε νὰ διεξαγάγη τὸ Σχολειό μας γιὰ νὰ συνδυάσῃ καὶ τὴν Ἀτομικὴ καὶ τὴν Κοινωνικὴ Ἀγωγή.

Αἱ παρατιθέμεναι δὲ κατωτέρω ἀπόψεις περὶ τῆς μορφῆς τῆς σχολικῆς ἐργασίας, θὰ καταδείξουν σαφέστερον τὴν μορφὴν καὶ τὰς λεπτομερείας τοῦ ἀναληφθέντος πειραματισμοῦ

Γ'

Η ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Εἰς τὸ ζωντανὸν Σχολεῖον τῆς ὑπαίθρου ἡ ἐργασία διὰ τῶν ἐπὶ μέρους ἢ πέραν τῶν ἐπὶ μέρους μαθημάτων, πρέπει νὰ ἀποκλίνῃ διὰ τῆς προτιμήσεως μιᾶς μεθοδικῆς μορφῆς ἐργασίας πέραν τῶν ἐπὶ μέρους μαθημάτων, καὶ ἡ ἐργασία αὐτὴ διεξάγεται διὰ τῆς μεθόδου τῆς προβολῆς.

Κάθε δηλαδὴ μαθητὴς ἢ ὁμάδα μαθητῶν καὶ ταυτοχρόνως τὸ σύνολον τῶν μαθητῶν ὡς μία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ διηρθωμένη ἑνότης εἶναι ταυτοχρόνως καί: εἰσηγητὴς καὶ ἐκτελεστής.

Τὸ παληὸ Σχολειὸ ἀπαιτοῦσε ἀπὸ τὰ παιδιά νὰ ἀποζητοῦν τὰ μέσα, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὸν σκοπόν.

Ἀντιθέτως τὸ νεώτερον Σχολεῖον προβάλλει σαφῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν παιδιῶν τὸν σκοπόν, καὶ ἀφίνει νὰ προσδιορισθοῦν τὰ μέσα ἐκ τῶν ὑστέρων, τὰ δὲ προβαλλόμενα δὲν περιορίζονται σὲ χρονικὴ περίοδο μιᾷς ὥρας—κατὰ τὸ σχῆμα τῶν σταδίων τῆς Ἐρβαρτιανῆς μεθόδου—ἀλλὰ καταλαμβάνουν πολλάκις ἔκτασιν χρονικὴν καὶ ἑνὸς καὶ πλέον μηνός.

Ἡ μορφὴ τῆς ἐργασίας μεταξὺ δασκάλου καὶ μαθητοῦ θὰ μποροῦσε νά χαρακτηρισθῆ μὲ τὰ δυὸ ὀνόματα; τοῦ Ροβινσῶνος καὶ τοῦ Σωκράτους.

Ἀμφότερα τὰ ὡς ἄνω ὀνόματα στέκονται ἀντιμέτωπα μιᾶς μεθόδου, καὶ προϋποθέτουν μιὰν πραγματικὴ κατάστασι ζωῆς ἢ τουλάχιστον ἐπιζήσεως.

Ἡ θέσις ζωῆς δημιουργεῖ ἀνάγκας καὶ ταυτοχρόνως ἐρεθίσματα γιὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν αἱ ἀνάγκες.

Ἡ θέσις καὶ ἡ κατάστασις ζωῆς ἐρεθίζει τὴν δημιουργικὴν ὄρεξιν γιὰ ἐνέργειαν, ἡ δὲ ἐνέργεια διὰ τοῦ δημιουργικοῦ δεδομένου φέρει εἰς φῶς ἕνα δεδομένον ἀντικειμενικόν εἴτε τοῦτο εἶναι χειρονακτικὸν προϊὸν ἢ ἀποτελεῖ λύσιν γύρω ἀπὸ τὸ τεθὲν ἐρώτημα.

Τὸ ἀντικειμενικὸν ἐπενεργεῖ ἐκ νέου κατὰ τρόπον ἐρεθιστικὸν εἰς τὸν δημιουργόν, καὶ ἔτσι ἡ ἐργασία εἶναι ἕνα: perpetuum mobe (δηλαδὴ κίνητρον διηνεκές).

Δ'

Ἡ ἔννοια τοῦ Σχολείου ἐργασίας ὅπως τὴν ὥρισε ἡ διάσημος Παιδαγωγὸς Elsa Kohl (τῆς Βιέννης) εἶναι:

ΕΡΕΘΙΣΜΟΣ ΠΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Ὁ μαθητὴς συναντᾶ βεβαίως δυσχερείας εἰς τὰς προσπαθείας του πρὸς λύσιν τῶν διαφόρων προβλημάτων πάσης φύσεως, καὶ ἐν πρώτητου ἀντίδρασις εἶναι ἡ ἐρώτησις, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τοῦ μαθητοῦ.

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ δασκάλου εἶναι ἡ Πα

δαγωγικὴ τῶν ἰσοδυνάμων ἐρεθισμάτων, ποὺ δέχεται ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῆς τάξεώς του.

Φροντίζει δηλαδὴ ὁ δάσκαλος ὅπως τὸ παιδὶ προσαρμόσῃ τὴν ἐργασίαν του πρὸς μίαν κατεύθυνσιν, πρὸς ἐκείνην δηλαδὴ ποὺ ἀνταποκρίνεται στὲς δυνάμεις του καὶ ἀποφύγει συνεπῶς νὰ δοκιμάσῃ ἀπογοητεύσεις διὰ τῆς συμμετοχῆς του εἰς μίαν ψεύτικην ὁμάδα.

Ἔτσι: Ὁ Ροβινσὼν καὶ ὁ Σωκράτης συνεργάζονται καὶ ἀνευρίσκουν δρόμους, ὥστε τὸ παιδὶ νὰ προσαρμοσθῆ πρὸς μίαν κατάστασιν ἀνάγκης, καὶ νὰ ἀποφύγει συνεπῶς πλάνας ἢ δυσκολίας κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας του.

Ροβινσὼν δὲ σημαίνει ἐπίσης ἀποφασιστικὴν περιφορὰν μὲ ἀντικείμενα καὶ ὄχι μὲ προβλήματα.

Τὰ παιδιὰ δηλαδὴ τῆς ὑπαίθρου θέλουν νὰ μαθαίνουν καταπιανόμενα μὲ τὰ ἀντικείμενα, δηλαδὴ μιὰ μορφὴ μαθήσεως ποὺ μοιάζει σὰν ξανάχτισμα ἀπὸ τὴν πεῖραν.

Οἱ Ἄγγλοι τὴν μορφὴν αὐτὴ τῆς μαθήσεως τὴν ἀποκαλοῦν: Learning bg doing: οἱ δὲ Ἀμερικανοὶ ὁμιλοῦν περί: purposefeul acting.

Ἀντιθέτως ἡ μέθοδος ἡ Σωκρατικὴ—ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸν δάσκαλο—ἐδιώκει ὅπως καὶ ὅπου εἶναι δυνατὸν—νὰ ἐπιφέρει κάποιαν οἰκονομίαν εἰς τὴν προσαρμογὴ τῆς πείρας.

Τὴν μέθοδον αὐτὴ τὴν Σωκρατικὴν τὴν συνιστοῦν οἱ κάτωθι Παιδαγωγοί.

Ὁ Kretschman

Ὁ Berthold Offe καὶ

Ὁ Hugo Qandig.

Ἔτσι ἀντικρύζομε μιὰ γενεὰ ἀπὸ χωριατόπαιδα τὰ ὁποῖα δια τῆς σκέψεώς των βρίσκουν θέσιν εἰς τὴν ἐποχήν μας.

Ὁ μεταξὺ τῶν μαθητῶν ἐλεύθερος διάλογος πρὸς ἱκανοποίησιν ἀτομικῶν ἀναγκῶν—ἡ μορφὴ δηλαδὴ αὐτὴ τοῦ διαλόγου ποὺ εἶναι μιὰ φιλοδοξία ἀπομιμήσεως τοῦ Πλατωνικοῦ διαλόγου—δὲν ἔχει θέσιν γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου τῆς ὑπαίθρου.

Ἀναμφιβόλως καλλιεργεῖται—καὶ πρέπει ἐν μέρει νὰ καλλιεργεῖται—ἀλλὰ κατατείνει νὰ εἶναι ἡ μορφὴ ἑνὸς διαλόγου ὀλιγώτερον πληροφοριακοῦ παρὰ διαλόγου σκέψεως κριτικῆς μέσα στὴν ἀντιπαράθεση μὲ τὰ πράγματα, καθὼς καὶ μὲ τὰ ἐρωτήματα ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ζωή.

Ε'

Παράδειγμα ἑνότητος διδακτικῆς διεξαχθείσης μὲ τὴν Μέθοδον: «Ροβινσὼν—Σωκράτης».

Στὰ 1928—29 εἶχε ἐνσκύψει στὴν Γερμανία δριμὺς χειμὼν λόγῳ δὲ τοῦ ἐπικαίρου αὐτοῦ διαφέροντος ἐτέθη ὡς πρόβλημα διεξαγωγῆς ἡ διδακτικὴ ἑνότης:

Παγερὰ ἐποχή

Ὁ ψυχρὸς αὐτὸς χειμὼν εἶχεν ἐπιδράσει ἀκόμη καὶ στὸ σχολικό μας κτίριο. Ζούσαμε ἑπομένως μὲ τοὺς μαθητάς μας τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου ὡς τὰ ἀπώτερα αἴτια τοῦ πολιτισμοῦ των.

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν αὐτῶν τῶν ἐξ ἀνάγκης γνώσεων, ἐφιλοτεχνήσαμε ἕνα μεγαλειῶδες παιδαγωγικὸν σύστημα τὸ ὁποῖον συνεστήθη ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὴν ἐργασίαν τῶν Μονοθεσίων σχολείων τῆς ὑπαίθρου.

Κατὰ τὴν διεξαγωγὴν δηλαδὴ τῆς ἐργασίας μας ἀνετρέξαμε μὲ τὰ παιδιὰ στὴν μακρυνὴ ἐκείνη ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ἀναζητοῦσε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀνάγκας του.

Προσπαθήσαμε δηλαδὴ νὰ ἀνακαλύψωμε κατὰ ποῖον τρόπον ἱκανοποιοῦσαν οἱ πρωτόγονοι ἄνθρωποι τὰς ἀνάγκας των.

Καὶ καταλήξαμε στὴν διατύπωση τοῦ ἑξῆς σχεδίου ἐργασίας:

1) Προστασία ἔναντι τοῦ ψύχους.

2) Ἄγρια θηρία.

3) Ἀνάγκη διατροφῆς καὶ μέσα διατροφῆς.

4) Κατοικία καὶ μορφὴ σπιτιῶν

Ἦτανε δὲ ἐξόχως θελκτικὸν τὸ θέμα τοῦ ἐξακοντισμοῦ τῆς παιδικῆς σκέψεως εἰς μίαν τόσον μακρυνὴν ἐποχήν, μέσα στὴν ἀσφάλεια τῆς ὑπάρξεώς μας.

Μία ἐπίσκεψις τῶν μαθητῶν στὸ Προϊστορικὸν Μουσεῖον τῆς Φραγκφούρτης μᾶς ἐβοήθησε ἐξαιρετικὰ σχετικὰ μὲ τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς ὡς ἄνω διδακτικῆς ἑνότητος.

Ἐπρομηθευθήκαμε ὑλικὸν διὰ τὴν πλαστικὴν ἀπόδοσιν—ἰδίως μὲ πλαστιλίνην—τῆς μορφῆς σπιτιῶν προϊστορικῆς ἐποχῆς καὶ ἀγρίων ζῴων.

Ἔπρεπε νὰ ξαναζήσωμε τὴν ζωὴν τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων, νὰ τοὺς σκεφθοῦμε καλὰ καὶ νὰ τοὺς προβάλλωμε μὲ ὑλικὰ μέσα τῆς χειροτεχνίας.

Γιὰ ὑλικὸν Ἀνάγνωσεως ἀνετρέξαμεν σὲ σχετικὰ μυθιστορήματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχήν.

Ὅλες αἱ ὁμάδες τῶν μαθητῶν τοῦ Σχολείου μας διάβασαν τὸν Ροβινσῶνα, καὶ ἡ ἀνάγνωσις αὐτὴ ἐπέτρεψεν ὥστε ἄλλα μὲν ἀπὸ τὰ παιδιὰ τοῦ Σχολείου μας νὰ φτιάσουν ἕνα μικρὸν Μουσεῖον, ἄλλα δὲ νὰ στιχουργήσουν μὲ τὴν παιδικὴ των φαντασίαν ἀνάλογα ποιήματα.

Ἔτσι: Μιὰ ὁμὰς μαθητῶν δούλεψε λογοτεχνικά. Μιὰ δεύτερη ὁμὰς μαθητῶν ἀπέδωκε ἰχνογραφικά. Μιὰ τρίτη ὁμὰς μαθητῶν ἔφτιασε μοντέλα, καὶ μιὰ τετάρτη ὁμὰς μαθητῶν σκιτσάρισε τὴν ἐξελικτικὴν γραμμὴν ἀπὸ τῆς Ροβινσωνείου ἐποχῆς μέχρι σήμερον.

Ἐν συνεχείᾳ ἐπηκολούθησε ἡ ἐπεξεργασία καὶ τῶν κάτωθι θεμάτων:

1) Τῆς κατασκευῆς τῶν σπιτιῶν τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων.

2) Τῶν συναναστροφῶν τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων

3) Τῶν ἐργαλείων χρήσεως τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων.

4) Τῶν μέσων θερμάνσεως τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων.

Ἡ κάθε ὁμὰς μαθητῶν καταπιάστηκε μὲ κᾶτι τι ἀπολύτως ἀτομικὸν γύρω ἀπὸ τὲς ὡς ἄνω σφαίρας ἐρεύνης.

Ἡ κατασκευὴ ἰδίως τῶν σπιτιῶν τῶν πρωτογόνων ἔφερεν εἰς φῶς ἕνα πλῆθος διαφερόντων λαογνωστικῶν προβλημάτων.

Ἠρευνήθησαν Ἀρχεῖα, ξεφυλλιστήκανε χρονικὰ διάφορα, καὶ ἔλαβε χώραν μία συλλογὴ χωριάτικων σπιτιῶν—τύπου προϊστορικῶν μορφῶν μέχρι τῆς μορφῆς τῶν καλυβιῶν τῶν Ἐσκιμώων καὶ τῶν πρωτογόνων σπιτιῶν τῶν Κινέζων.

Καὶ ἡ πρωτότυπος αὐτὴ συλλογὴ προεβλήθη ὡς ἔκθεσις μαθητική.

Συνεπῶς: Ὁ τύπος τοῦ Μονοθεσίου Σχολείου μας θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς Σχολεῖον παραγωγῆς.

ΣΤ'

Ἀξιώματα Μεθοδικὰ γύρω ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τοῦ Μονοθεσίου Σχολείου.

1) Ἀφόρμησις ἀπὸ τὴν ζωήν.

2) Ἀφόρμησις ἀπὸ τὸ παιδί.

3) Τὸ ἐνεργητικὸ παιδὶ εἶναι τὸ πραγματικὸν αὐξανόμενο παιδί.

4) Τὸ παιδὶ ποὺ μονάχο του καταπιάνεται μὲ τὸ μορφωτικὸν ἀγαθόν, αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μεγαλώνει καὶ πνευματικά.

5) Τὸ πραγματικὸν κριτήριον γιὰ τὴν πλήρους ἀξίας ὑπὸ ἔποψιν Ἀγωγῆς ἐνεργητικότητα τοῦ παιδιοῦ εἶναι:

Ἡ ἀδιάκοπος προσοχὴ καὶ ἡ συγκεντρωμένη τάσις καὶ προσπάθειά του, ὥστε νὰ μὴ δημιουργηθεῖ κούρασις, ἔστω καὶ ἐὰν τὸ ἀντικείμενον μὲ τὸ ὁποῖον καταπιάστηκε πρόκειται να τελειώσει ὕστερα καὶ ἀπὸ ἕνα μῆνα.

6) Διαφέρον καὶ πειθαρχία στὴν καταβαλλόμενη ἐκ μέρους τοῦ παιδιοῦ ἐνέργεια.

7) Εὐθύνη καὶ πρωτοβουλία, ποὺ πρέπει πρωτίστως νὰ μεταβιβάζωνται στὸ παιδί.

8) Μάθησις ποὺ παίρνει τὸν χαρακτῆρα πραγματικῆς ζωντάνιας.

Ἔτσι: Ἐὰν τὸ χωριάτικο σχολειὸ εἶναι πράγματι ἕνα Kniversites ἐν μικρογραφία, στὰ ὀκτὼ ὅμως χρόνια τῆς ἐργασίας του δὲν προσφέρει μονάχα στοιχεῖα γεμᾶτα ἀπὸ ζωήν, ἀλλὰ κάμνει τὸν τρόφιμον νὰ μορφώσει μέσα του ἕνα κόσμον πνευματικὸν καὶ πολιτιστικόν, ὁ ὁποῖος μεγαλώνει τριγύρω του.

Ζ'

ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1) Τὸ ὑλικὸν τὸ ὁποῖον ἔχει ἐπινοήσει ἡ Montessori διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ πρώτου

2) Τὰ Βιεννέζικα Ἀλφαβητάρια ὡς πολύτιμον ὑπόδειγμα γιὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς πρώτης Ἀναγνώσεως.

3) Ὅλα τὰ ὡς ἄνω μέσα ὁ Decroly τὰ ἔχει βαφτίσει ὡς: yeux auto—èducatifs Ἡ δὲ Winnetkatecshuick τὰ ὀνομάζει: «Self—instruction material»

Η'

ΡΥΘΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ὁ ρυθμὸς τῆς ἐργασίας μας εἶναι ὁ ἑξῆς σταδιακός:

1) Παρατήρησις.

2) Σύνδεσις.

3) Ἔκφρασις.

Ἡ παρεχομένη δὲ ὕλη εἶναι διάφορος ὑπὸ ἔποψιν περιεχομένου γιὰ κάθε βαθμίδα παιδιῶν καὶ ὁμάδων.

Οὕτω: Γιὰ τὰ πολὺ μικρὰ παιδιὰ τὸ Στενώτατον περιβάλλον. Γιὰ τὰ μεσαίας ἡλικίας παιδιὰ τὸ Πατριδογνωστικὸν στοιχεῖον, καὶ γιὰ τὰ μεγαλύτερα παιδιὰ ὁ προσανατολισμὸς τοῦ ἀπωτέρου μακρυνοῦ κόσμου.

Ἔτσι: Τὰ παιδιὰ τῆς πρώτης βαθμίδος ξεχωρίζουν fakta.

Τὰ παιδιὰ τῆς μεσαίας βαθμίδος ἀναζητοῦν σχέσεις τῶν ἀντικειμένων μεταξύ των καὶ μὲ τὸ περιβάλλον.

Τὰ δὲ παιδιὰ τῆς ἀνωτέρας βαθμίδος ἀναζητοῦν συνάρτησιν καὶ συνοχὴν ἀντικειμενικήν, ἐνῷ ταυτόχρονα ἡ μεθοδικὴ βαθμὶς τῆς ἐκφράσεως φέρει τὴν παιδικὴν ψυχὴν εἰς ἐπαφὴν μὲ ὅσα ἐπέζησαν ἢ ἀπέκτησαν ὑπὸ ἔποψιν ἀφομοιώσεως γνώσεων.

Τὸ ἐκφραστικὸν δὲ στάδιον ἔχει τριπλῆν προβολήν.

1) Ἰχνογραφικήν.

2) Περιγραφικὴν καὶ ἀνακοινώσεως τοιαύτης, καὶ

3) Ἐλευθέραν.

Καὶ γιὰ νὰ συνοψίσωμεν:

Τὸ Μονοθέσιον λαϊκὸν Σχολεῖον τῆς ὑπαίθρου ἐγκλείει δυνατότητας σοβαρὰς ὥστε νὰ ἐπιλύσῃ τὸ ἐπιτακτικὸν πρόβλημα τῆς ἐπιβεβλημένης συνυπάρξεως τῆς Ἀτομικῆς καὶ τῆς Κοινωνικῆς Ἀγωγῆς.

Μὲ ἄλλα λόγια:

Τὸ Μονοθέσιον λαϊκὸν Σχολεῖον ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἀνταμώσει—χωρὶς ἐξαναγκασμὸν—τὴν τεχνικὴν τῆς διδασκαλίας καὶ τὴν ἀληθινὴν θέσιν τῆς ζωῆς, καὶ νὰ διατυπώσει παραλλήλως ἕνα πρόγραμμα γιὰ τὸν γενικὸν σκοπὸν διδασκαλίας τῆς Ἀγωγῆς ἐνῷ ταυτόχρονα ἡ Ροβινσώνειος—Σωκρατικὴ Μεθοδικὴ προοπτική του, εἶναι τὸ κήρυγμα τῆς μορφῆς του τῆς ξεχωριστῆς, ὡς κατ' ἐξοχὴν «Σχολείου παραγωγῆς», καὶ μάλιστα ὡς σχολείου μέσα στὰ πλαίσια ἑνὸς περιληπτικοῦ συσχετικοῦ συστήματος τῆς ζωῆς.

Wilhelm Kircher

IV'

Ἐτελειώσαμε...

Ὁ μακρινὸς ἀντίλαλος ποὺ ἔπληξε τὴν

Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ*

Τοῦ κ. ΔΗΜ. Κ. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΥ, Γεν. Γραμματέως τῆς Δ.Ο.Ε.

Ἡ Παγκύπριος Ὀργανωσις Ἑλλήνων Διδασκάλων (Π.Ο.Ε.Δ.) εἶχε τὴν ἐξαιρετικὴ ἔμπνευση καὶ τὴν ἀξιέπαινη πρωτοβουλία νὰ ὀργανώσῃ στὴ Λευκωσία, ἀπὸ 2-4 Μαΐου 1962, τὸ Α' Πανελλήνιο Ἐκπαιδευτικὸ Συνέδριο Λειτουργῶν Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, στὸ ὁποῖο, προσκεκλημένοι, ἔλαβαν μέρος καὶ (26) Ἕλληνες Δασκάλοι, ἐκπρόσωποι τῆς Διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας Ἑλλάδος. Εὐλαβικοὶ προσκυνηταὶ στ' ἁγιασμένα καὶ ἱερὰ χώματα τῆς ἐλεύθερης Ἑλληνικῆς Κύπρου μας, οἱ Ἑλλαδικοὶ ἀντιπρόσωποι — ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους καὶ ὁ ὁμιλῶν — εἶχαν τὴν πολύτιμη εὐκαιρία, κατὰ τὴν ὀκταήμερη παραμονή των στὴ θρυλικὴ Μεγαλόνησο, νὰ ζήσουν, μὲ τοὺς Κυπρίους συναδέλφους των, μέσα σὲ μιὰ ἐθνικὴ μυσταγωνία καὶ πνευματικὴ ἔξαρση, νὰ γνωρίσουν, στὶς συγκλονιστικές της λεπτομέρειες, τὴν ἱστορικὴ κι ἐθνικὴ ὑπόσταση τῆς Κύπρου καὶ νὰ διαπιστώσουν πόσο βαθειὲς εἶναι οἱ ρίζες τῆς αἰώνιας Ἑλλάδος στὸν ἱερὸ Κυπριακὸ χῶρο.

Σκιρτᾷ ἀπὸ βαθύτατη συγκίνηση ἡ Ἑλληνικὴ ψυχή, ὅταν ἐπικοινωνῇ μὲ τὸ ἡρωϊκό, ἀθάνατο κι ὡραῖο πνεῦμα τῶν Κυπρίων ἀδελφῶν μας. Στρέφεται, μὲ σεβασμὸ κι εὐγνωμοσύνη, στὸ παρελθόν, σκύβει εὐλαβικὰ στὸ παρὸν καὶ περήφανα ὁραματίζεται τὸ μέλλον τῆς ἡρωϊκῆς Μεγαλονήσου. Θαυμάζει τὴν ἀθάνατη καὶ δοξασμένη Κύπρο μας, ποὺ, ἀφοῦ ἐφώτισε ὁλόκληρη τὴν Οἰκουμένη μὲ τὴ λατρεία τῆς Ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀγάπη στὴν αἰώνια Μητέρα Ἑλλάδα, δημιουργεῖ τώρα τὸν ὡραῖο πολιτισμό της.

Ἡ Κύπρος, μὲ τὴν προνομιοῦχο γεωγραφικὴ θέση καὶ τὸν ἀνώτερο πνευματικὸ πολιτισμό της, στάθηκε, μέσα στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, τὸ χρυσὸ κλειδὶ τοῦ παραμυθιοῦ στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς μορφῆς της καταυγάζει κάθε ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ παγκόσμια σκέψη ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ὡς σήμερα. Δεκαπέσσερες, περίπου αἰῶνες, πρὸ Χριστοῦ ἡ Κύπρος κατοικεῖται ἀπὸ Ἕλληνες καὶ δεκάξη αἰῶνες ἀγωνίζεται γιὰ νὰ μείνῃ Ἑλληνική. Ἀπ' τὰ ἀρχαιότατα χρόνια, ὁ ἡρωϊκὸς πληθυσμός της μιλοῦσε τὴ γλῶσσα τῶν Ἀχαιῶν στὸν πιὸ καθάριο τύπο της: στὸν τύπο τῆς ὀρεινῆς Ἀρκαδίας. Ὁ Ὅμηρος μᾶς δίνει τὶς πρῶτες γραπτὲς εἰδήσεις γιὰ τὴν Κύπρο. Διαβάζομε στὴν «Ἰλιάδα», ὅτι ὁ Ἀγαμέμνονας μάχεται, κάτω ἀπ' τὰ τείχη τοῦ «ἱεροῦ πτολιέθρου», φορώντας τὸν θώρακα, ποὺ τοῦ ἔστειλε ὁ Κινύρας, ὁ βασιλιᾶς τῆς Κύπρου, χάρισμα πολύτιμο ἀπ' τὸν περίφημο χαλκὸ τοῦ νησιοῦ. Μέσα στ' ἀπανωτὰ κύματα τῶν βαρβάρων, ποὺ ξεσποῦν πότε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς καὶ πότε τῆς Δύσεως, ἡ Κύπρος ἀγωνίζεται νὰ κρατήσῃ τὴν Ἑλληνικὴ ψυχή της. Ἡ ζωή της εἶναι μιὰ ἀδιάκοπη ἐπανάσταση, πότε ἀνοιχτή, ποὺ ξεσπᾷ σὲ σκληροὺς κι αἱματηροὺς ἀγῶνες, καὶ πότε παθητική, ποὺ φέρνει στὴν ἐπιφάνεια συγκλονιστικοὺς μάρτυρες. Εἰκοσιτέσσερες αἰῶνες, πρὶν τραγουδήσῃ ὁ Ἐθνομάρτυρας τό: «καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή», τὸ ἐπραγματοποίησαν ὁ Ὀνήσιλος κι ὁ Ἀριστόκυπρος, οἱ δυὸ ἥρωες τῆς ἐπαναστάσεως ἐναντίον τῶν Περσῶν, ποὺ ἔπεσαν μαζί, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν στὴν πατρίδα των καὶ μιᾶς μονάχα χρονιᾶς ἐλευθερία!

Τὴν ἡρωϊκὴ καρτερία καὶ τὴν ἀντίσταση τοῦ πληθυσμοῦ στὰ κύματα τῶν κατακτητῶν ἦρθε νὰ δυναμώσῃ ὁ Χριστιανισμός. Χωρὶς τὸ ἐσωτερικὸ ἀναφτέρωμα καὶ τὴ συνεκτικὴ δύναμη τῆς νέας πίστεως, εἶναι ζήτημα μεγάλο, ἂν ἡ Κύπρος, σὰν ἕνα μακρυνὸ «θέμα» τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, θὰ μποροῦσε

---

* Διάλεξη, ποὺ ὠργάνωσε ὁ Διδασκαλικὸς Σύλλογος Α' περιφερείας Ἀθηνῶν καὶ δόθηκε τὴν 20-3-63 στὴν αἴθουσα τελετῶν τοῦ Α' Δημοτικοῦ Σχολείου (Παγκράτι). Ἡ ἴδια δόθηκε ἐπίσης στὴν «Ἑστία Νέας Σμύρνης» τὴν 19-5-63, κατὰ τὴν ὁποία ἐπρολόγισε ὁ Ἐπίτ. Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος κ. Γεώργ. Ζομπανάκης.

ἀκοήν μας γύρω ἀπὸ τὸν ἀπώτερον ρόλον τοῦ Μονοθεσίου Σχολείου τῆς ὑπαίθρου, δὲν εἶναι ἀκόμη γιὰ τὴν ἰδικήν μας τὴν Ἑλληνικὴν πραγματικότητα μιὰ ἠχὼ μελῳδίας.

Ἡ μελῳδικὴ ὅμως ἠχὼ ποὺ ἔπληξε τὰ ὦτα μας ἡ παράθεσις τῆς περιγραφῆς τοῦ ὡς ἄνω διακεκριμένου Γερμανοῦ Συναδέλφου, τοῦ Wilhelm Kircher:

Εἶναι κάτι, σὰν ἀπὸ τὰ παραμύθια τοῦ Andersen.

Εἶναι κάτι ἀπὸ τὸν ἀτέλειωτον χορὸν τῶν μεταρρυθμιστικῶν παιδαγωγικῶν ἐπιδιώξεων.

Τὸ δὲ Μονοθέσιον λαϊκὸν Σχολεῖον τῆς ὑπαίθρου:

Εἶναι ὁ τύπος τοῦ Σχολείου ἐκείνου ποὺ ἐκφράζει τὴν μορφὴν τῆς «Παιδικῆς Δημοκρατίας».

Εἶναι ἡ παιδαγωγικὴ ἁρμονία μέσα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα διδακτικῆς δυσαρμονίας, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ἐπιζητεῖται παρ' ἡμῖν ἡ διάλυσις ἢ ἡ συγχώνευσις τοῦ τύπου τοῦ Μονοθεσίου μὲ τὸ πολυτάξιον.

Εἶναι ἡ βελουδένια δεσποτεία τῆς ἐλεύθερης μορφῆς τῆς ἐργασίας.

Εἶναι ἡ ταινία τῆς μυστικῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ ξετυλιγμένη στὲς ὧρες τῆς ἐργασίας του καὶ τῶν ἐπιζήσεών του.

Εἶναι τὸ ποιητικὸ φτερούγισμα τοῦ τύπου ἐκείνου τοῦ Σχολείου ποὺ συνθέτει τὴν ἁρμονικὴν συνύπαρξιν Ἀτομικῆς καὶ Κοινωνικῆς Ἀγωγῆς.

Εἶναι τὸ ὄνειρο τὸ παιδικὸ σὰν κάποιος καλπασμὸς πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ πρὸς κάποιο τέρμα.

Εἶναι τέλος τὸ καράβι τῶν παιδικῶν ὀνείρων, ποὺ ἁρμενίζει στὸ γαλάζιο μετάξι καὶ συνθέτει ὕμνον γιὰ τοὺς Πύργους καὶ γιὰ τὰ ὄνειρα ποὺ πλάθει ἡ παιδικὴ φαντασία καὶ ἡ παιδικὴ ὀνειροπόλησις.

ν' ἀνθέξῃ στὶς τρομερὲς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων. Ὁλόκληρη ἡ Κυπριακὴ Ἱστορία εἶναι γεμάτη ἀπὸ θρύλους καὶ κατορθώματα, ἀπὸ νίκες καὶ θριάμβους τῶν ἡρωϊκῶν Κυπρίων ἐναντίον τῶν, κατὰ καιρούς, κατακτητῶν: τῶν Φοινίκων καὶ Ἀσσυρίων, τῶν Αἰγυπτίων καὶ Περσῶν, τῶν Ρωμαίων: καὶ Ναϊτῶν, τῶν Φράγκων καὶ Ἐνετῶν, τῶν Τούρκων καὶ Ἄγγλων. Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας συμβολίζει τὸν παντοδύναμο κι ἀκατάβλητο ἑλληνικὸ ἡρωϊσμὸ καὶ πολιτογραφεῖται μὲ τὰ νέα καὶ ζεστὰ πάντοτε χρώματα τῆς Κυπριώτικης φαντασίας. Ἀξίζει νὰ σημειωθοῦν τὰ ἀγέραχα λόγια τοῦ μεγάλου Ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ στὶς ἀπειλὲς τοῦ ἀποθηριωμένου Τούρκου δυνάστου:

—«Ἡ ρωμιοσύνη ἐρ φυλὴ συνώκαιρη τοῦ κόσμου
Κανένας δὲν εὑρέθηκεν γιὰ νὰ τὴν ἠξηλείψῃ,
κανένας, γιατὶ σκέπει των, ποὺ τἄψῃ ὁ Θεός μου.
Ἡ ρωμιοσύνη ἐν νὰ χαθῇ ὄντας ὁ κόσμος λείψῃ!
Σράξε μας θύλους κι ἂς γενῇ τὸ γαῖμα μας κύλάκιν,
κάμε τὸν κόσμον μακελειὸν καὶ τοὺς ρωμιοὺς τρα-
[κύλια,
ἀμμὰ ξερε, πὼς ὕλαντρον ὄντας κοπῇ καβάκιν
τριγύρου του πετάσσονται τρακόσια παραπόλια,
Τὸ 'νὶν ἀντὰν νὰ τρῶ τὴ γῆν, τρώει τὴ γῆ θαρκέται,
μὰ πάντα κεῖνον τρώεται καὶ κεῖνον κατλυέται.
...Μὲν μάχεσαι τὸ θάλασσαν νὰ τὴν ἠξηνταλίσῃς,
τὸν ἥλιον μὲ τὸ φύσημαν μπορεῖς νὰ τὸν ἠσβύσῃς...»

Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Κύπρου πάλαιψε στὰ τέσσερα συγκλονιστικὰ χρόνια τῆς ἀντιστάσεώς του (1955-1959), πυρωμένος ἀπ' τὴ φλογερὴ πνοὴ τοῦ Ἐθνάρχου του κι ἁρματωμένος μὲ τὴν πύρινη ρομφαία τοῦ Διγενῆ του. Τὸ Κυπριακὸ Ἔπος ἐφώτισε, σὰν φωτεινὸ μετέωρο, ὁλόκληρη τὴν Ἀνθρωπότητα. Τὸ διηγοῦνται σήμερα τὰ πανύψηλα πευκόφυτα βουνά, τὸ τραγουδοῦν οἱ χρυσαφένιοι κάμποι κι οἱ πυκνοδασωμένες κοιλάδες τῶν κέδρων, τὸ ὑμνεῖ ἡ βαθύτερη ψυχὴ τοῦ Κυπριακοῦ Λαοῦ, ποὺ συνεχίζει τὴν ἱστορικὴ πορεία, ἐπιβεβαιώνοντας τὴν ἑλληνικότητα τῆς Μεγαλονήσου.

Ὁ προσκυνητὴς τῆς Κύπρου, μαζὶ μὲ τὴν ἱστορία καὶ τὸ ἀνυπέρβλητο ἐθνικὸ μεγαλεῖο, θαυμάζει τὴ φύση καὶ τὶς καλλονές της, τὶς ὡραῖες πόλεις καὶ τὰ ὄμορφα χωριά, τὰ ἱστορικὰ μοναστήρια καὶ τὰ δασωμένα βουνά, τοὺς ἱεροὺς κι ἀρχαιολογικοὺς χώρους. Ἡ Λευκωσία, ἡ πρωτεύουσα κι ἡ καρδιὰ τῆς Μεγαλονήσου, μιὰ ἰδιόρρυθμη γραφικὴ πολιτεία, διατηρεῖ, μέσα ἀπ' τοὺς αἰῶνες, ἀμείωτο τὸ αὐστηρὸ μεγαλεῖο της. Τὸ Κυπριακὸ Μουσεῖο, ὁ μεγάλος αὐτὸς ἀκτινοβόλος ναὸς τοῦ ἀρχαίου Κυπριακοῦ πολιτισμοῦ, ἡ Ἀρχιεπισκοπή, τὸ καμάρι τῆς Ὀρθοδοξίας, ὁ Καθεδρικὸς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θρολόγου, ἡ Χρυσαλληνιώτισσα, ὁ Τρυπιώτης, ἡ Φανερωμένη, ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ὁ Γοτθικὸς Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, πάνσεπτες, ἱερὲς κι ἱστορικὲς ἐκκλησίες, ποὺ κράτησαν, μέσα στὴν μυστικόπαθη ἀτμόσφαιρά των, τὴν ἀνάταση καὶ τὸν ἀσίγαστο παλμὸ τῆς Κυπριακῆς ψυχῆς, τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο, ἡ νεώτερη Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Φανερωμένης, ἕνας τηλαυγὴς πνευματικὸς φάρος, κι ἄλλα ὡραῖα ἱδρύματα στολίζουν τὴν ἱστορικὴ Κυπριακὴ πρωτεύουσα. Ἡ Λεμεσός, ἡ Ἀμμόχωστος, τὸ Κτῆμα τῆς Πάφου, ἡ Λάρνακα, ἡ Κερύνεια εἶναι ὡραῖες πολιτεῖες, στολισμένες μὲ ὄμορφα κτίρια μ' ἀξιόλογη πνευματικὴ ἀνάπτυξη. Τὰ βουνὰ κλείνουν μέσα στοὺς πολύπτυχους κόλπους, στὶς ράχες καὶ στὶς βαθουλὲς κοιλάδες των χωριά, μικρὰ καὶ μεγάλα, ποὺ κατοικοῦνται ἀπὸ ἕνα ἁγνὸ κόσμο, ζυμωμένο μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ τόπου του. Τὰ παλιά, ἱστορικὰ καὶ ξακουστὰ μοναστήρια τοῦ Κύκκου, τοῦ Μαχαιρᾶ, τῆς Χρυσορρογιάτισσας, τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, τοῦ Σταυροβουνιοῦ, τοῦ Ἁγίου Χρυσοστόμου, τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου, τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέα καὶ πολλὰ ἄλλα ὑπῆρξαν τὰ μεγάλα χριστιανικὰ κι ἐθνικὰ κέντρα τῆς Μεγαλονήσου, ἀληθινὰ κοσμήματα τῆς Χριστιανωσύνης, ποὺ διεφύλαξαν τὶς ἱερὲς παραδόσεις τῆς Φυλῆς μας καὶ σημαντικώτατη εἶναι ἡ κοινωνική, φιλανθρωπικὴ καὶ κοινωνικὴ δράση των.

Ὁλόκληρη ἡ Κύπρος εἶναι, ἀναμφισβήτητα, ἕνα ἐθνικὸ Μουσεῖο. Εἶναι, χωρὶς ὑπερβολή, τὰ Ἐθνικά μας Ἱεροσόλυμα, ὅπου ἄπειρα μνημεῖα μαρτυροῦν τὴν ἑλληνικότητα τῆς Μεγαλονήσου καὶ τὴ χριστιανικότητα τοῦ ὑπερήφανου Λαοῦ της. Τὸ Κούριο, τὸ Γυμνάσιο Σαλαμῖνος, ὁ τάφος τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, οἱ λαξευμένοι «Τάφοι τῶν Βασιλέων» στὴν Πάφο καὶ ἄπειρα ἄλλα μνημεῖα ἀποκαλύπτουν τὴν ἑλληνικὴ ὑπόσταση καὶ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνες τῆς Κύπρου μὲ ἐπιστέγασμα τὴν πρόσφατη ἐποποιΐα.

Ὁ Κυπριακὸς Λαός, ὑπέροχος σὲ αἰσθήματα, μὲ ἔντονη ἐθνικὴ εὐαισθησία κι εὐγενέστατα ἐθνικὰ βιώματα, εἶναι δεμένος μὲ τὴν ἅγια Κυπριακὴ Γῆ καὶ ζῆ πάντοτε μὲ τὸ ὅραμα τῆς Ἑνώσεως μὲ τὴ Μητέρα Ἑλλάδα.

Τὸ λαμπρότερο γέρας τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος ὑπῆρξε ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας, ποὺ ἦταν πάντοτε συνυφασμένη μὲ τὴν ἐθνικὴ παράδοση, μὲ τοὺς πόθους καὶ τὸν πολιτισμὸ τοῦ ἡρωϊκοῦ Νησιοῦ. Τὸ Κυπριακὸ Ἔπος εἶναι δημιούργημα τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας. Σήμερα, ὕστερ' ἀπὸ ἕνα τιτάνιο ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα, ἡ Παιδεία, χειραφετημένη καὶ διάχυτη παντοῦ, βαδίζει μὲ βῆμα σταθερό, τὸν δρόμο τῶν ἐθνικῶν πεπρωμένων μας κι ἀποβαίνει πραγματικὴ ἐθνικὴ ἔπαλξη. Τὸ ἀγωνιστικὸ πνεῦμα, ποὺ κινοῦσε μικροὺς καὶ μεγάλους καὶ γαλβάνιζε τὶς ψυχὲς ὅλων, δὲν ἔσβησε μὲ τὴν κατάθεση τῶν ὅπλων, ἀλλὰ μεταφέρθηκε στὸ εἰρηνικὸ στίβο τοῦ πολιτισμοῦ, στὰ ἔργα τῆς Παιδείας. Ἕνα τεράστιο πνευματικὸ κίνημα, στὰ πλαίσια τῶν ἐθνικῶν πόθων, παίζει πρωτεύοντα ρόλο στὴ ἀναγέννησή κι ἀναδημιουργία. Ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία τῆς Κύπρου βρίσκεται σ' εὐλογημένη καὶ γόνιμη ὥρα. Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινοτικὴ Συνέλευσις Κύπρου (Ε.Κ.Σ.Κ.) διαθέτει τὸ μέγιστο μέρος τῆς δραστηριότητός της στὴν προστασία τῆς Παιδείας. Ἡ νέα Κυπριακὴ Δημοκρατία ἔχει ρίζει ὅλο τὸ κῦρος καὶ τὸ βάρος τῆς ἡγεσίας της στὴν προαγωγὴ τῆς Παιδείας, ποὺ βρίσκεται στὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος ὅλων. Ἡ Κυπριακὴ Παιδεία εἶναι μιὰ μεγάλη πολιτιστικὴ ἀξία ποὺ ὅλοι αἰσθάνονται. Κι εἶναι μεγάλο εὐτύχημα γιὰ τὴν Κύπρο, ὅτι στὴν κρίσιμη καὶ μεγάλη ὥρα τῆς ὀργανώσεως τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας βρίσκονται ἡγέτες τῆς Παιδείας ἄνθρωποι φωτισμένοι, μὲ πλατειὰ μόρφωση καὶ συγχρονισμένη πεῖρα. Ὁ πρῶτος πρόεδρος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, καὶ ἡ

Πρόεδρος τῆς Ε.Κ.ΣΚ. κ. Κ. Σπυριδάκης καὶ οἱ στενοὶ του συνεργάτες τοῦ Κεντρικοῦ Γραφείου Παιδείας κ. κ. Κλ. Γεωργιάδης, Θ. Σοφοκλέους καὶ Ἀνδρ. Κοῦμας ἀποτελοῦν τὸ γενικὸ Ἐπιτελεῖο τῆς Παιδείας, στὴν ὁποίαν θέλουν νὰ μετουσιώσουν καὶ νὰ ἐνσαρκώσουν τὸ νέο πνεῦμα τῆς ἀλλαγῆς, ἀλώβητο, καθαρὸ καὶ ἀνόθευτο, ὅπως βγῆκε μέσ' ἀπ' τοὺς καπνοὺς τοῦ Τρόοδος καὶ τὶς ἐπαναστατικὲς φλόγες. Καὶ δίπλα τοὺς στέκονται θερμοὶ συμπαραστάτες καὶ πολύτιμοι συνεργάτες, ὁ Δ)ντής τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κ. Φρ. Βράχας, ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητὴς κ. Χριστοδουλίδης, οἱ Γενικοὶ Ἐπιθεωρηταὶ τῆς Μ. Π. κι οἱ ἀειμνήστοι Ἐπιθεωρηταὶ τῶν Ἐπαρχιακῶν Γραφείων Παιδείας.

Χαιρετίζοντας τὸ Συνέδριο, ποὺ ἀπετέλεσε ἐθνικὴ καὶ πνευματικὴ ἐκδήλωση τῶν Κυπρίων Δασκάλων κι ἀπέβλεψε στὴν ἐναρμόνιση τῶν σχέσεων τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Κυπριακῆς Παιδείας, κατὰ τὴν ἐπίσημη παρουσία του, ὁ Πρόεδρος τῆς Ε.Κ.Σ.Κ. κ. Σπυριδάκης, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, ἐτόνισε τὰ ἑξῆς:

«Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας τῆς Νήσου, συντελεσθεῖσα ἀκριβῶς πρὸ τριετίας, ὑπῆρξε τὸ κυριώτατον ἐπίτευγμα τοῦ τετραετοῦς ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τῆς Κύπρου. Ἡ ἐγκαθιδρυθεῖσα Κυπριακὴ Δημοκρατία, ὡς ἀνεξάρτητος Πολιτεία, ἀπηλλαγμένη τῶν ἀποικιοκρατικῶν δεσμῶν, ἐπέτρεψεν, ὥστε ἡ παρ' ἡμῖν Παιδεία νὰ βαδίζῃ τὸν ἱστορικὸν αὐτῆς δρόμον, συνεχίζουσα τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικὴν παράδοσιν καὶ ὁδηγοῦσα πρὸς τὴν ὁλοκλήρωσιν τῶν πόθων καὶ τῶν ὀνείρων τοῦ Πανελληνίου.

Ὁ Ἑλληνικὸς Λαός, εἴτε ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐπικρατείᾳ ζῇ, εἴτε ἐν τῇ Κυπριακῇ Δημοκρατίᾳ, ὀφείλει νὰ ζῇ μνήμων τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ παραδόσεων καὶ νὰ καλλιεργῇ τὰ Ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδεώδη ὡς τὴν βάσιν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ... Ὁ Διδάσκαλος ἀποτελεῖ τὸν μέγιστον εὐεργέτην τῆς Ἀνθρωπότητος καὶ διὰ τοῦτο, παραλλήλως πρὸς τὸν Ἄγνωστον Στρατιώτην, τὸν ὑπερασπιστὴν τῆς πατρίου Γῆς, δικαιοῦται οὗτος νὰ τύχῃ τοῦ μνημείου τοῦ Ἀφανοῦς Διδασκάλου, εἴτε τοῦτο ἱδρύεται εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, εἴτε ἐπὶ τῆς ἀψύχου γῆς...»

Ἤδη, ἀπὸ τὴν 1η Μαΐου 1959, τὸ Γραφεῖο Ἑλληνικῆς Παιδείας πῆρε ὑπεύθυνα στὰ χέρια του τὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία τῆς Κύπρου κι ἐτόνωσε ἀμέσως τὸν χαρακτῆρα τῆς Παιδείας, ὥστε σ' ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ Κυπριακὰ Σχολεῖα νὰ πνέῃ, ἐλεύθερη καὶ πάλι, ἡ Ἑλληνικὴ σχολικὴ πνοή. Ἐλεύθεροι, πλέον, οἱ Ἐκπαιδευτικοί, ἐρρύθμιζαν τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἐργασία των πρὸς μία ἑνιαία ἑλληνικὴ κατεύθυνση.

Μὲ βάση τὴν προγραμματικὴ εἰσήγηση τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου πρὸς τὴν Κοινοτικὴ Συνέλευση, ἄρχισε μία πρωτοφανὴς ἔρευνα, ποὺ ὁδηγεῖ, σταθερὰ καὶ γοργά, στὴν ἀναγέννηση, στὴν ἀναδημιουργία καὶ πρόοδο. Ἀναφέρω τὰ συμαντικώτερα ἔργα καὶ δίνω μερικὲς εἰκόνες τῆς Βασικῆς Κυπριακῆς Παιδείας, ὅπως μπόρεσα νὰ τὴν δῶ, κατὰ τὴν ἡμερήσια παραμονή μου στὸ ὡραῖο καὶ μυροβόλο Νησί.

Α') Σχολικὰ κτίρια

Ι. Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκαίων ἐξόδων, ἐξασφάλισε τὴν ἐνίσχυση τῆς Συνεργατικῆς Κεντρικῆς Τραπέζης, ποὺ διέθεσε 150.000 λίρες γιὰ τὴν ἵδρυση νέων σχολικῶν κτιρίων στὰ χωριὰ ἢ τὴν ἐπισκευὴ τῶν παλαιῶν. Γιὰ τὸν ἴδιο σκοπό, τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Ταμεῖο διέθεσε 24.550 λίρες ὡς δάνειο καὶ 11.430 λίρες γιὰ τὴν ἐνίσχυση μικρῶν Σχολείων. Παράλληλα, οἱ Σχολικὲς Ἐφορεῖες διέθεσαν γιὰ τὶς κτιριακὲς ἀνάγκες τῆς Λαϊκῆς Παιδείας 227.582 λίρες. Ἔτσι, τὸ νέο πνεῦμα τῆς ἀγωγῆς στεγάστηκε σὲ νέα, εὐρύχωρα καὶ συγχρονισμένα κτίρια. Σύμφωνα μὲ ἀριθμοὺς, ποὺ τὸ Γραφεῖο Ἑλληνικῆς Παιδείας εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς ἐφοδιάσῃ, ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν διδακτηρίων εἶναι 526 μὲ (1.851) αἴθουσες διδασκαλίας, ἀπ' τὶς ὁποῖες οἱ (1.549) εἶναι κοινοτικές, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιπες (302) ἐνοικιάζονται. Εἴδαμε μερικὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα στὴ Λευκωσία, στὴ Λεμεσό, στὴ Λάρνακα καὶ σὲ λίγα χωριά. Καθαριότητα καὶ ἄνεση παντοῦ. Εὐρύχωρες καὶ φωτεινὲς οἱ αἴθουσες διδασκαλίας. Ὑπάρχουν εἰδικὲς αἴθουσες γιὰ τὰ μαθήματα τῆς Χειροτεχνίας καὶ τῆς Οἰκοκυρικῆς. Τὰ Σχολεῖα ἔχουν τὸ μαγειρεῖο των γιὰ τὴν παρασκευὴ τοῦ μαθητικοῦ συσσιτίου καὶ καθαρὴ κι εὐχάριστη αἴθουσα φαγητοῦ.

Β') Μόρφωση - ἐπιμόρφωση διδασκάλων

Τὸ Ἐκπαιδευτικὴ Συμβούλιο μετέτρεψε τὸ Διδασκαλικὸ Κολλέγιο σὲ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, κατὰ τὸ πρότυπο τῶν Ἑλληνικῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, καὶ τὴν ἐπήνδρωσε μ' ἐκλεκτὸ παιδαγωγικὸ κι ἐπιστημονικὸ προσωπικό, ὥστε σήμερα τὸ Ἵδρυμα αὐτό, μὲ τὴ δημιουργικὴ ἐργασία του, νὰ ἔχῃ ἐπιβληθῇ ἀπόλυτα στὴ συνείδηση τῶν Ἐκπαιδευτικῶν καὶ τῆς Κυπριακῆς Κοινωνίας, νὰ ἔχῃ ἀποκτήσει πρωταρχικὴ θέση στὴ ζωὴ τῆς Μεγαλονήσου καὶ νὰ πρωτοστατῇ σὲ κάθε ἐθνική, ἐκπαιδευτικὴ καὶ πνευματικὴ κίνηση.

Γιὰ τὴν ἐπιμόρφωση τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο δίνει ὑποτροφίες σὲ Δασκάλους γιὰ τὴ συμπλήρωση τῶν σπουδῶν των στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Εὐρώπη. Ἐπίσης, πολλοὶ Ἕλληνες Δασκάλοι τῆς Κύπρου ἐπωφελοῦνται ἀπ' τὴν προσφορὰ ὑποτροφιῶν ξένων Κυβερνήσεων καὶ διαφόρων Ὀργανισμῶν. Ἀκόμη, ὀργανώνει ἐπιμορφωτικὰ μαθήματα — κυρίως στὸ χρόνο τῶν θερινῶν διακοπῶν —, στὰ ὁποῖα οἱ Δασκάλοι εἰσηγοῦνται τὰ διάφορα θέματα καὶ λαμβάνουν μέρος στὶς συζητήσεις ποὺ ἐπακολουθοῦν. Ὀργανώνονται, ἐπίσης, στὶς διακοπὲς τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ καλοκαιριοῦ, διαλέξεις, παιδικὲς ἐκθέσεις, ἐκθέσεις σχολικῶν καὶ παιδαγωγικῶν βιβλίων, ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας κ.ἄ. Ἔχουν ἱδρυθῇ σ' ὅλες τὶς πόλεις τῆς Κύπρου Ἰνστιτοῦτα ξένων γλωσσῶν, στὰ ὁποῖα οἱ Δασκάλοι φοιτοῦν δωρεάν.

Ἡ παιδαγωγικὴ ἔρευνα καὶ τὸ ἐρευνητικὸ πνεῦμα τῶν Δασκάλων καλλιεργοῦνται σημαντικὰ ἀπὸ τὰ πραγματοποιούμενα ἐκπαιδευτικὰ συνέδρια, στὰ ὁποῖα χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ συνεργασία Προϊσταμένων καὶ ὑφισταμένων. Μεταξὺ ἄλλων μέτρων, ποὺ ἀφοροῦν μεθόδους διδασκαλίας καὶ προβλήματα, γύρω ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῶν διασόρων μαθημάτων, ἔχει ἀποφασισθῇ οἱ νέοι Δασκάλοι νὰ τοποθετοῦνται, γιὰ ἕνα ὁρισμένο χρονικὸ διάστημα, σὲ πολυθέσια Σχολεῖα καὶ νὰ ἔχουν λιγώτερες ὧρες διδασκαλίας, ὥστε νὰ

μποροῦν νὰ παρακολουθοῦν τοὺς ἀρχαιοτέρους συναδέλφους καὶ νὰ καθοδηγοῦνται ἀπὸ τοὺς Προϊσταμένους των.

Γενικά, τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα, ὁ προγραμματισμὸς τῆς σχολικῆς ἐργασίας, ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὴ σημερινὴ πραγματικότητα καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ τὸ ὡραιότερο ὁδηγοῦν, στὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀναδημιουργία.

Γ') Δημοτικὰ Σχολεῖα — Διδακτικὸ Προσωπικὸ

Ἀπὸ ἕνα στατιστικὸ πίνακα, σχετικὸ μὲ τὴν Στοιχ. Ἐκπαίδευση, προκύπτει, ὅτι, κατὰ τὸν σχολικὸ χρόνο 1961 - 62, ἐλειτούργησαν στὴν Κύπρο (532) Δημοτικὰ Σχολεῖα, μὲ συνολικὸ ἀριθμὸ Μαθητῶν (67.591). Ἀπὸ τὰ Σχολεῖα αὐτὰ ἐλειτούργησαν:

μὲ 1	Δάσκαλο	τὰ 128	μὲ	3.891	μαθητὰς
μὲ 2	Δασκάλους	τὰ 143	μὲ	9.458	»
μὲ 3-5	»	τὰ 124	μὲ	15.242	»
μὲ 6-7	»	τὰ 71	μὲ	15.842	»
μὲ 8-9	»	τὰ 37	μὲ	10.868	»
μὲ 10	» καὶ ἄνω τὰ	29	μὲ	12.290	»

Ἐλειτούργησαν, ἀκόμη, (15) Ὀκτατάξια Σχολεῖα μὲ συνολικὸ ἀριθμὸ μαθητῶν (41?). Ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν Δασκάλων, ποὺ δίδαξαν, κατὰ τὸν ἴδιο χρόνο, ἀνέρχεται σὲ (1977), ἔχομε δηλαδὴ ἀναλογία, κατὰ μέσο ὅρο, (34,4) μαθητῶν σὲ κάθε Δάσκαλο. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Σχολείων, τῶν μαθητῶν καὶ τῶν Δασκάλων εἶναι πολὺ μεγαλύτερος στὰ χωριά, παρὰ στὶς πόλεις καὶ ἡ ἀναλογία τῶν μαθητῶν, ποὺ ἀντιστοιχοῦν σὲ κάθε Δάσκαλο εἶναι ἡ ἴδια περίπου, κυμαινόμενη ἀπὸ (31,91) — (34,97) γιὰ τὰ χωριὰ καὶ ἀπὸ (28) — (41,33) γιὰ τὶς πόλεις. Σχετικὰ μὲ τὴν ἀναλογία τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ἀποφασίστηκε νὰ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν Σχολείων μ' ἕνα Δάσκαλο—τῶν μονοδιδασκάλων, ὅπως πολὺ ὀρθὰ ὀνομάζωνται—καὶ νὰ ἱδρυθοῦν περισσότερα, πρὸς ἀντικατάσταση, διδιδάσκαλα καὶ τριδιδάσκαλα. Ἔτσι, ὡς διδιδάσκαλα λειτουργοῦν ὅσα Σχολεῖα ἔχουν περισσότερα ἀπὸ (45) παιδιὰ καὶ ὡς τριδιδάσκαλα ὅσα ἔχουν περισσότερα ἀπὸ (100).

Χωρὶς καμμιὰ ὑπερβολή, οἱ Δασκάλοι εἶναι ἀπὸ τὶς δεσπόζουσες φυσιογνωμίες τῆς Κύπρου. Ἐργάζονται ἔντονα, ἀδιάκοπα κι ἀποτελεσματικά. Ἡ διδασκαλία των δὲν εἶναι δεοντολογία, ἀλλὰ κίνημα ψυχῶν, πνευματικὴ κι ἐθνικὴ πρωτοπορεία. Δημιουργοῦν τὰ νέα ἐθνικὰ σύμβολα, ἐπάνω στὰ ὁποῖα στηρίζουν τὸν ψυχολογικὸ δυναμισμὸ τοῦ ἔργου των. Περιβάλλονται μ' ὅλο τὸ κῦρος, ποὺ παρέχει ἡ ὑψηλὴ ἀποστολή των. Ἡ κοινωνικὴ θέση των, ἠθικὰ καὶ ὑλικά, βρίσκεται σὲ ἀρκετὰ ὑψηλὴ στάθμη, μὲ προοπτικὴ βελτιώσεως. Ὁ νέος Δάσκαλος διορίζεται χωρὶς καμμιὰ καθυστέρηση μὲ μηνιαῖο μισθὸ (3.500) ἑλληνικὲς δραχμὲς περίπου. Στὰ (19) χρόνια συνολικῆς ὑπηρεσίας ὁ Δάσκαλος μὲ τὰ ἀνάλογα ἐπιδόματα προσόντων καὶ Δν/τοῦ Σχολείου Α' τάξεως παίρνει μηνιαῖο μισθὸ (8.000) ἑλληνικὲς δραχμές.

Ἔτσι, ἡ διάθεσή των γιὰ ἐργασία εἶναι ηὐξημένη, οἱ συνθῆκες ἐργασίας ἱκανοποιητικές, ἡ ἐπίδρασή κι ἡ ἀπόδοσή των μεγαλύτερες.

Δ') Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα

Στὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα διατηρεῖται ἡ ἐξάχρονη φοίτηση. Εἰδικὴ Ἐπιτροπή, μὲ συγχρονισμένο πνεῦμα καὶ σὲ σταθερὲς βάσεις, ἐργάστηκε ἐντατικὰ γιὰ τὴν κατάρτιση τοῦ νέου Ἀναλυτικοῦ προγράμματος, προσηρμοσμένου στὶς ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς πραγματικότητος τῆς Κυπριακῆς ζωῆς, ὥστε νὰ ἐφαρμοσθῇ ἀπ' τὸν σχολικὸ χρόνο 1959 - 60. Σύμφωνα μ' αὐτό:

α) Καταργεῖται ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα στὴ Στοιχ. Ἐκπαίδευση.

β) Καλλιεργεῖται ὁ προφορικὸς καὶ γραπτὸς ἑλληνικὸς λόγος καὶ ἐνισχύεται ἡ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

γ) Εἰσάγεται τὸ μάθημα τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου.

δ) Τονώνεται ἡ διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, στὴν ὁποίαν κρατεῖ τὴν πρέπουσα θέση ἡ Ἱστορία τῆς Κύπρου. Καὶ

ε) Ἐξαίρεται ἡ ἀξία τῶν Φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, τῆς Φυσικῆς, τῶν Τεχνικῶν καὶ τῆς Γυμναστικῆς.

Παράλληλα, τὸ νέο πρόγραμμα καθορίζει τὶς μεθόδους διδασκαλίας καὶ τὰ Κέντρα Ἐνδιαφέροντος, ποὺ ἀποτελοῦν τὴ βάση τῆς σχολικῆς ἐργασίας καὶ ἀποδίδει μεγάλη σημασία στὴν ἐποπτικὴ διδασκαλία, στὴν ἄσκηση τῆς αὐτενεργείας τῶν μαθητῶν, στὴν ὀρθὴ χρησιμοποίηση τῶν βοηθητικῶν βιβλίων καὶ, γενικά, στὴν καλλιέργεια ὅλων τῶν ψυχικῶν ἱκανοτήτων τῶν παιδιῶν. Ἡ Μουσικὴ εἶναι κυρίαρχο μάθημα. Γενικὸς νόμος: πρῶτα ἡ ψυχικὴ καλλιέργεια, ὕστερα ἡ νοητικὴ ἐξέλιξη. Ἀπὸ τὴν ψυχαγωγία στὴ γνώση.

Ε') Ὀργάνωση σχολικῆς ἐργασίας

Ἡ 5η Σεπτεμβρίου εἶναι ἡμέρα ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῶν Δημ. Σχολείων. Τὰ μαθήματα ἀρχίζουν στὶς 10 Σεπτεμβρίου, τελειώνουν στὶς 28 Ἰουνίου καὶ ὁ σχολικὸς χρόνος κλείνει στὶς 30 Ἰουνίου. Δὲν γίνονται μαθήματα τὰ ἀπογεύματα τῆς Τετάρτης καὶ τοῦ Σαββάτου.

Κάθε Δάσκαλος τὸν πρῶτο μῆνα προσπαθεῖ νὰ γνωρίσῃ τὶς ἱκανότητες τῶν μαθητῶν τῆς τάξεώς του. Σὲ κοινή, ὕστερα, σύσκεψη Δασκάλων καὶ Δ/ντοῦ τοῦ Σχολείου, καταρτίζεται ἕνα σχέδιο τριμήνου ἐργασίας, στηριζόμενο στὸ Ἀναλυτικὸ πρόγραμμα κ ἐγκρινόμενο ἀπ' τὸν Ἐπιθεωρητή. Τὸ ἐλεύθερο ἀπόγευμα τῆς Τετάρτης, ὁ Δάσκακος κάθε τάξεως παρουσιάζει στὴ συνεδρίαση τῶν Δασκάλων καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Σχολείου ἑβδομαδιαῖα σχέδια ἐργασίας, ποὺ συζητοῦνται κι ἀποφασίζεται ἡ ἐφαρμογή των. Ἡ ὅλη πορεία τῆς ἐργασίας γίνεται προοδευτικὰ χωρὶς δεσμεύσεις στὸ Ἀναλυτικὸ πρόγραμμα, ἀλλὰ μὲ ἐλευθερία κινήσεως καὶ δράσεως.

Στ') Ὀκτατάξια σχολεῖα

Σκοπὸς τῶν Ὀκταταξίων Σχολείων εἶναι νὰ συμπληρώσουν τὴ μόρφωση τῶν ἑξαθεσίων Δημοτικῶν Σχολείων, ποὺ κρίνεται ἀνίκανη γιὰ τὶς σημερινὲς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ν' ἀναχαιτίσουν τὴν τάσ πρὸς τὴν ἀστυφιλία. Τὸ πρόγραμμά των συνδυάζ τὴν ἀνθρωπιστικὴ καὶ γενικὴ μόρφωση μὲ τὴν εἰδικ ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση. Οἱ τοπικὲς συνθῆκες κα θορίζουν τὴν εἰδικὴ μόρφωση, ὥστε στὶς γεωργικ περιοχὲς νὰ εἶναι γεωργικὴ καὶ στὶς βιομηχανικ

τεχνική. Τὸ πρόγραμμα ὅλων τῶν μαθημάτων χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ νέο πνεῦμα τῆς ψυχικῆς ἀναπτύξεως τῶν παιδιῶν, ποὺ θὰ γίνουν ἀργότερα ἱκανὰ νὰ ὑπηρετήσουν θετικὰ μὲ τὴν ὅλη προσωπικότητά των τὴν Κοινωνία. Ἡ ἀπόφαση τοῦ Γραφείου Ἑλληνικῆς Παιδείας γιὰ τὴν ἵδρυση τῶν Ὀκταταξίων Δημοτικῶν Σχολείων ἀποδεικνύει τὴ στοργικὴ φροντίδα του γιὰ τὰ παιδιά, ποὺ δὲν πρόκειται νὰ συνεχίσουν τὶς σπουδές των στὴ Μέση Παιδεία.

Φυσικά, ἡ λειτουργία των ἀπαιτεῖ διδακτικὸ προσωπικὸ μὲ κατάλληλη μόρφωση. Γι' αὐτό, ἡ δημιουργία των γίνεται βαθμιαῖα.

Κατὰ τὸν σχολικὸ χρόνο 1959-60, ἐλειτούργησαν (9) Ὀκτατάξια Σχολεῖα σὲ διάφορες ἐπαρχίες τῆς Κύπρου, μὲ συνολικὸ ἀριθμὸ μαθητῶν (200), (99 ἀγόρια καὶ 101 κορίτσια), κατὰ τὸ 960-61, (12) Ὀκτατάξια Σχολεῖα, μὲ συνολικὸ ἀριθμὸ μαθητῶν (347), (173 ἀγόρια καὶ 174 κορίτσια) καί, κατὰ τὸ 1961-62, ὅπως παραπάνω ἀνέφερα, (15) Ὀκτατάξια Σχολεῖα, μὲ συνολικὸ ἀριθμὸ μαθητῶν (412), (227 ἀγόρια καὶ 185 κορίτσια).

Ζ') Ἐπιθεωρηταὶ καὶ Δάσκαλοι

Ὑπάρχουν εἰδικοὶ Ἐπιθ/ταί: Γυμναστικῆς, Τεχνικῶν, Μουσικῆς, Οἰκιακῆς Οἰκονομίας καὶ Γεωργικῶν.

Οἱ Ἐπιθ/ταὶ ἀσκοῦν καθαρὰ ἐκπαιδευτικὸ ἔργο, ὥστε νὰ παρατηρεῖται ἄνεση καὶ ἱκανοποίηση στὴν ἐκπλήρωση τῆς ὡραίας ἀποστολῆς των. Κανονικὰ ἀντιστοιχοῦν (150) Δασκάλοι σὲ κάθε Ἐπιθ/τή.

Συνείδηση ὅλων εἶναι, ὅτι, Προϊστάμενοι καὶ ὑφιστάμενοι, ὑπηρετοῦν, ἀπὸ διαφορετικὴ θέση ὁ καθένας, κοινοὺς σκοπούς. Ἄριστες κι ἐγκάρδιες οἱ σχέσεις μεταξύ των. Παντοῦ διαπιστώνεται τὸ ὡραῖο πνεῦμα τῆς δημοκρατικῆς, τῆς πολιτισμένης κι ὡραίας συνεργασίας.

Νέοι Δασκάλοι καὶ νέες Δασκάλες διακρίνονται παντοῦ, δέχονται, μ' ἐγκάρδια οἰκειότητα καὶ χαρά, τοὺς Προϊσταμένους των, μὲ πίστη, αἰσιοδοξία καὶ θάρρος ἀτενίζουν τὸ ὡραῖο μέλλον τῆς Κύπρου κι εἶναι πάντοτε ἕτοιμοι γιὰ τὴ γενικὴ προσφορά των στὴν Ἰδέα τῆς Παιδείας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Η') Ἄλλες δραστηριότητες

Τὸ Γραφεῖο Ἑλληνικῆς Παιδείας παρουσιάζει κι ἄλλες ποικίλες σημαντικὲς δραστηριότητες:

α) Ὑποστήριξε πολὺ τὴν ἵδρυση συνδέσμων καὶ συμβουλίων τῶν γονέων, γιὰ νὰ φέρη σ' ἐπαφὴ τὸ Σχολεῖο μὲ τὴν Οἰκογένεια.

β) Καθώρισε, ὅτι ἡ θέση τῶν Ἐκπαιδευτικῶν, μέσα στὶς Κοινότητες καὶ τὶς πόλεις, εἶναι ἡγετικὴ κι ἐζήτησε τὴν παραμονή των μέσα στὶς Κοινότητες, ὅπου ὑπηρετοῦν.

γ) Διεταξε ν' ἀνυψώνεται ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία σ' ὅλα τὰ Σχολεῖα, νὰ ψάλλωνται Ἐθνικὰ τραγούδια κι ὁ Ἐθνικὸς Ὕμνος, νὰ τελοῦνται οἱ Ἐθνικὲς Ἑλληνικὲς γιορτὲς καὶ ν' ἀναρτῶνται οἱ εἰκόνες τῶν Ἑλλήνων Βασιλέων, τῶν Ἡρώων καὶ προσωπικοτήτων, τοῦ Μακαρ. Ἀρχιεπισκόπου, τοῦ Διγενῆ καὶ τῶν Ἡρώων τοῦ Κυπριακοῦ Ἀγῶνος.

δ) Ἐφρόντισε νὰ τακοποιήση τὸ θέμα τῆς λειτουργίας τῶν Νηπιαγωγείων, μὲ τὴ μετάκληση εἰδικῶν Νηπιαγωγῶν ἀπ' τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἵδρυση Προτύπου Νηπιαγωγείου, ὅπου φοιτοῦν (100) νήπια καὶ ὑπηρετοῦν (5) Νηπιαγωγοὶ καὶ (3) βοηθοί των, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὑπηρετικὸ προσωπικό.

ε) Ἔδωσε ἐξαιρετικὴ σημασία στὴν ἀνάπτυξη πλούσιας σχολικῆς ζωῆς καὶ καθιέρωσε τὰ ἐλεύθερα ἀπογεύματα ἐνδιαφερόντων καὶ δράσεως τῶν Μαθητῶν.

στ) Ἐφρόντισε γιὰ τὴν ἐπιμόρφωση τῶν ἐνηλίκων καὶ τὴν καταπολέμηση τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ μὲ τὴν ἵδρυση Νυκτερινῶν Ἐπιμορφωτικῶν Κέντρων.

Χωρὶς καμμιὰ ἀμφιβολία, ἡ Κυπριακὴ Ἐκπαίδευση, διέρχεται ἀκόμη σοβαρὴ κρίση κι ἀντιμετωπίζει πολλὰ προβλήματα. Δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ μεταμόρφωση ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη. Ἕνας συνεχὴς κι ἐντατικὸς ὀργανωτικὸς ὀργασμὸς παρατηρεῖται πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση καὶ καλύτερη ἀπόδοση τῆς Παιδείας. Πνεῦμα δημοκρατικὸ διαποτίζει τὴ φιλότιμη ἐργασία ὅλων, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ θέση, ποὺ ἔχουν στὴν Ἱεραρχία τῆς Ὑπηρεσίας, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ συναδελφικὴ κι ἐγκάρδιά συνεργασία γιὰ τὴν ἐπιτυχία καὶ προκοπὴ τῶν ἱερῶν σκοπῶν των. Ἡ φωτισμένη καὶ στοργικὴ στροφὴ τῆς προσοχῆς τῶν ὑπευθύνων πρὸς τὶς βασικὲς κι ἐπιτακτικὲς ἀπαιτήσεις τῆς Ἀγωγῆς, ἡ θαρρετὴ καὶ συνετὴ προσαρμογὴ τῆς ὅλης σχολικῆς ἐργασίας πρὸς τὶς σύγχρονες ἀνάγκες τῆς ζωῆς τῶν παιδιῶν δημιουργοῦν τὸ ὡραῖο κι ἀναγεννητικὸ πνεῦμα, τὸ λαμπρὸ κι ἐξαιρετικὸ φαινόμενο τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀναδημιουργίας. Τὸ γόνιμο καὶ καρποφόρο ἐκπαιδευτικὸ ἔργο μᾶς καλεῖ σὲ στάση προσοχῆς, γιὰ νὰ θαυμάσωμε τὴν πίστη καὶ τὴν ὁρμή, τὴν αἰσιοδοξία καὶ τὸν μόχθο, τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἡρωϊκῶν Κυπρίων Δασκάλων.

Εὐλαβικὸ προσκύνημα στὴν ἐλεύθερη κι ἁγιασμένη Κύπρο μας, στὰ Ἐθνικά μας Ἱεροσόλυμα, εἶναι ἐκπλήρωση τοῦ καϋμοῦ καὶ τῆς λαχτάρας κάθε Ἕλληνος, ποὺ θέλει νὰ δῇ ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ θαυμάση τὸ αἰώνιο μεγαλεῖο της. Συναισθήματα καὶ συγκινήσεις, ἐνθουσιασμοὶ κι ἐκστάσεις, στοχασμοὶ καὶ σκέψεις πλημμυρίζουν τὴν καρδιὰ καὶ τὸν νοῦ κάθε προσκυνητοῦ στὴν ἀκριτικὴ αὐτὴ ἔπαλξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποὺ πάλλεται ὁλόκληρη ἀπ' τὴν αἰώνια Χριστιανικὴ πίστη καὶ τὸ ἀθάνατο Ἑλληνικὸ πνεῦμα, ποὺ «πολλοὺς ἀφέντες ἄλλαξε, δὲν ἄλλαξε καρδιά», κατὰ τὸν ποιητή μας. Τὰ βουνὰ κι οἱ κάμποι, ὁ οὐρανὸς κι οἱ θάλασσες, ἡ γλῶσσα κι ἡ θρησκεία, τὸ φρόνημα κι ἡ σκέψη, οἱ πόθοι καὶ τὰ ἰδανικά, ἡ ΠΑΙΔΕΙΑ κι ὁλόκληρη ἡ ἀθάνατη Κυπριακὴ ψυχὴ ὀρθώνονται πάντοτε μπροστά μας ὡς ἀδιάψευστες ἀποδείξεις κι ἀκατάλυτα μνημεῖα τῆς δημιουργικῆς πνοῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἡ ἡρωϊκὴ Κύπρος μας, θαῦμα ἀντοχῆς καὶ καρτερίας, πίστεως κι ἀντιστάσεως, ἡρωϊσμοῦ κι αὐτοθυσίας, φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου Ἑλληνικοῦ φωτός, πορεύεται σήμερα, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, πρὸς τὸ ὡραῖο κι εὐτυχισμένο μέλλον της. Συγκινητικοὶ εἶναι οἱ στίχοι τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ:

«Εἴμαστην τCheῖνοι ποὺμαστην, τChi' ἐμεῖς τChaὶ [τὰ παιδιά μας
ὁ σπόρος ἓν ὁ ἴδιος, τὸ ἴδιον χωράριν,

Η ΑΝΤΙΛΗΠΤΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΜΙΛΤ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Διευθυντοῦ Παιδ. Ἀκαδημίας Τριπόλεως

● ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ

Διάδοχος τοῦ Claparede στὸν τομέα τῶν ψυχολογικῶν ἐρευνῶν, ἀπὸ χρόνια πολλά, εἶναι ὁ καθηγητὴς J. Piaget. Τὸ ἔργο του δὲν εἶναι τόσο γνωστὸ στὴν Ἑλλάδα. Στὸν διεθνῆ ὅμως ὁρίζοντα κατέχει μιὰ ἀπ' τὶς καλύτερες θέσεις. Ὁ Piaget κυρίως ἀσχολήθηκε μὲ τὸν λεγόμενο παιδικὸ ἐγωκεντρισμό. Ἀπ' αὐτὸν ἐξαγει ὅλα τὰ πορίσματά του γιὰ τὴν ἀντιληπτικὴ παιδικὴ κατασκευή. Ἕνα ἀπὸ τὰ κτυπητὰ χαρακτηριστικά, λέγει, τῆς ἐγωκεντρικῆς νοοτροπίας τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἡ καθολικὴ λειτουργία, δηλαδὴ ἡ ἀντίληψη καὶ κατάληψη τοῦ περιβάλλοντος διὰ τοῦ τρόπου τῶν γενικῶν καὶ καθολικῶν σχημάτων, ποὺ δὲν τὰ χαρακτηρίζει καμμιὰ ἀναλυτικὴ προσπάθεια.

Ἡ σκέψη αὐτὴ τοῦ παιδιοῦ, ποὺ διακρίνεται ἀπὸ κάθε ἄλλη ἀπ' τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ τὶς ἀνάγκες ποὺ τὴν διευθύνουν, ἀπὸ τὰ μέσα τῆς ἐκφράσεως της, μὲ τὴ συγκεχυμένη ἀπόδοση τῶν γεγονότων, διακρίνεται ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴν διαφορετικὴ σύσταση καὶ κατασκευή της καὶ ἀπὸ τὸ διαφορετικὸ λογικὸ λειτούργημά της. Τὸ παιδὶ ἔχει σκέψη δική του. Τὸ μυαλό του ἔχει κατασκευὴ εἰδική, εἶναι ἀνίκανο γιὰ συνθετική ἐργασία καὶ συλλογιστικὴ σχέση τῶν ἀναλογιῶν, ἱκανότητα τέτοια, ποὺ θὰ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ διακρίνη καὶ ν' ἀντιληφθῆ τὰ ἀντικείμενα, ἀντικειμενικὰ συνδεδεμένα μεταξύ τους.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ σκέψη εἶναι ἐγωκεντρική.

Τὸ ἀρχικὸ ξεκίνημα τῆς θεωρίας αὐτῆς τοῦ J. Piaget εἶναι ἀσφαλῶς τὸ ὑπέροχο ἔργο τοῦ Levy — Bruhl γιὰ τὴν νοοτροπία καὶ τὶς ψυχικὲς ἐκδηλώσεις τῶν πρωτογόνων. Ξεκινώντας λοιπὸν ὁ J. Piaget ἀπ' αὐτὴ τὴ θεωρία τῆς πρωτογονικῆς νοοτροπίας, ἀναζήτησε ὄχι μονάχα νὰ προσεγγίση τὶς δυὸ αὐτὲς νοοτροπίες, μὲ μερικὰ κοινὰ γνωρίσματα, ἄλλα ἀκόμη ἀναζήτησε νὰ ἐρῆ τὶς ὑπάρχουσες ἀμοιβαῖες σχέσεις ποὺ βασίζονται σὲ μιὰ ταυτόσημη λογικὴ σκέψη σὰν νὰ εἶχαν μιὰ κοινὴ διανοητικὴ τάση, ἕνα τρόπο εἰδικὸ καὶ ἴδιο στὴ σκέψη, σὰν ἀντίληψη καὶ γενικὰ στὶς ἐκδηλώσεις τοῦ μυαλοῦ των. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ πρωτογονοκὴ νοοτροπία βρίσκεται σὲ μεγάλο βαθμὸ ἐνσαρκωμένη στὴν παιδικὴ ψυχὴ καὶ σκέψη. Ἡ σκέψη τοῦ παιδιοῦ διακρίνεται ἀπὸ κάποια ἀδυναμία στὸ ν' ἀντιλαμβάνεται τὰ διάφορα πράγματα μὲ τὴν ἀντικειμενική τους ἰδιότητα. Ἐὰν λοιπὸν ἡ παιδικὴ ἀντίληψη ἐξετάζη τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ κάτω ἀπ' τὸ πλαίσιό τους τὸ ὑποκειμενικό, χωρὶς νὰ προβαίνη στὴν ἀναλογική καὶ ἀντικειμενική τους σύνδεση, καὶ ἂν αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα στὴν ἐξωτερίκευσή τους μέσα στὰ διάφορα ἰχνογραφήματα ἢ στὴ γλωσσικὴ ἔκφραση βρίσκωνται ἁπλῶς καὶ μόνον τοποθετημένα, ἀντὶ νὰ βρίσκωνται στὴν ἱεραρχική τους θέση ἀνάλογα μὲ τὴν αἰτιολογική τους σχετικότητα, αὐτὸ συμβαίνει γιατὶ τὰ ἀντικείμενα αὐτά, πρὶν ἀκόμη διαιρεθοῦν σὲ μερικώτερες ἑνότητες, ἀνεξάρτητες τὴ μιὰ ἀπ' τὴν ἄλλη, ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τὶς συλλογιστικὲς ἢ γραφο-εκφραστικές, ἦταν στενὰ δεμένα, χαμένα μέσα στὰ γενικὰ σχήματα τοῦ ὅλου, καὶ ἑπομένως χωρὶς μιὰ δυνατὴ ἀτομικότητα, ποὺ θὰ τοὺς ἐπέτρεπε τὴ διαίρεσή τους σὲ μερικώτερα στοιχεῖα. Λοιπόν, ἂν ἡ σκέψη τοῦ παιδιοῦ εἶναι ποτισμένη ἀπ' τὶς ἐκδηλώσεις τῆς καθολικῆς αὐτῆς λειτουργίας. αὐτὸ σημαίνει πὼς ὅλος αὐτὸς ὁ παραστατικὸς κόσμος τοῦ παιδιοῦ σχηματίζεται ἀπὸ γενικὲς καὶ καθολικὲς παραστάσεις τὶς ὁποῖες χαρακτηρίζει ἡ ὑποκειμενικότητα τῆς παιδικῆς ψυχῆς. Δηλ. οἱ παραστάσεις αὐτὲς δὲν ἀνταποκρίνονται καθόλου σὲ αἰτιολογικὲς καὶ ἀναλογικὲς συνδέσεις, ποὺ γι' αὐτὲς θὰ ὑπῆρχε μιὰ δυνατότητα ἐλέγχου ἀπ' ὅλα τὰ ἄτομα. Καὶ ἂν ἡ σκέψη τοῦ παιδιοῦ δὲν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴ λογικὴ τῶν σχετικῶν ἀναλογιῶν καὶ τὴν ἀναλυτικὴ-συνθετικὴ ἱκανότητα ποὺ θὰ τοῦ ἐπέτρεπε ν' ἀντιλαμβάνεται τὰ ἀντικείμενα συνδεδεμένα ἀντικειμενικὰ μεταξύ τους, τοῦτο βέβαια τὸ ὀφείλει στὸ ὅτι ἡ ἴδια αὐτὴ σκέψη εἶναι καθολική, δηλαδὴ τὸ ὅλο της λειτουργικὸ σύστημα στηρίζεται πάνω στὸ καθολικὸ καὶ ἑνιαῖο γνωσιολογικὸ ἐπίπεδο.

Γιὰ τὸ παιδί, ἡ παράσταση αὐτὴ τοῦ ὅλου προκύπτει ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι μέσα στὸ σύνολο τὸ κά

ὅσον τChι' ἂν πολλυνίσκουσιν τὲς πλῆξες, τὰ κακά μας,
ἐν μᾶς λυοῦν τChι' ἂν μάχουνται μὲ βόλιν, μὲ χρυ-
σάφιν.
Ἂν ἄλλασσεν τὸ φυσικὸν εὔκολα τοῦ πλασμάτου
τChι' ὁ Πλάστης ἐν ν' ἀντρέπετουν γιὰ τοῦν τὰ
ἔρκατά του»

«Χαῖρε, τῆς Κύπρου πολυδύναμο νησί,
τῆς ἀφρογέννητης Θεᾶς χρυσῆ κοιτίδα,
τὰ καρπερά σου σπλάχνα γίνηκαν τρανὴ
τῆς Ὀμορφιᾶς καὶ τοῦ Ἡρωϊσμοῦ πατρίδα.

Ἀντρειωμένη μάνα, ἀρχόντισσα, ἀδερφὴ
τοῦ Διγενῆ, μὲ τὸ καθάριον αἷμα
τὸ ἑλληνικό, στέκεις κορώνα στὴν κορφὴ
τῆς δοξασμένης μας Ἑλλάδας κι ἅγιο στέμμα.

Κύπρος μεγαλοδύναμη, κάθε παλμός σου
ὅλου τοῦ κόσμου εἶναι ὁ γλυκύτερος παλμός,
νὰ γίνῃ ὁ πόθος σου καὶ τὸ τρανὸ ὄνειρό σου
Παιάνας Νίκης, θριαμβικὸς ψαλμός».

(Ἀθηνᾶ Τερσούλη)

Στὸ ὡραῖο κι ἀθάνατο Νησί, ποὺ τὸ μέλι στάζει διαλεχτὸ κι ἡ χαρουπιὰ ἡ ὁλόχλωρη λέει τὰ παλιὰ καὶ τ' ἄξια τῆς ἀργυρῆς ἐλιᾶς, αἰώνιο εἶναι τὸ τραγούδι τοῦ μεγάλου Ποιητοῦ μας:

«Στὴν Κύπρο τὴν ἀέρινη
στὴ Μακαρία τὴ Γῆ,
στ' ὡραῖο πολύπαθο κορμὶ
ἡ ἁγνὴ ψυχὴ δὲν ἔσβησε.
Καὶ ζῇ καὶ ζῇ καὶ ζῇ».

ΔΗΜ. Κ. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΣ

πρᾶγμα δικαιολογεῖ τὴ θέση του χάρις σὲ ἀπροσδόκητες καὶ τυχαῖες συγγενικὲς παρομοιώσεις ποὺ πολλὲς φορὲς δὲν ἔχουν καμμιὰ λογικὴ καὶ αἰτιογενὴ σχέση. Τέτοια εἶναι ἡ πληθώρα τῶν ἀπροσδόκητων συνδέσεων στὸν παραστατικὸ κόσμο τοῦ παιδιοῦ, ποὺ κανεὶς βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ὑποψιασθῆ, γιατὶ ἀκριβῶς ἡ καθολικὴ αὐτὴ ἐκδήλωση τῆς παιδικῆς ψυχῆς δὲν ἀναγνωρίζει τὰ διάφορα ἐκφραστικὰ μέσα ποὺ μόνο αὐτὰ θὰ ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἐκφράσουν τὸν πλοῦτο τῶν μοιραίων παραστατικῶν συνδέσεων. Τὸ παιδὶ στὰ ἰχνογραφήματά του μὲ δύο τρεῖς ρυγμένες ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μολυβιές, νὰ κτίζη τὸ γλωσσικό του παλάτι· οἱ πρῶτες λέξεις ποὺ μεταχειρίζεται γι' αὐτὸ ἔχουν τὴν ἔννοια ὁλόκληρης φράσης. Αὐτὴ ἡ τελευταία πιστοποίηση τοῦ πληθωρισμοῦ τῶν παραστατικῶν συνδέσεων στὸ παιδί, ὁδήγησε τὸν Piaget νὰ ὑποθέση πῶς ἡ καθολικὴ αὐτὴ ἀντίληψη εἶναι συγγενικὰ δεμένη μὲ τὸ φαινόμενο τῆς παραθετικῆς ἐκφράσεως τῶν παραστάσεων καὶ τὴν ἀδυναμία τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν λογικῶν ἀναλογιῶν, ποὺ διέπουν τὸν συνειρμὸ τῶν παραστάσεων, καὶ πῶς ἡ καθολικὴ αὐτὴ λειτουργία προέρχεται κατ' εὐθεῖαν ἀπ' τὸν παιδικὸ ἐγωκεντρισμό. Ἡ ἐγωκεντρική, λέγει, σκέψη εἶναι κατ' ἀνάγκην καὶ καθολική, γιατὶ τὸ νὰ σκέπτεται κανεὶς μὲ ἕνα τρόπο ἐγωκεντρικὸ σημαίνει, ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, πῶς δὲν προσαρμόζεται στὶς συνδιαλεκτικὲς ὁμιλίες καὶ στὶς ἀπόψεις τοῦ ἄλλου. Χαρακτηρίζοντας τὸ κάθε τί μὲ τὴν νοοτροπία τοῦ ἐγώ του, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη, πῶς παίρνει στὶς ἄμεσες αὐτὲς ἀντιλήψεις του σὰν ἀπόλυτες καὶ τόσο πιὸ πολὺ τὶς παίρνει ἔτσι δσο δὲν προσαρμόζεται στὶς ἀντιλήψεις τοῦ ἄλλου.

Καὶ οἱ δυὸ ἀπόψεις ὁδηγοῦν στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα: στὴν ἄγνοια τῶν παραστατικῶν συνδέσεων πρὸς ὄφελος τῶν ὑποκειμενικῶν, στὴν ἐπιβολὴ τῶν αὐθαίρετων καθολικῶν παραστάσεων στὰ διάφορα πράγματα στὴν ἀδιάκοπη ἀφομοίωση τῶν καινούργιων παραστάσεων, ποὺ προέρχονται ἀπ' τὸν πειρασμὸ τῆς ζωῆς μὲ τὰ παλιὰ καθολικὰ καὶ ἀναλλοίωτα παραστατικὰ σχήματα, μὲ λιγα λόγια, στὴν ἀντικατάσταση τῆς προσαρμογῆς πρὸς τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο ἀπὸ τὴν ἀφομοίωση μὲ τὸ «ἐγώ» του. Ὁ καθολικὸς λειτουργισμὸς εἶναι ἡ ἐκφραστικὴ ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς ἀδιάκοπης ἀφομοίωσης ὅλων δσων ἀποτελοῦν τὸ σύμπαν μὲ γενικὰ καὶ ὑποκειμενικὰ σχήματα, μὲ καθολικὲς καὶ γενικὲς παραστάσεις, γιατὶ ἀκριβῶς εἶναι ἀπροσάρμοστες στὴ συλλογικὴ κρίση, ποὺ συλλαμβάνει τὸ σύμπαν σ' ὅλη του τὴν ἁρμονικὴ διάρθρωση. Εἶναι ἡ αὐθόρμητη ἐκδήλωση ποὺ ἀναγκάζει τὸ παιδὶ ν' ἀντιλαμβάνεται τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο μὲ γενικὲς αἰσθηματικὲς ὀπτασίες, ἀντὶ νὰ προχωρῆ στὴν ἀναλυτικὴ ἀντίληψη τῶν λεπτομερειῶν καὶ νὰ συνδέη ἑτερογενῆ φαινόμενα, βρίσκοντας γιὰ τὸ καθένα τὴν αἰτιολογική του δικαιολογία ἔστω καὶ τὴν πιὸ τυχαία, τὴν πιὸ ἀσυμβίβαστη μὲ τὸ λογικὸ καὶ αἰτιολογικὸ τοῦ εἱρμὸ ποὺ διέπει τὸ σύμπαν. Ἀντιλαμβανόμαστε καὶ ἀναγνωρίζουμε τὰ διάφορα ἀντικείμενα πρὶν ἀκόμη προσέξουμε στὴν ἀναλυτική τους λεπτομερειακὴ ἀναγνώριση, χάρη ἀκριβῶς στὶς γενικές τους μορφὲς ποὺ δημιουργήθηκαν σὲ μᾶς ἀπὸ τὰ ἀντιληπτικὰ στοιχεῖα τῶν ἀντικειμένων ἢ ἀπὸ τὸ γενικό τους σχῆμα.

Οἱ ἀντιλήψεις, λοιπόν, τῶν παιδιῶν δὲν ἀποκτῶνται μόνον ἀπ' τὶς καθολικὲς αὐτὲς ἑνότητες τοῦ συνόλου, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ καθολικὰ ἀντιληπτικὰ σύνολα ὁποσκελίζουν τὴ λεπτομερειακὴ ἀντίληψη καὶ ἀνταποκρίνονται σὲ μιὰ γενικὴ καὶ συγκεχυμένη ἀντίληψη διαφορετικὴ καὶ προγενέστερη ἀπ' αὐτή, ποὺ εἶναι σὲ μᾶς σὰν μιὰ συνθετικὴ τοῦ ὅλου. Ἡ κατανόηση στὸ παιδὶ ὑπακούει πάντα σὲ μιὰ λειτουργία ποὺ δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὴν ἀναλυτικὴ προσπάθεια. Μιὰ φράση, ποὺ τὴν ἄκουσε ἢ τὴν πρόφερε τὸ παιδί, δὲν τὴν πρόφερε χωρισμένη στὰ διάφορα συνθετικά της στοιχεῖα, ἀλλὰ γεννήθηκε ἔτσι καθολικὰ σ' ἕνα σχῆμα ὁλοκληρωτικό, σκετεινὸ καὶ ἀδιαίρετο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τὸ παιδὶ δὲν προχωρεῖ στὴν κρίση του καὶ στὴ λογική του χρησιμοποιώντας ρητοὺς καὶ σαφεῖς συμπερασματικοὺς συλλογισμούς, ἀλλὰ μᾶλλον δάζει τὰ γενικὰ ἀντιληπτικά του σχήματα τὸ ἕνα πάνω στ' ἄλλο, χωνεύοντας σύμφωνα μὲ τοὺς δικοὺς του νόμους, τοὺς νόμους τῆς συμπυκνώσεως τῶν διαφόρων ἐποπτειῶν, δπως λέγει ὁ Freud. Δύο φαινόμενα, γινόμενα ἀντιληπτὰ συγχρόνως, ἑνώνονται στιγμιαῖα σ' ἕνα σχῆμα, ποὺ ἡ παραστατικὴ ἀνάπλαση δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ τὰ ξεχωρίση, δταν ἡ συλλογιστικὴ σκέψη, σὲ δεδομένη στιγμή, ἐξ ἀφορμῆς ἑνὸς προβλήματος, ἐπικαλεσθῆ τὰ φαινόμενα αὐτά, ἡ ἀναπαράστασή τους γίνεται ταυτόχρονα, δπως ἀκριβῶς τὰ ἕνωνε ἡ ἀντίληψη.

Ὅταν ὑποβάλλουμε, λέγει ὁ Piaget, στὰ παιδιὰ τῶν 6 καὶ 7 χρονῶν τὴν ἐρώτηση αὐτή: γιατὶ τὸ φεγγάρι ἢ ὁ ἥλιος δὲν πέφτουν; ἡ ἀπάντηση ποὺ θὰ δοθῆ περιορίζεται, τὶς περισσότερες φορές, στὸ νὰ ὑπενθυμίση τοὺς ἄλλους χαρακτῆρες τοῦ φεγγαριοῦ ἢ τοῦ ἡλίου. Αὐτὸ γίνεται γιατί, αὐτοὶ οἱ χαρακτῆρες, εἶχαν προσληφθῆ σ' ἕνα ἑνιαῖο καὶ καθολικὸ σχῆμα καὶ ἐπειδὴ ἀκριβῶς στὸ ἴδιο αὐτὸ σχῆμα βρίσκεται ὁ χαρακτήρας ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὴν αἰτιώδη σχέση τῆς πτώσεως τοῦ φεγγαριοῦ, ἀρκεῖ γιὰ τὸ παιδὶ νὰ ἀποδώση τὴν πτώση σὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη αἰτία. Τέτοιες ἀπαντήσεις θὰ ἦταν ἐντελῶς παράλογες, ἐὰν δὲν μαρτυροῦσαν ἀκριβῶς μιὰ ἀντίθεση τῶν διαφόρων χαρακτήρων ποὺ παρατηρήθηκαν καὶ συνεπῶς συναθροίστηκαν σὲ ὁμάδες στὴ συνολική τους φύση καὶ θέση. Π.χ. ὁ ἥλιος δὲν πέφτει, γιατὶ κάνει ζέστη, γιατὶ κοιμᾶται ψηλὰ στοὺς οὐρανοὺς ἢ γιατὶ εἶναι πολὺ ψηλὰ ἢ δὲν ὑπάρχει ἥλιος. Οἱ ἀπαντήσεις τους δηλαδὴ αὐτὲς ἔχουν τοῦτο τὸ χαρακτηριστικό: τὸ παιδὶ γιὰ κάθε ἐξηγηματικὴ ἀπάντηση ἀρκεῖται στὴν ἁπλῆ περιγραφὴ αὐτοῦ τοῦ φαινομένου, ποὺ ἀκριβῶς γιὰ τὸ παιδὶ ἔχει μιὰ ἐξηγηματικὴ ἀξία ἐξ ἀφορμῆς τῆς καθολικῆς λειτουργίας τῆς σκέψεώς του. Ἔπειτα, οἱ ἀπαντήσεις του ὑποκύπτουν στὸ βάθος μιὰ δυναμικὴ σκέψη, πολὺ πιὸ μεγάλη ἀπ' δτι θὰ ἦταν σὲ μᾶς. Στὶς ἀπαντήσεις δμως αὐτές, ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, δὲν εἶναι ἡ καθαρὴ ἀξία καὶ τὸ δυνατὸ τῆς ἀλήθειας τους, ἀλλὰ κάποιο ἄλλο ἀξιοσημείωτο γεγονός: τὸ δτι δηλαδὴ τὸ παιδὶ μπορεῖ νὰ ἐπικαλεσθῆ δύο αἰτίες ἐντελῶς ἀντίθετες γιὰ τὴν ἐξήγηση ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φαινομένου. Τέτοιες ἀπαντήσεις ἢ ὀφείλονται στὴν ἀδιαφορία τῆς παιδικῆς ψυχῆς ἀπέναντι τῶν φαινομένων ἢ ἡ ἁπλὴ αὐτὴ περιγραφικὴ ἀπόδοση, δπου λείπει ἐντελῶς κάθε αἰτιώδης σχέση καὶ διαδοχή, ἔχει γιὰ τὸ παιδὶ μιὰ ἀξία ἐξηγηματικὴ πιὸ δυνατή, ἀπ' δ,τι θὰ εἶχε γιὰ μᾶς ἡ προσεκτικὴ καὶ μεθοδικὴ παρατήρηση καὶ ἐξήγηση τῶν φαινομένων αὐτῶν. Γιατὶ οἱ διάφοροι χαρακτῆρες ποὺ συνέδεσε

πάνω στὴν παρατήρησή του φαίνονται γιὰ τὸ παιδὶ σὰ νὰ τοὺς διέπη μιὰ αἰτιώδης σχέση διαδοχῆς. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἄμεση καὶ αὐθαίρετη σύνδεση τῶν ἀπαντήσεων τὴ χαρακτηρίζει ἡ καθολικὴ ἀντίληψη ποὺ ἔχει τὸ παιδὶ στὸ σχηματισμὸ τῶν παραστάσεών του.

Σ' ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς παιδικῆς νοοτροπίας ἡ καθολικὴ λειτουργία βαδίζει κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο. Στὴν ἀρχή, δύο ἀντικείμενα παρουσιάζονται ταυτόχρονα στὴν ἀντίληψη τοῦ παιδιοῦ ἢ καλύτερα δυὸ χαρακτηριστικὲς ἰδιότητες τῶν ἀντικειμένων παίρνουν τὴ θέση τους μαζὶ μέσα στὸ παραστατικὸ πλαίσιο τοῦ παιδιοῦ. Ἀπὸ τότε τὸ παιδὶ τὶς ἀντιλαμβάνεται καὶ τὶς ἐννοεῖ σὰν δεμένες ἢ σὰν ἀφομοιωμένες σ ἕνα σχῆμα συνολικὸ καὶ ἀχώριστο. Ὕστερα τὸ καθολικὸ αὐτὸ σχῆμα παίρνει μιὰ τέτοια ἐσωτερικὴ συνοχή, ὥστε, ἐὰν ἀπομονώσωμε ἕναν ἀπὸ τοὺς χαρακτῆρες ποὺ ἀποτελοῦν τὴ συνθετικὴ μονάδα τοῦ ὅλου καὶ ζητήσωμε ἀπ' τὸ παιδὶ νὰ μᾶς πῆ τὶς αἰτιολογικὲς σχέσεις τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, τὸ παιδὶ ἀπλούστατα ἐπικαλεῖται τὴν ὕπαρξη τῶν ἄλλων χαρακτηριστικῶν γιὰ τὴν αἰτιολογικὴ ἐξήγηση καὶ ἀπόδειξή του. Αὐτὴ τὴν εὐκολία, ποὺ ἐπιτρέπει στὸ παιδὶ νὰ συνδέη τὸ κάθε τι μ' ὅ,τι δήποτε αἰτιολογικοὺς συνδέσμους σ' ἄλλες αἰτιολογικὲς ἑνότητες ἢ πιὸ ἀκριβέστερα, τὴ δυσκολία αὐτή, ποὺ βρίσκει τὸ παιδὶ στὴν ἀπομόνωση τῶν συνδετικῶν στοιχείων τοῦ ὅλου, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ ἡ ἀντίληψη καὶ κατανόησή του, τὴ συναντᾶμε σ' ὅλο τὸ εἶναι τῆς παιδικῆς ψυχῆς.

Ἔτσι, ἡ καθολικὴ λειτουργία εἰσδύει σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ εἶναι στενὰ συνδεμένη μὲ τὴν κρίση, τὴ λογικὴ καὶ τὴν κατανόηση. Εἶναι ἡ ρευστοποίηση τῶν ἑτερογενῶν στοιχείων, παρμένων ἀπὸ τὴ θέση τους αὐτή, τὴ ζωντανὴ καὶ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε ἀφαιρετικὴ καὶ συμβολικὴ παράσταση.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἰδιόρρυθμη λειτουργία τῆς παιδικῆς νοοτροπίας τὴν ἀκολουθεῖ πάντα μιὰ δυναμικὴ τάση στὴν ἐξήγηση καὶ δικαίωση τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος μὲ κάθε μέσο Τὸ παιδὶ βρίσκει πάντα μιὰ δικαίωση σ' ὅ,τι δήποτε καὶ σ' ὁποιαδήποτε ἐρώτηση. Ὁ κόσμος ὅλος εἶναι δικός του, τὴ στιγμὴ ποὺ τὸν κτίζει καὶ τὸν γκρεμίζει μὲ τὸ δικό του τρόπο, τὸν τόσο ἀφελῆ. Ἡ λέξη «ἀδύνατον» δὲν ὑπάρχει στὴ σκέψη του καὶ στὰ ἔργα του. Δημιουργεῖ πύργους, σπιτάκια ἐνσαρκώνει ἥρωες, καὶ ὅλα τὰ γκρεμίζει, τὴ στιγμὴ ποὺ βαίσκει τὸ στιγμιαῖο τους θέλγητρο βαρετό. Αὐτὴ τὴν ἀδιάκοπη ἐναλλαγὴ καὶ εὔκολη προσαρμογὴ τὴν διευκολύνει ἀκριβῶς ἡ καθολικὴ λειτουργία, ποὺ τοῦ παρουσιάζει τὸ σύμπαν σὰν ἕνα ἁρμονικὸ σύνολο, γυμνὸ ἀπὸ κάθε συμβολισμὸ καὶ στὸ διάστημα τοῦ ὁποίου τὰ πάντα αὐτοδικαιοῦνται καὶ αὐτοεξηγοῦνται, χάρις στὴν πληθώρα τῶν ἄμεσων καὶ παράλογων τῆς παιδικῆς ψυχῆς.

Ὁ Henri Wallon, ὁ διάσημος καθηγητὴς τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ, στὸ βιβλίο του «Les Oricines du Caractere chej l' enfant» ἔρχεται ὄχι μόνο νὰ βεβαιώση αὐτὸ τὸν τρόπο τῆς ἀντιλήψεως τοῦ παιδιοῦ, ἀλλά, ἀκόμα νὰ φέρη στὸ φῶς ὅλο τὸ λειτουργικὸ μηχανισμὸ τῆς παιδικῆς διανοήσεως, στὴν ἐποχὴ ἀκριβῶς ποὺ τὸ παιδὶ, γυμνὸ ἀπὸ κάθε κοινωνιολογικὴ τεχνική βαδίζει στὴν κατάκτηση τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν τῆς φυλῆς του, ἀρχίζοντας πρῶτα ἀπὸ τὴ γλῶσσα. Τὴν ἐξέλιξη ποὺ ὑφίσταται ἡ διανόηση, τὴν ὀφείλει—λέγει ὁ Wallon— κατὰ ἕνα μεγάλο μέρος στὴν λειτουργικὴ ἐπέμβαση τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Γιὰ νὰ μπορέση νὰ ξεπεράση τὸ συνηθισμένο ἐπίπεδο τῆς πείρας ἢ τῆς ἄμεσης καὶ συγκεκριμένης πραγματικότητος, τῆς χρειάζονται μερικὰ μέσα, προερχόμενα ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον, ὅπως π.χ. ἡ γλῶσσα καὶ τὰ διάφορα συμβολικὰ συστήματα, προερχόμενα ἀπ' αὐτήν. Οἱ σκοποὶ δὲ ποὺ ἐπιδιώκει εἶναι ἀσφαλῶς ἡ ἀπόκτησή καὶ ἐξέλιξη τῶν διαφόρων γλωσσολογικῶν συστημάτων, ποὺ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ ἀτόμου καὶ ποὺ εἶναι ἡ κληρονομιὰ τῆς ὁμάδας, ποὺ σ' αὐτὴν ἀνήκει. Ἔτσι, ἡ ἐλάχιστη ἀπόκτηση τῶν γνώσεων αὐτῶν ἀπαιτεῖ ἕνα ὡρισμένο διανοητικὸ ἐπίπεδο, μιὰ εἰδικὴ μορφὴ διανοητικῆς προσαρμογῆς, ποὺ τὸ ἀρχικὸ ξεκίνημά της μπορεῖ νὰ ἐρευνηθῆ μόνον ἐκεῖ ὅπου ἡ διανόηση παίρνει τὸ δρόμο τῆς κοινωνικῆς προσαρμογῆς. Τὸ παράδειγμα τοῦ παιδιοῦ εἶναι μιὰ ἀπόδειξη ὅτι μιὰ ὁποιαδήποτε γνώση δὲν εἶναι ἀφομοιώσιμη, ὄχι μόνον ἀπ' αὐτὴν τὴν ἴδια, μὰ οὔτε καὶ ὅταν προέρχεται ἀπ' τὴν διαδοχὴ ἄλλων ἐποπτειῶν, οἱ ὁποῖες μαζί της θὰ σχηματίσουν ἕνα εἶδος συμπληρωματικῆς σειρᾶς, μιὰ ἁλυσίδα ἀληθειῶν, γνώσεων καὶ διανοητικῶν ἀποτελεσμάτων

Τὴν κατάληψη καὶ τὴν ἀφομοίωση — λέγει ὁ Wallon — τὶς διέπουν ὅροι ποὺ δὲν ἔχουν καμμιὰ φαινομενικὴ ὁμοιότητα μὲ τὸ ἰδιαίτερο ἀντικείμενο τῆς σκέψεως. Τὴν εὕρεση, ἀκριβῶς, αὐτοῦ τοῦ μηχανισμοῦ ἡ ψυχολογία ἔταξε γιὰ προορισμό της. Ἑπομένως, ἡ ἐξερεύνηση τοῦ τρόπου: Πῶς δηλαδὴ ἀποκτᾶ τὶς γνώσεις του τὸ παιδί, πρέπει νὰ γίνεται στὴν περίοδο ἐκείνη ποὺ τὸ παιδὶ κατέχει τὰ κοινωνικὰ μέσα ποὺ συμβολίζουν τὴ συγκεκριμένη πραγματικότητα, ποὺ τὸ περιβάλλει.

Ἀπὸ τὶς ἐργασίες λοιπόν, ποὺ μέχρι σήμερα πραγματοποιήθηκαν γύρω ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν γνώσεων, βγαίνει, σὰν γενικὸ συμπέρασμα, πὼς ἡ παλιὰ ψυχολογία δὲν εἶχε δίκαιο νὰ παραδέχεται ὅτι στὸ σχηματισμὸ τῶν παραστάσεων ἀρκοῦσαν μόνον οἱ κατὰ μέρος αἰσθησιακὲς ἐντυπώσεις τῶν συστατικῶν μερῶν τῆς ὁλότητος, οἱ ὁποῖες προστιθέμενες μεταξύ τους σχηματίζουν τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἀντίληψη μιᾶς ὡρισμένης γνωσιολογικῆς ἑνότητος. Τὸ πρωταρχικὸ καὶ πρωτόγονο, λέγει ὁ Wallon, στὸ σχηματισμὸ μιᾶς ὡρισμένης γνώσεως, δὲν εἶναι οἱ διάφορες μεριστικὲς ἑνότητες, οἱ ὁποῖες προστιθέμενες σχηματίζουν μιὰ καθολικὴ πολλαπλότητα γνώσεων, ἀλλὰ τὴν ἴδια αὐτὴ στιγμὴ ἡ συγκεχυμένη καὶ ἀκαθόριστη ὁλότητα θρονιάζεται σχηματικὰ στὸ ἀντιληπτικὸ ἐπίπεδο τοῦ παιδιοῦ καὶ ἐκεῖ θὰ ξεχωριστοῦν, ἀργότερα, οἱ μερικὲς ἑνότητες ποὺ θὰ συμβολίζουν τὴν ἀτομικότητα τῶν ἀντικειμένων. Γιατὶ ἡ ἐξελικτικὴ πρόοδος ποὺ ὀφείλει νὰ πραγματοποιήση ἡ σκέψη τοῦ παιδιοῦ, εἶναι ἀκριβῶς νὰ μπορέση τὸ παιδὶ ἀπὸ τὸ καθολικὸ αὐτὸ πλαίσιο νὰ ξεχωρίση διάφορα συγκεκριμένα καὶ σαφῆ γνωσιολογικὰ ἐπίπεδα. Μὲ αὐτὰ θὰ πραγματοποιηθοῦν ὅλες οἱ κατὰ μέρος διαλύσεις τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα ὑπερτίθενται μεταξὺ τῆς συγκεκριμένης πραγματικότητος, τῶν διαφόρων παραστατικῶν ὁμάδων καὶ τῆς συμβολικῆς των ἀναπαραστάσεως, ποὺ ἡ γνώση βαζει ὑπεράνω ἀκριβῶς αὐτῶν.

Ἐφ' ὅσον ὅμως τὸ μυαλὸ βρίσκεται στὴν ἀδυναμία νὰ ἐκτελῆ αὐτὲς τὶς διάφορες παραστατικὲς συμβολικὲς μεταβιβάσεις, ποὺ θὰ γίνουν ἀφορμὴ νὰ ἐξελιχθῆ ἡ σκέψη του καὶ ἐλεύθερη πιὰ ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη πραγματικότητα νὰ βαδίση, διὰ μέσου τῶν ἀγρῶν ποὺ κατοικοῦνται ἀπὸ σύμβολα, καὶ ν' ἀντικαταστήση τὸ ἐπίπεδο τῶν ἀμέσων αἰσθησιακῶν ἐντυπώσεων μ' ἕνα εἶδος ἰδεώδους καὶ αὐτενεργοῦς περιβάλλοντος, νὰ διαμένη ἀπαθὲς καὶ ἀνίκανο στὴν κατανόηση τῶν αἰτιωδῶν σχέσεων, ποὺ μποροῦν νὰ ἑνώσουν τὶς ἐντυπώσεις του καὶ δὲν θὰ μπορῆ νὰ προβῆ στὴν ἀντικειμενικὴ ἐξήγησή τους.

Αὐτὴ ἡ διανοητικὴ ἱκανότητα ποὺ ἐπιτρέπει τὴ δημιουργία ἑνὸς διανοητικοῦ διαστήματος, ὅπου τὸ μυαλὸ θὰ εἶναι ἐλεύθερο νὰ προσανατολίζεται καὶ νὰ δημιουργῆ τὴ συμβολικὴ πραγματικότητα, προϋποθέτει μιὰν ὁλόκληρη κλιμακωτὴ ἐξέλιξη. Κάθε σταθμός της ἀντιπροσωπεύει ἀκριβῶς καὶ τὴν ἀνάλογη θέση τῆς νοοτροπίας στὴν κατανόηση αὐτοῦ τοῦ συμβολικοῦ σύμπαντος. Τὴν ἴδια πορεία ἀκολουθεῖ καὶ ἡ παιδικὴ σκέψη· Ὁ καταμερισμός της στὰ διάφορα γνωσιολογικὰ πεδία περνᾶ τοὺς ἴδιους βαθμοὺς καὶ προϋποθέτει μιὰ μακρὰ καὶ κλιμακωτὴ ἐξέλιξη. Αὐτὴ ὅμως ἡ δράσις τῆς παιδικῆς ἀντιλήψεως ἐξηγεῖται ἐντελῶς ἀντίθετα, ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ τὴν ἐξηγοῦν οἱ ὀπαδοὶ τῶν διαφόρων θεωριῶν (πραγματίσταὶ ἀτομικισταὶ αἰσθησιακοὶ καὶ ὀπαδοὶ τοῦ συνειρμοῦ. Αὐτό, ποὺ τὸ παιδὶ ἀρχίζει νὰ ἀφομοιώνη, δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ προσομοιάζει μὲ ἄλλα, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ παίρνει ἀπὸ τὶς δικές του δυνατότητες, ἕνα εἶδος κοινῆς ὑπαρξέως καὶ ποὺ καμμιὰ φορὰ δὲν ἔχει ἄλλη αἰτιολογικὴ σχέση στὴν ἕνωση καὶ ἀφομοίωσή του παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχει γίνει ἀντιληπτὸ ἀπὸ τὸ παιδὶ ταυτόχρονα σὲ μιὰ στιγμὴ πόθου ἢ συγκινήσεως. Εἶναι ἀκόμα, ἀνίκανο στὴ διανοητικὴ ἀφαίρεση καὶ σύγκριση καὶ ὅ,τι ξέρει νὰ συνδέη δὲν εἶναι ἀσφαλῶς δυὸ ἀντικείμενα διάφορα, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ ἀποχωρίζεται ἀπὸ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ ἀντιληπτικὸ σύνολο, γιατὶ ἀκριβῶς ἡ ἀφαιρετικὴ ἐνέργεια καὶ σύγκριση προϋποθέτει τὴν ἀναγνώριση τῶν λογικῶν συνδέσεων, τὴ λογικὴ σύνδεση τῶν προτάσεων μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε κάθε μιὰ νὰ περιέχη τὴν αἰτιολογικὴ σχέση ἐκείνης ποὺ τὴν ἀκολουθεῖ καὶ νὰ ἀποδεικνύεται πὼς εἶναι ἴδια μ' ἐκείνην ποὺ προηγήθηκε. Μ' ἄλλα λόγια ἀπὸ τὴ λογικὴ τοῦ παιδιοῦ λείπει ἀκριβῶς ἡ τέχνη αὐτῆς τῆς ἀποδείξεως γιατὶ ἡ λογικὴ κρίση καὶ ἀφαίρεση, εἶναι πάντα μιὰ ἐνδεικτικὴ ἀπόδειξη.

Καὶ πράγματι, τὸ παιδὶ ἀγνοεῖ τὴν ἀνάγκη τῆς διευθετήσεως τῶν λόγων του σὲ μιὰ λογικὴ σειρὰ καὶ σύνδεση. Ἐὰν λοιπὸν τέτοιος εἶναι ὁ χαρακτήρας τῆς παιδικῆς σκέψεως ἡ ἐκφραστική της ἐκδήλωση δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ μιὰ διακεκομμένη, χαώδικη καὶ ἁπλὴ παράθεση τῶν παραστάσεων, ὅπου ἔχει καταργηθῆ κάθε λογικὸς συνδυασμὸς καὶ ἀναλογία. Ἡ ἀδυναμία τοῦ παιδιοῦ στὴ συνθετικὴ ἀπόδοση τῶν λεπτομερειῶν ἀνταποκρίνεται καὶ σ' ἕνα ἄλλο γεγονός, ποὺ τὸ χαρακτηρίζει ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ καθολικὴ λειτουργία τῆς σκέψεώς του. Στὸ ὅτι δηλαδὴ μεταξὺ τῆς πραγματικότητας καὶ τοῦ πιὸ ἁπλοῦ ἀντικειμένου τῶν σκέψεών του ἢ τῶν πόθων του, ἡ διάκριση δὲν ἔχει τὴν καθαρότητα ποὺ συναντᾶμε στὸν ἐξηλικιωμένο καὶ ἔτσι ἡ ἰδέα ἢ ἡ ἐποπτικὴ εἰκόνα, ποὺ κυριαρχοῦν στὸ μυαλό του, μποροῦν πολὺ καλὰ νὰ παραδεχθοῦν ὡς ἰσοδύναμο καὶ ταυτόσημο τὸ πρῶτο πρᾶγμα ποὺ θὰ συναντήσουν. Καὶ ἀντίθετα, ὅ,τι δήποτε μπορεῖ κάλλιστα νὰ τοῦ ὑπενθυμίση τὴν εἰκόνα μιᾶς παραγματικότητας, ποὺ τὸ ἐνδιαφέρει ἕνα ξύλο π.χ. θὰ γίνη τὸ ἄλογό του, ἕνα κουρέλι κούκλα του. Ἔτσι ἡ συνθετικὴ ἀναλογία ὄχι μόνον δὲν ἔχει καμμιὰ θέση στὴν παιδικὴ σκέψη καὶ πράξη, ἀλλ' οὔτε καὶ εἶναι ἱκανὸ τὸ παιδὶ νὰ σταματήση σ' αὐτήν, γιατὶ δὲν ἔχει στὸ μυαλό του παρὰ τὴν τελευταία παραστατικὴ εἰκόνα καὶ ὑπακούει πιὸ πολὺ στὴν ἀστατη περιπλάνηση τῆς φαντασίας του καὶ στὶς συνηθισμένες της ἐξωτικὲς συνθέσεις, παρὰ στοὺς ἀντικειμενικοὺς προσδιορισμοὺς ποὺ συνδέουν τὴ συγκεκριμένη πραγματικότητα μὲ τὴ συμβολική. Σ' αὐτὴ τὴν ἰδιόρρυθμη ἐκδήλωση τῆς παιδικῆς ψυχῆς προστίθεται ἀκόμα ἡ ἀδυναμία του στὴ συμβολικὴ ἀναπαράσταση τῶν ἀντικειμένων. Ζῆ καὶ κινεῖται μέσα στὸ συγκεκριμένο, τὸ ζωντανὸ καὶ φυσικό. Ἔτσι βλέπει κανεὶς σ' ἕνα ἁπλὸ παραλληλόγραμμο νὰ δίνη τὴν ὄψη σπιτιοῦ, σ' ἕνα κύκλο ὁλόκληρη τὴ σιλουέττα τῆς μητέρας του. Ὅταν ὅμως γίνη πιὸ ἀπαιτητικὸ στὶς ὁμοιότητες καὶ ἡ προχωρημένη του λογικὴ τὸ σπρώξη στὴ σύγκριση, στὴν ἐκλογὴ ἢ στὸ πέταγμα κάθε στοιχείου, ποὺ δὲ θὰ τοῦ φανῆ ἀρκετὰ σύμφωνο μὲ τὴ γνώση ποὺ ἔχει τοῦ μοντέλου, τότε μόνο θὰ ἔχη τὴν ἀκριβῆ γνώση, πὼς ἡ εἰκόνα καὶ τὸ ἀντικείμενο εἶναι δυὸ πράγματα τελείως διαφορετικὰ μεταξύ τους. Ἡ παραίσθηση αὐτὴ ἐξαφανίζεται μὲ τὴν πρόοδο, ἀκριβῶς, τῆς πλαστικῆς καὶ ἀναλυτικῆς ἀντιλήψεως.

Τὴ στάση ὅμως αὐτὴ τοῦ παιδιοῦ ἀπέναντι τῆς εἰκόνας, ποὺ συμβολίζει μιὰ ὡρισμένη σκηνὴ τῆς ζωῆς, πολλοὶ ψυχολόγοι μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ μέγας W. Stern τὴν παρανόησαν. Ἀρκέσθησαν δηλαδὴ ν' ἀπαριθμήσουν τὶς διαφορὲς ποὺ ξεχωρίζουν τὴν εἰκόνα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ κατ' ἀνάγκην τὶς δυσκολίες ποὺ θὰ συναντήση τὸ παιδὶ στὴν ἀναγνώριση τῆς ἀπεικονιζομένης στὴν εἰκόνα σκηνῆς-διαφορὲς τέτοιες, ὅπως εἶναι ὁ χρωματισμὸς τῶν διαστάσεων καὶ πρὸ παντὸς ἡ προβολὴ τῶν διαφόρων ἐξογκώσεων σ' ἕνα σχεδιαγράφημα, καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν διαφόρων στοιχείων στὴν προσωπική τους θέση. Τουναντίον ἡ πεῖρα μᾶς λέγει πώς, θέτοντας ἔτσι τὸ πρόβλημα, τὸ θέτομε ἀπὸ τὴν ἀνάποδη μεριά του, ἀπὸ τὴ μεριὰ δηλαδὴ ἐκείνη ποὺ δὲν τὴν χαρακτηρίζει καμμιὰ ψυχολογικὴ βάση. Εἶναι σὰν νὰ ἀναχωροῦμε ἀπὸ τὴν ἐξελιγμένη καὶ τεχνικὴ τοῦ ἐφήβου γιὰ νὰ φθάσωμε σ' αὐτὴ τὴν πολὺ πιὸ ἀδύνατη, τὴν καθολικὴ καὶ συναισθηματικὴ ἀντίληψη τοῦ παιδιοῦ. Τὸ παιδί, εἶναι ἀλήθεια, δὲν αἰσθάνεται καμμιὰ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη νὰ προβαίνει στὴν ἀναγνώριση καὶ ἀνάλυση τῶν διαφόρων στοιχείων ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ὅλη εἰκόνα, καὶ στὴν τοποθέτησή τους στὴν ἀνάλογη προοπτική τους θέση... Ἡ ἀναπαράσταση αὐτή, γιὰ τὴν παιδικὴ ψυχή, βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ τόπο, γιατὶ χωρὶς ἀμφιβολία ἡ ἡλικία ποὺ τὸ παιδὶ μπορεῖ καὶ διαβάζει τὰ πράγματα στὴ σκηνογραφική τους ἀναπαράσταση μ' ὅλες τὶς ὀπτικὲς διαφορὲς τῆς ἀπόστασής τους εἶναι ἀρκετὰ ὄψιμη, προϋποθέτει δὲ μιὰ μακρόχρονη διανοητικὴ κοινωνικὴ πεῖρα σὲ γνωσιολογικὸ ἐπίπεδο τῆς ζωῆς. Ἡ κατάκτηση τῆς γλώσσας ἀπὸ τὸ παιδὶ μᾶς δείχνει, πο-

λὺ φωτεινά, τὴν ἀδυναμία τοῦ παιδιοῦ στὴν ἀναλυτικὴ παράσταση τῶν ἀντικειμένων καὶ στὴν ἀπόδοση τοῦ κάθε ἰδιαιτέρου χαρακτήρα καὶ τῆς καθαρῆς σημασίας των. Στὴν ἀρχή, τὸ παιδὶ κολυμπᾶ μέσα σὲ μιὰ σύγχυση τῶν διαφόρων χαρακτήρων, οἱ ὁποῖοι καθορίζουν τὴν ταυτότητα τῶν ἀντικειμένων, ποὺ βρίσκονται ἐκτὸς τοῦ ἐγώ του, κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε τὸ παιδὶ χάνεται ἀνάμεσα στὴ δική του ἄποψη καὶ στὴν ἄποψη τῶν ἄλλων. Μέσα στὴ σύγχυση αὐτὴ παρουσιάζονται οἱ πρῶτες λέξεις ποὺ ἔχουν τὴν ἔννοια ὁλοκλήρου φράσεως καὶ ποὺ ἡ σημασία τους μπορεῖ νὰ εἶναι πολύμορφη ἢ περιωρισμένη, ἀνάλογα μὲ τὶς περιστάσεις καὶ τὰ διαφέροντα, ποὺ ἐπικρατοῦν τὴ στιγμὴ ἐκείνη. Ἡ λέξη φράση μπορεῖ ν' ἀναφέρεται ἢ στὰ διάφορα ἀντικείμενα ἢ σ' αὐτὰ ποὺ τὸ περιβάλλουν ἢ καὶ στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Στὴν πολύμορφη αὐτὴ ἀποδοτικὴ σημασία τῶν λέξεων φράσεων ὑψίσταται ἡ ἴδια θεμελιώδης ἄμεση γνώση καὶ προσαρμογὴ ποὺ χαρακτηρίζει τὶς πρῶιες κατακτήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Τὸ παιδὶ ποὺ ὑψίσταται αὐτὴ τὴ δοκιμασία δὲν εἶναι σὲ κατάσταση τέτοια ποὺ νὰ μπορῇ νὰ ξεχωρίζῃ τὶς διάφορες προσαρμογὲς ἀκολουθώντας τὰ διάφορα ἀντικείμενα καὶ τὶς περιστάσεις ποὺ χαρακτηρίζουν μιὰ ὡρισμένη στιγμή, γιατὶ τοῦ λείπει ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ἐφηβικὴ σκέψη, δηλαδὴ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ χρησιμοποιῇ τὶς διάφορες διακρίσεις καὶ κατηγορίες, ποὺ ἔγιναν ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ἐξελιγμένη σκέψη. Αὐτὸ ποὺ εἶναι πρωταρχικό, λέγει ὁ Valon, δὲν εἶναι ὅπως κοινῶς τὸ φαντάζονται. ἡ ἄμεση ἀντίληψη τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητας, ποὺ μέσα σ' αὐτὴν θὰ εἶναι καὶ ἡ γνώση τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν καὶ τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν, μὰ κάποιο πρᾶγμα ἔτσι συνολικὸ καὶ ἀκαθόριστο ποὺ πάνω σ' αὐτὸ τὸ παιδί, στὴν ἐξέλιξή του, θὰ μάθη σιγὰ - σιγὰ νὰ προσδιορίζῃ καὶ νὰ συναρμολογῇ τὶς διαφορές.

Ἡ ἴδια λοιπὸν καθολικὴ κατάσταση διέπει καὶ τὴν κατάσταση τῆς γλώσσας στὸ παιδί. Εἶναι ὁ ἴδιος τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται τὴ συμβολικὴ ἀναπαράσταση τῶν διαφόρων ἀντικειμένων, ἀναπαράσταση ὑποκειμενικὴ σὲ τέτοιο βαθμό, ποὺ ἡ εὐαισθησία νὰ εἶναι ἀνακατεμένη μὲ τὸ ἀντικειμενικό της τόσο, ὥστε ν' ἀφήνη μονάχα νὰ ἐπιπλέουν, πάνω ἀπ' τὸ αἰσθησιακὸ αὐτὸ μεγαλούργημα μερικὲς ἐπιφανειακὲς σχέσεις, τὸ εἶδος τῆς φόρμας ἢ τῆς κατασκευῆς ποὺ ὅλα μαζὶ μποροῦν ν' ἀνταποκρίνωνται στὴν ὁμάδα τὴν αἰσθησιακή. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ποικιλόμορφη σημασία τῶν πρώτων λέξεων — φράσεων, ἡ σύγχυση ποὺ κάνει μεταξὺ τῆς σημασίας τῶν κτητικῶν ἀντωνυμιῶν, δικό μου, δικό σου, μεταξὺ τῆς σημασίας τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου, μεταξὺ τῆς ἐπιδράσεως ποὺ ὑψίσταται καὶ τῆς ἐπιδράσεως ποὺ τὸ ἴδιο ἐπιβάλλει, καὶ ἡ ἐν γένει σύγχυση, ποὺ δοκιμάζει βλέποντας μιὰ σκηνὴ σκηνογραφημένη σύμφωνα μὲ τὶς ὀπτικὲς διαφορὲς τῆς παραστάσεως καὶ τὴν ἴδια αὐτὴ σκηνὴ ἐντοπισμένη στὸ πλαίσιό της τὸ φυσικὸ καὶ ζωντανό: δηλαδὴ μπορεῖ τὸ πορτραῖτο τῆς μητέρας νὰ προκαλέση τὶς ἴδιες συναισθηματικὲς ἐκδηλώσεις, ποὺ θὰ προκαλοῦσε ἡ παρουσία καὶ τὸ χάδι τῆς μορφῆς. Μὲ τὸ βαθμιαῖο ξεχωρισμὸ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων τὸ παιδὶ θὰ δώση σὲ κάθε λέξη καὶ σὲ κάθε φράση τὴν πραγματική του σημασία. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μ' ὅλη αὐτὴ τὴν προσπάθεια τοῦ παιδιοῦ στὴν ἀπόκτηση τῶν γνώσεων.

Ἡ ἴδια κατάσταση συνοδεύει κάθε καινούρια πράξη καὶ μέσα στὸ γενικό της σχῆμα, στὴν καθολική της μορφή, ἡ πράξη αὐτὴ πραγματοποιεῖται. Ὅπως κάθε ἀντίδραση τοῦ ὀργανισμοῦ, ποὺ τείνει νὰ προσαρμοσθῇ στοὺς ἑκάστοτε αἰσθησιακοὺς ἐρεθισμούς, πραγματοποιεῖται μέσα στὸ γενικό της σχῆμα, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὶς ἀντιδράσεις τὶς πιὸ πρωτόγονες. Πραγματοποιοῦνται ἔτσι καθολικὰ σὲ μιὰ προσαρμογὴ στιγμιαία, δέζοντας σὲ ἐνέργεια ὅλο τὸ μυϊκὸ σύστημα, μαζὶ καὶ τὸ αἰσθησιακό. Τὴν ἴδια γραμμὴ τρεβὰ καὶ ἡ διανοητικὴ ἐξέλιξη στὸ παιδί. Ἡ ἀντίληψή του προχωρεῖ καὶ προοδεύει ὄχι ἀπὸ τὴ λεπτομέρεια στὸ σύνολο, μὰ κατὰ βαθμοὺς, διὰ μέσου τῶν καθολικῶν αὐτῶν σχημάτων, τῶν πιὸ φωτεινῶν. Κάθε καινούργιο συνολικὸ σχῆμα θὰ τοποθετηθῇ στὸ παλιό, ἔτσι σὰν μιὰ πρωτογενὴς καὶ ἐνστικτώδης ἑνότητα, σὰν μιὰ ἄμεση καὶ ἐπιφανειακὴ ἀπόδειξη. Τὸ σύνολο αὐτὸ μεγαλώνει σιγά, ἀλλὰ ἡ ἀνάπτυξή του δὲν γίνεται ἀπὸ μιὰ πρόσθεση μικροτέρων καθολικῶν σχημάτων. Ὁ χωρισμὸς τοῦ ἑνιαίου καθολικοῦ σχήματος στὰ διάφορα μερικώτερα σχήματα του θὰ γίνη πολὺ πιὸ ἀργά, ὅταν δηλαδὴ τὸ παιδί, ὁδηγούμενο ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ φύση καὶ τὴν κοινωνικὴ πίεση, ζητήση τὴ λεπτομερειακὴ ἀνάλυση τῶν πρωτογονικῶν συνόλων, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ πρωταρχικὸ κατασκεύασμα τοῦ σύμπαντος. Τὴν πιὸ καθαρὴ ἰδέα της καθολικῆς αὐτῆς λειτουργίας μᾶς τὴ δίνη ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος στὴν κατάκτηση τῆς φύσεως του, ψυχικὰ καὶ σωματικά.

Μιὰ προσπάθεια ἀργοκίνητη καὶ πολύπλοκη, ὅπως συμβαίνει ἀκριβῶς μὲ τὴν ὡρίμανση ὅλων τῶν ἄλλων διανοητικῶν ἐκδηλώσεων ποὺ περνοῦν μέσα ἀπὸ σειρὰ ἄλλων μερικώτερων προσπαθειῶν καὶ δίνουν στὸ παιδὶ τὴ δυνατότητα νὰ ξεχωρίση τὰ διάφορα φαινόμενα τῆς δικῆς του φύσεως καὶ νὰ τὰ ὁλοκληρώση μὲ τὴν ἑνότητα τὴ χαρακτηριστικὴ τοῦ προσώπου του. Ἔτσι ἀρχίζει πρῶτα νὰ τὰ παραθέτη τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο, ἀντὶ νὰ τὰ φέρη καὶ νὰ τὰ ἑνώση μεταξύ τους σ' ἕνα συμβολικὸ πλαίσιο. Πρὶν δὲ ἀκόμα μάθη νὰ τὰ παραθέτη σὲ μιὰ σειρὰ ἐκδηλώσεων χωρὶς σχέση καὶ ἀλληλουχία, τοῦ χρειάζονται νὰ ξεχωρίζῃ μιὰ ταυτότητα, ξεχωριστή, μέσα ἀπ' τὴν ἄμορφη καὶ συγκεχυμένη μάζα τῶν αἰσθησιακῶν του ἐντυπώσεων, ποὺ σὲ κάθε στιγμὴ ἀποτελοῦν ἀναπόφευκτο μέρος τῆς συγκεκριμένης καὶ καθολικῆς αἰσθησιακῆς του εὐαισθησίας. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴν ψυχική του ἀτομικότητα. Στὴν ἀρχικὴ ἐκδήλωση βρίσκεται σὰν διασπαρμένη μέσα σὲ καταστάσεις ποὺ ἐξουσιάζουν ἀποκλειστικὰ τὶς ὀργανικές του ἀνάγκες, γιατὶ ἀλλιῶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιδράση, παρὰ μέσα σὲ περιστάσεις τέτοιες ποὺ εἶναι στενὰ δεμένες μὲ τὶς ἀνάγκες του. Μέσα στὴ γενικὴ αὐτὴ σύγχυση καὶ στὸ γενικὸ αὐτὸ ἐξωτερικὸ πληθωρισμό, βρίσκει σιγὰ σιγὰ τὴν ἀνεξαρτησία του ἀπέναντι τοῦ περιβάλλοντός του. Σιγὰ - σιγά, μὲ μιὰ μακρυὰ καὶ ὀδυνηρὴ ἐργασία ταυτοποιήσεως καὶ ἀφομοιώσεως τοῦ καθολικοῦ αὐτοῦ σχήματος, ποὺ ἐξουσιάζει τὸν ἐξωτερικὸ καὶ ἐσωτερικό του κόσμο, μαθαίνει νὰ ξεδιαλύνη αὐτὸ τὸν κόσμο ποὺ εἶναι ἀντίθετος μὲ τὸ δικό του καὶ ν' ἀποδίδη, στὴ δική του ὕπαρξη, αὐτὸ ποὺ θὰ τὸ κάνη ἱκανὸ νὰ ἀντι-

τάξη στὸν ἄλλο τὶς ἀπαιτήσεις τῆς δικῆς του πιὰ ψυχῆς. Φαίνεται λοιπὸν πὼς τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ βάδισε ἔτσι ἀπὸ τὸ σύνολο στὰ λεπτομερειακά του στοιχεῖα καὶ ἀπὸ τὸ γενικὸ στὸ ἀτομικὸ-ἰδέα ποὺ ἄρχισε νὰ ἐπικρατῆ σήμερα καὶ στὴ φιλοσοφικὴ σκέψη.

Τὰ στάδια τῆς παιδικῆς ἀντιλήψεως

Ἡ ἄποψη αὐτὴ δὲν ἔμεινε στὸ καθαρὸ θεωρητικὸ πεδίο. Ἀντίθετα ἕνα πλῆθος πειραματισμῶν καὶ μιὰ ἐλεύθερη παρακολούθηση τῶν ἔργων τῶν παιδιῶν στοὺς νηπιακοὺς κήπους, ἦρθε νὰ πιστοποιήση τοὺς στοχασμοὺς τῶν ψυχολόγων. Τὸ παιδὶ ἀντιλαμβάνεται τὴν ὕπαρξη τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου στὴ συνολική του μορφή. Αὐτὸ τὸ συνολικὸ σχῆμα προσανατολισμοῦ δεσπόζει ὅλης τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἔπειτα ἡ ἀντίληψη καὶ ἡ κατανόηση τῶν εἰκόνων, τῶν λιθογραφιῶν καὶ τῶν διαφόρων σκηνῶν τῆς ζωῆς, εἴτε στὴν εἰκονογραφική τους παράσταση, εἴτε στὴν πραγματική τους σύλληψη, καθὼς καὶ ἡ ἀντίληψη στὴ γενικώτερη της μορφὴ καὶ ἡ ἐξηγηματικὴ παρατηρησή τους αὐξάνει σὲ περιεχόμενο καὶ σὲ ἀκτίνα ἐπιδράσεως μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἡλικίας κα δσο τὸ παιδὶ προχωρεῖ στὴν πεῖρα τῆς ζωῆς καὶ ἀποκτᾶ μὲ τὸ χρόνο τὴν ἀνθρώπινη ἐμπειρία καὶ γνώση, ἡ ἀντιληψή του γίνεται πιὸ ἐξηγηματικὴ καὶ πιὸ σύμφωνη μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα.

Ἡ ἐξελικτικὴ λοιπὸν γραμμὴ μπορεῖ νὰ χωριστῆ σὲ τρεῖς μεγάλους σταθμούς, ποὺ ἀνταποκρίνονται στὶς μεγάλες φάσεις τῆς ἐν γένει παιδικῆς ἐξελίξεως. Τὰ στάδια αὐτὰ ἐμφανίζονται στὴν ἀλλαγὴ τῶν μεγάλων κέντρων τῶν διαφερόντων τοῦ παιδιοῦ καὶ κατὰ τὴν ἑξῆς ἱεραρχικὴ σειρά :

1) Στάδιο τῆς καθολικῆς ἀντιλήψεως (ἀπὸ 0 –7 χρονῶν). Στὴν πρώτη αὐτὴ βαθμίδα τῆς ἐξελίξεως τὸ παιδὶ ἀναγνωρίζει καὶ πιστοποιεῖ σὲ μεγάλες ὁμάδες καὶ στὴ συνολική τους μορφὴ τ' ἀντικείμενα καὶ τὰ πρόσωπα, τῶν ὁποίων δὲν ἀναλύει οὔτε τὶς διάφορες στάσεις, θέσεις καὶ κινήσεις, οὔτε καὶ τὶς μεταξύ τους σχέσεις.

Κατορθώνει νὰ ἐννοῆ τὴν οὐσία τῶν πιὸ κοινῶν καὶ τυπικῶν πράξεων (τὸ ἄναμμα π.χ. τῶν πιὸ κοινῶν καὶ τυπικῶν πράξεων (τὸ ἄναμμα π.χ. τῶν σπίρτων σημαίνει γι' αὐτὸ τὴν ἐντὸς ὀλίγου ἱκανοποίηση τῆς ἐσωτερικῆς του ὀργανικῆς εὐαισθησίας) καὶ κατανοεῖ τὶς ἁπλὲς σχέσεις ποὺ συνδέουν τὴν ἐξάρτησή του ἀπὸ τὰ γύρω του ἀντικείμενα καὶ τὴν ἀνάλογη στάση τους πρὸς αὐτό.

Ἡ ὀπτικὴ ἐμφάνιση τῶν πραγμάτων παραμένει στὴν καθολική της μορφή, δίνοντας στὸ παιδὶ τὴ δυνατότητα μιᾶς συγκεχυμένης κατανοήσεως, τῆς ὁποίας ἡ ἀλυσίδα τῶν συλλογισμῶν χάνεται μέσα στὴν ὑποκειμενικότητα καὶ στὴν ἀκαθόριστη ταυτοποίηση τῶν συνθετικῶν στοιχείων ποὺ τὴν ἀποτελοῦν.

Κατὰ τὴν καθολικὴ ἀντίληψη ὅλες οἱ λεπτομέρειες ἑνὸς ἀνθρώπου συγχωνεύονται σὲ μιὰ στιγμιαία ἀντίληψη τοῦ συνόλου, ποὺ τὴν χαρακτηρίζει ἡ ἐξωτερικὴ περιγραφὴ τῆς μορφῆς ἢ ἕνα χαρακτηριστικὸ σημεῖο ποὺ ἀποκαλύπτει ὅλο τὸ ἀντικείμενο.

Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ ἁπλώνεται σ' ὅλες τὶς αἰσθητικὲς ἀκτίνες, ὀπτικές, ἀκουστικές, κινησιαισθητικὲς κλπ. προσφέροντας στὸ παιδὶ μιὰν ἀπόλυτη ὑπεροχὴ στὴν ποικιλόμορφη πίεση τοῦ περιβάλλοντος.

Ἡ πρώτη ἐντύπωση ἢ ἡ πρωταρχικὴ συναίσθησή ποὺ ἔχομε τῶν ἀντικειμένων, δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ αὐτὴ ἡ καθολικὴ ἀντίληψη. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη τὸ συναίσθημα εἶναι ἡ πρωτόγονη μορφὴ τῆς γνώσεως.

Ἔτσι στὴν ἡλικία αὐτὴ τὸ παιδὶ μὲ μιὰ ματιὰ ἐρευνᾶ τὴν ἐπιφανειακὴ σύσταση τῆς μορφῆς τῶν ἀντικειμένων, ἀγκαλιάζοντάς τα στὴν πιὸ γενικώτερή τους σύνθεση, χωρὶς κανέναν ἐνωτικὸ μεταξύ τους δεσμό.

Ἡ συναισθηματικότητα, ἡ ὑποκειμενικότητα καὶ τὸ διαρκῶς κινούμενο εἶναι τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς ἀντιληπτικῆς αὐτῆς συνθέσεως, ποὺ δεσπόζει σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς πρώτης ἡλικίας.

2) Στάδιο τῆς ἀναλυτικοκαθολικῆς ἀντιλήψεως (πρὸς τὸν 9ον χρ.) Κατὰ τὴ δεύτερη αὐτὴ περίοδο τὸ παιδὶ ἔχει κάμει σημαντικὲς προόδους. Δὲν ἀρκεῖται πλέον στὴν ἁπλὴ κι' ἐξωτερικὴ παράσταση τῶν φαινομένων ποὺ δημιουργοῦνται γύρω του. Προσκολλᾶ τὴν προσοχή του στὶς ἐνέργειές τους καὶ στὶς μεταξύ τους ἐξωτερικὲς σχέσεις.

Ἀντιλαμβάνεται τὶς διάφορες λεπτομέρειες σχετικὰ μὲ τὶς περιστάσεις τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου κι' ὕστερα τὶς αἰτιώδεις σχέσεις τῶν φαινομένων καὶ τ' ἀποτελέσματά τους.

Πολὺ συχνὰ χαρακτηρίζει τὴν εἰκονιζομένη σκηνὴ ὄχι μόνο στὴ τωρινὴ συνολική της ἐμφάνιση καὶ ξεπερνᾶ τὸ πλαίσιό της ὑποδεικνύοντας τὶς ἐνέργειες ἢ τὶς πράξεις ποὺ ὑποθέτει πὼς προηγήθηκαν τῆς τωρινῆς σκηνῆς ἢ καὶ ποὺ μποροῦν ν' ἀκολουθήσουν σὰν φυσική της ἐξέλιξη.

Στὴν ἡλικία αὐτὴ ἡ ἀντίληψη ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένη στὴν καθολική της μορφή, ἀλλὰ τὴ φορὰ αὐτὴ τὸ καθολικὸ αὐτὸ σχῆμα ἀναθεωρεῖται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση ἴσως μιᾶς ὑποσυνείδητης ἀναλυτικῆς προσπάθειας, ποὺ μπορεῖ νὰ ὀφείλεται στὶς διάφορες ἀλλαγὲς ποὺ ἔγιναν στὴν ἡλικία αὐτή, στὰ διαφέροντά της, στὴν διεύθυνση καὶ στὸν προσανατολισμὸ τῶν ἰδεῶν της, κι' ἀπ' τὴν ἴδια τὴν ἐπίδραση τῆς διανοητικῆς καὶ σωματικῆς ἐξελίξεως καὶ ἀπὸ τὶς γνῶμες καὶ τὴν ἐμπειρία ποὺ ἀπόκτησε, μπαίνοντας στὴν κοινωνικὴ καὶ σχολικὴ ζωή.

(Στὸ ἑπόμενο ἡ συνέχεια)

ΤΟ
"ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΒΗΜΑ
ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ,,
Εὔχεται εἰς τοὺς ἀναγνώστας του
ΧΑΡΟΥΜΕΝΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

Η ΚΟΙΝΗ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΙΤΣΑΡΑ

Ἡ ἐξελικτικὴ πορεία τῆς Οἰκογενείας ἀπὸ τὴν παραγωγὴν εἰς τὴν κατανάλωσιν χαρακτηρίζεται καὶ ἀπὸ τὴν τάσιν, ὡς ἤδη ἐπεσημάνθη, τῆς ἀπομακρύνσεώς της ἀπὸ τὴν πολυμελῆ σύνθεσίν της. Εἶναι συγχρόνως πορεία: ἀπὸ τὴν μεγάλην πρὸς μικρὴν οἰκογένειαν.

1. Ἡ Προβιομηχανικὴ οἰκογένεια ἦτο μία μεγάλη οἰκογένεια, ἡ ὁποία περιελάμβανε: τὸν παπποῦ - γιαγιά, τὰ ἀνύπανδρα ἀδέλφια τοῦ συζύγου ἢ τῆς συζύγου, τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν καὶ ἕνα κατὰ κανόνα μεγάλον ἀριθμὸν παιδιῶν. Πρόκειται περὶ τῆς πατριαρχικῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας κυριώτερα γνωρίσματα εἶναι: ὁ στενὸς δεσμὸς μεταξὺ ὅλων τῶν μελῶν της, ἡ ἀπόλυτος ὑπακοὴ εἰς τὸν ἀρχηγὸν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους, ἡ αὐστηρὰ πειθαρχία καὶ προσήλωσις εἰς τὴν παράδοσιν, εἰς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ εἰς τὴν συνείδησιν τῆς τιμῆς.

Εἰς τὴν οἰκογένειαν τῆς μορφῆς αὐτῆς ὅλα τὰ μέλη γνώριζον τὰ μεταξύ των, ἐμοιράζοντο τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύπην καὶ ἐφρόντιζον ὁ ἕνας δι' ὅλους καὶ ὅλοι διὰ τὸν ἕνα. Ἡ οἰκογένεια ἦτο ὑπεύθυνος καὶ διὰ τὰ παιδιὰ καὶ διὰ τοὺς γέρους. Πλῆθος παροιμιῶν ὁμιλοῦν εὐγλώττως περὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων, ὅπως καὶ μεταξὺ τέκνων καὶ γονέων, ὅπως καὶ μεταξὺ τέκνων καὶ γονέων, ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν.

2. Ἡ οἰκογένεια τῶν ἐργαζομένων γονέων μακρὰν τῆς οἰκογενείας ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἀκόμη τῆς ἐκβιομηχανοποιήσεως τῆς κοινωνίας δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ αὐτὴν τὴν σύνθεσιν, διότι δὲν εἶχε καθόλου, ἢ εἶχεν ἀνεπαρκῆ, ἰδιωτικὴν περιουσίαν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐστερεῖτο τῶν ἀναγκαίων πόρων ζωῆς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν μετατοπίζεται ἡ φροντὶς διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς γέρους καὶ τὰ ἀτυχήματα εἰς τὸ Κράτος. Ἔτσι ὅμως ἔχασε ἡ οἰκογένεια περαιτέρω ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν αὐτάρκειάν της. Ὁ μεγάλος ἀριθ. τῶν παιδιῶν ἐξ ἄλλου, ποὺ ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε «εὐλογία Θεοῦ» — γνωστὴ εἶναι ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα: «Πόσα παιδιὰ ἔχεις»; — «Ὅσα ἔδωσε ὁ Θεός» —καὶ συγχρόνως ἐξασφάλισις τῶν γηρατιῶν —«κάποιο ἀπὸ τὰ πολλὰ παιδιὰ θὰ βγῇ καλὸ καὶ θὰ μᾶς φροντίσῃ», ἔλεγον οἱ παλαιότεροι—εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκβιομηχανοποιήσεως οὔτε κἂν συζητεῖται.

—Διότι: α) Τὸ πρόβλημα τῆς κατοικίας καὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐταρκείας καθιστοῦν ἀδύνατον τὴν ἀπόκτησιν μιᾶς πολυμελοῦς οἰκογενείας.

—Ἡ ἔλλειψις στέγης δὲν ἐπιτρέπει τὴν γέννησιν παιδιῶν. Καὶ ἂν ἀκόμη δημιουργηθῇ πολυμελὴς οἰκογένεια, διασπᾶται. Τὰ τέκνα γίνονται ἐνοχλητικὰ εἰς τοὺς γονεῖς καὶ ἀντιστρόφως. Ὅσον δὲ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ στενότης χώρου, τόσον αἱ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ μεταξὺ τῶν γειτνιαζουσῶν οἰκογενειῶν, συγγενῶν ἢ μή, πολλαπλασιάζονται. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ τὸ διατὶ ἡ ἀστικὴ οἰκογένεια διέρχεται μεγαλυτέραν κρίσιν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀγροτικὴν καὶ τὸ διατὶ τὸ σύγχρονον κράτος βοηθεῖ ἀμέσως τοὺς οἰκογενειάρχας πρὸς ἀπόκτησιν στέγης. Ἐνῷ κατὰ τὸ 1880 ἀκμὴ τὸ ¼ τῶν οἰκογενειῶν εἰς τὴν Γερμανίαν π.χ. εἶχον ἄνω τῶν τριῶν παιδιῶν, σήμερα μόνον τὸ 1)25 ἔχουν ἄνω τῶν τριῶν. Τὸ ½ τῶν ἐγγάμων εἶναι ἄτεκνοι ἢ ἔχουν μόνον ἕνα παιδί, τὸ ἄλλο ½ ἔχουν δύο ἢ καὶ περισσότερα παιδιά. Ἐπακόλουθον εἶναι ἡ Ὁμοσπονδιακὴ Γερμανία νὰ εἶναι σήμερα ἡ πτωχοτέρα εἰς παιδιὰ χώρα τοῦ κόσμου.

β) Εἰς μίαν ἔρευναν ποὺ διεξήχθη ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου σχετικῶς μὲ τὸ ἐρώτημα: — «Ποῖον ἀριθμὸν παιδιῶν θεωρεῖτε ὡς ἰδανικόν» τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀπαντήσεων τῶν γονέων ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Ἕνα παιδὶ 10% τῶν γονέων
Δύο Παιδιὰ 49% τῶν γονέων
Τρία καὶ περισσότερα παιδιὰ 30% τῶν γονέων
Κανένα παιδὶ 6%

—Τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι τὰ πράγματα ἀναγκάζουν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας μέχρι σημείου νὰ μὴν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ ἔχῃ τὴν ἔννοιαν ποὺ εἶχε ἄλλοτε καὶ ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ πάντοτε

1.—Πρόκειται περὶ τῆς συγχρόνου μορφῆς τῆς οἰκογενείας. Εἰς τὴν «κατὰ συνθήκην» αὐτὴν οἰκογένειαν οἱ δεσμοὶ εἶναι, ἂν ὄχι ἀνύπαρκτοι, χαλαροί, καὶ ἡ ἀποστολή της μᾶλλον ἀρνητική. Εἶναι ἡ «ψευδοοικογένεια» τοῦ καιροῦ μας, ἡ ὁποία ἀπὸ κάθε πλευρά: Βιολογική, ψυχοπνευματική, κοινωνική, παιδαγωγικὴ καὶ ἐθνικὴ εἶναι προβληματική. Δὲν ἀρκεῖ τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα αὐτὴ ἡ μορφὴ τῆς οἰκογενείας δὲν ἔχει ἀκόμη εὑρεῖαν ἔκτασιν, διὰ νὰ μὴν ἐμπνέῃ ἀνησυχίας. Ἡ κατ' ἀνάγκην μελλοντικὴ ἐκβιομηχάνισις τῆς χώρας μας, ἔπειτα ἀπὸ τὴν σύνδεσίν της μὲ τὴν ΕΟΚ. θὰ ὁδηγήσῃ μοιραίως εἰς τὴν ἐκβιομηχανοποίησιν τῆς κοινωνίας μας καὶ αὐτὴ θὰ ἐπιδράσῃ ὁπωσδήποτε καὶ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκογενείας, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς ὁμηρικῆς ἀκόμη ἐποχῆς εἶναι φυσικὴ καὶ μετρία οἰκογένεια ἀποτελουμένη ἐκ τριῶν γενεῶν: — Προγονέων — γονέων — τέκνων, ὅπως π.χ. ἦτο ἡ οἰκογένεια τοῦ Ὀδυσσέως: Λαέρτης — Ὀδυσσεὺς — Τηλέμαχος.

2.—Εἰς τὴν σύγχρονον ἐκβιομηχανοποιημένην κοινωνίαν: Ὁ Θεῖος καὶ ἡ Θεία, ὁ Παπποῦς καὶ ἡ γιαγιὰ καὶ τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν δὲν ἀνήκουν πλέον εἰς τὴν οἰκογένειαν. Ἡ ἀπὸ τρεῖς γενεὰς ἀποτελουμένη ἄλλοτε οἰκογένεια περιωρίσθη σήμερον εἰς δύο. Ἔτσι ἡ οἰκογένεια, ὅπως εἰδικῶς ἀναλύει ὁ κ. Π. Κοροντζῆς εἰς τὴν περισπούδαστην μελέτην του «Μορφωτικαὶ Κοινότητες»: ἔπαυσε νὰ εἶναι ἰσόροπος. Αἱ τρεῖς διαστάσεις τοῦ χρόνου, αἱ ὁποῖαι οὔτε προσωπεύονται ἰσορρόπως εἰς τὰς τρεῖς γενεάς: τοῦ παρελθόντος εἰς τὸ πρόσωπον τῶν προγονέων, τοῦ παρόντος εἰς τὸ πρόσωπον τῶν γονέων καὶ τοῦ μέλλοντος εἰς τὸ πρόσωπον τῶν παιδιῶν, σήμερον περιωρίσθησαν εἰς δύο: τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος ἢ εἰς μίαν: μόνον τοῦ παρόντος. Συνεπεία τούτου ἔπαυσε ἡ οἰκογένεια νὰ εἶναι φυσική. Ἡ ἀπώλεια τῆς μνήμης τοῦ παρελθόντος καὶ τῆς ἐλπίδος τοῦ μέλλοντος συντελεῖ εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς

συνειδήσεως τῆς εὐθύνης τῶν γονέων καὶ αὐτὸ εἰς τὴν μὴ ἁρμονικὴν διαβίωσιν αὐτῶν.

3.— Μαζὶ μ' αὐτὰ ἀπώλεσε ἡ οἰκογένεια ἀνυπολογίστως καὶ ἀπὸ τὴν παιδαγωγοῦσαν δύναμίν της. Ὁ παπποῦς καὶ ἡ γιαγιά, οἱ θεῖοι καὶ τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικόν, οἱ ὁποῖοι μαζὶ μὲ τοὺς γονεῖς ὑπεβοήθουν εἰς τὴν ἀγωγὴν τοῦ παιδιοῦ καὶ ἀπετέλουν πέριξ αὐτοῦ τὸ τεῖχος τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς ἀσφαλείας, σήμερον ἀσκοῦν ἐλαχίστην ἢ οὐδεμίαν παιδευτικὴν ἐπίδρασιν.

α) Ἰδιαιτέρως αἰσθητὴ εἶναι ἡ ἀπουσία τοῦ παπποῦ καὶ τῆς γιαγιᾶς ἀπὸ τὴν σύγχρονον οἰκογένειαν. Αὐτοὶ ἀπετέλουν τὸν φυσικὸν σύνδεσμον μεταξὺ παρόντος καὶ παρελθόντος, τοὺς ἐνσαρκωτὰς καὶ φορεῖς τῆς παραδόσεως, τοὺς ἀκρογωνιαίους λίθους τοῦ οἰκοδομήματος τῆς οἰκογενείας. Εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῶν γίνεται συνειδητὴ «ἡ ἱστορικότης τῆς ὑπάρξεως τοῦ Εἶναι μας». Αὐτοὶ διηγοῦνται εἰς τὰ ἐγγόνια, ποὺ εἶναι «δύο φορὲς παιδιά» των, τὰ παραμύθια καὶ τὰς θρησκευτικὰς ἱστορίας. Αὐτοὶ διδάσκουν εἰς αὐτὰ παροιμίας καὶ λαϊκὰ γνωμικά, τοὺς μύθους τῆς φυλῆς, ψαλμωδίας καὶ λαϊκὰ τραγούδια. Ἀπὸ αὐτοὺς παραλαμβάνουν τὰ παιδιὰ τὴν ζωντανὴν ἱστορίαν τῆς οἰκογενείας, τοῦ χωριοῦ των καὶ τοῦ λαοῦ των, διὰ νὰ τὴν διαφυλάξουν καὶ νὰ τὴν συνεχίσουν. Καὶ τοῦτο διότι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, δὲν εἶναι εἰς θέσιν οἱ ἐργαζόμενοι γονεῖς νὰ τὰ προσφέρουν. Μὲ τὴν ἔλλειψιν τοῦ παπποῦ καὶ τῆς γιαγιᾶς ἀπὸ τὴν σύγχρονον οἰκογένειαν, ἔλλειψε καὶ ὁ ζωντανὸς κρῖκος τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ ἐγγύτερον καὶ ἀπομεμακρυσμένον παρελθόν, διεκόπησαν αἱ σχέσεις τῆς νέας γενεᾶς μὲ τὴν παράδοσιν καὶ τὴν Ἱστορίαν.

—Διότι: θεμέλιον τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως εἶναι ἡ οἰκογενειακὴ παράδοσις. Ἡ καθόλου δρᾶσις τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας «κατὰ μέγα μέρος εἶναι δρᾶσις κοινωνικὴ καὶ πολιτική», ὅπως ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Καθηγητὴς Σπ. Καλλιάφας.

β) Ἐξ ἄλλου, διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν μίαν φορὰν ἀκόμη εἰς τὸ θέμα τῆς μειώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παιδιῶν, τὸ μοναχοπαίδι, ποὺ μεγαλώνει ὄχι μαζὶ μὲ ἄλλα ἀδέλφια, ἢ τὸ παιδὶ ποὺ ἔχει ἀκόμη μόνον ἕνα ἀδελφόν, δυσκολεύεται πολὺ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν κοινωνικῶν προδιαθέσεων. Ἕνας μεγάλος κύκλος ἀδελφῶν ἀποτελεῖ μίαν μικράν, ἐμβρυώδη κοινωνίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἕκαστον μέλος ἀγωνίζεται, αὐξανόμενον σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, νὰ προσαρμοσθῇ. Ὁ μονογυιὸς ἢ ἡ μοναχοκόρη δὲν ἔχει τὴν ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐξέλιξίν του εὐκαιρίαν τοῦ συναγωνισμοῦ, τῆς ὑπεροχῆς, τῆς ὑποχωρήσεως, δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ βίωμα τοῦ τὴν ἀξίαν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος, τῆς αὐτοκυριαρχίας καὶ τῆς συνεργασίας, τῆς ἀλληλοβοηθείας καὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργείας, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ παιδιὰ τῆς πολυμελοῦς οἰκογενείας. Οἱ κίνδυνοι διὰ τὸ ἕνα παιδὶ ἢ τὰ ὀλίγα, τὰ ὁποῖα ἀπέχουν πολὺ εἰς τὴν ἡλικίαν — εἶναι σύνηθες φαινόμενον τὸ ἕνα παιδὶ νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὸ ἄλλο 10-15 ἔτη, ποὺ σημαίνει περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον ὅτι εἶναι καὶ αὐτὰ μοναχοπαίδια — εἶναι ἀκόμη μεγαλύτεροι ὡς ἀναφορᾷ τὴν ἐξέλιξιν τῆς φαντασίας καὶ τὴν διάσπασιν τοῦ κλοιοῦ τῆς ἐγωκεντρικότητος, ἐπειδὴ περιβάλλονται ἀπὸ τοὺς γονεῖς μὲ ὑπερτροφικὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἐπειδὴ κάθε ἐπιθυμία των ἱκανοποιεῖται ἀφειδῶς καὶ ἀπερισκέπτως. Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ τελευταῖον θὰ ἀναγκάσῃ τὸ παιδὶ ἀργότερον νὰ χτυπήσῃ τὸ κεφάλι του εἰς τὸν τοῖχον τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἠμπορῇ νὰ προσαρμοσθῇ, διότι εἶναι ἄμοιρον ὁμαδικῆς ζωῆς καὶ ἀνίκανον νὰ ἐνταχθῇ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀξιῶν.

4.— Ἡ μικρὴ οἰκογένεια, τέλος, δὲν ἔχει καμμίαν οἰκονομικὴν βάσιν. Ἐλλείπει ἀπὸ αὐτὴν ἡ περιουσία καὶ τὰ μέσα παραγωγῆς. Τὰ 80% τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐκβιομηχανοποιημένων κοινωνιῶν διαθέτουν μόνον τὸν ἐργατικὸν δυναμισμόν των εἰς τὴν ἀγορὰν ἐργασίας.

—Ὁ πόλεμος ἐκτὸς τοῦ ὅτι: α) ἐπολλαπλασίασεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀρφανῶν ἀπὸ πατέρα — εἰς τὴν Δ. Γερμανίαν π.χ. περισσότερα ἀπὸ ἕνα ἑκατομ. παιδιὰ εἶναι ὀρφανὰ ἀπὸ πατέρα καὶ 700 χιλ. ἀπὸ μητέρα. —β) Ἐπολλαπλασίασεν ἐπίσης τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐξωγάμων. - Εἰς τὴν Δ. Γερμανίαν ἐπίσης ἀνὰ 14 παιδιὰ τὸ ἕνα εἶναι ἐξώγαμον. — γ) Ἐπολλαπλασίασεν τὸν ἀριθμὸν τῶν διαζυγίων. —Ἐπὶ 10.000 γάμων, εἰς τὴν Δ. Γερμανίαν πάντοτε, τὸ 1913 ποσοστὸν τῶν διαζυγίων ἀνήρχετο εἰς 15,2, τὸ 1937 εἰς 29,8 καὶ τὸ 1950 εἰς 68,5—, ἐκληροδότησεν ἕνα ὑλιστικὸν πνεῦμα, ἔκφρασις τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον μόνον διὰ τὸ παρόν.

—Ἔτσι εἰσάγεται καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν ἕνα εἶδος προλεταριάτου, τὸ ὁποῖον ἐκδηλώνεται: α) Μὲ τὴν ἀποκοπὴν τῆς οἰκογενείας ἀπὸ τὴν στενωτέραν καὶ εὐρυτέραν παράδοσίν της καὶ β) μὲ τὴν «αὐτόσυγκρότησίν» της καὶ τὸν «αὐτοπροορισμόν» της. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι: ἡ οἰκογένεια δὲν ἔχει ρίζας καὶ ὅτι εἶναι ἀνασφαλής.

1.— Ἀπὸ τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια καὶ περισσότερον τῆς ξενητιᾶς εἶναι γνωστὸν ὁποίαν σημασίαν ἔχει ἡ σύνδεσις τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν τόπον του. Ὁ γεωργὸς ἦτο ἄλλοτε ψυχικὰ συνδεδεμένος μὲ τὸ χωράφι του, ποὺ τὸ ἐπότιζε μὲ τὸν καθημερινὸν ἱδρῶτα του καὶ ὁ τεχνίτης μὲ τὸ ἐργαστήριο του, εἰς τὸ ὁποῖον συγχρόνως ἠσθάνετο καὶ ἀσφαλής. Τότε ἡ οἰκογένεια ἔζη εἰς τὴν ἀνθρωπομορφικὴν ἀντίληψιν τοῦ κόσμου, ὅπου τὰ πάντα ἔζων καὶ συμπεριφέροντο ὡς ἔμψυχα, ἠσθάνοντο καὶ ὡμίλουν ὡς ἄνθρωποι καὶ ἐδημιουργεῖτο ἔτσι ἕνα βίωμα, διαποτιζόμενον ἀπὸ θρησκευτικὸν δέος. Τοιούτου εἴδους βιώματα ἔχομε πολλὰ ἀπὸ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου καὶ μάλιστα ὅσοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκπατρισθοῦν καὶ νὰ ζήσουν ὡς πρόσφυγες.

—Ἐδῶ, ἂς ἐπιτραπῇ μία παρένθεσι: εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἔχομεν κατὰ νοῦν μας τὸ βασανιστικὸν πάντοτε ἐρώτημα: «Τί θὰ γίνῃ μὲ τὰς 28.000 τῶν παιδιῶν ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὸ παραπέτασμα; Ἀλλ' ἂς συνεχίσωμεν...

—Ἡ ἰδιωτικὴ περιουσία συνέδεε τὸν ἄνθρωπο τῆς προβιομηχανικῆς περιόδου μὲ ἕνα ὡρισμένον ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον ἐκληροδοτεῖτο ἐπὶ αἰῶνας ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἡ ἰδιωτικὴ περιουσία — καὶ ἂς τὴν ἀπεκάλεσεν ὁ Ἔνγκελς «προπατορικὸν ἁμάρμα» — συνέδεεν ἐπίσης τὸν ἄνθρωπον μὲ ἕνα τρόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ηὔξανεν ἡ οἰκογένεια καὶ τὰ μέλη της μὲ τὸ ἀπαραίτητον διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου αἴσθημα τῆς ἀσφαλείας, ποὺ παρέχει ὁ τόπος τῆς γεννήσεως, ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα, πρὸς τὸν πολιτισμὸν τοῦ στενωτέρου περιβάλλοντος, ἀπὸ ὅπου ἐπήγαζεν καὶ τὸ

συναίσθημα τῆς τιμῆς, τῆς φυσικῆς ἐκείνης τάσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ὑπεροχήν, ἐκτίμησιν καὶ ἀναγνώρισιν. Τὸ τελευταῖον ἀποτελεῖ τὸ πλέον κατάλληλον ἔδαφος εἰς τὸ ὁποῖον ριζώνουν τὰ διάφορα ἔθιμα καὶ εἶναι γνωστὸν ὡς «οἰκογενειακὴ τιμή», ἰδιότυπον καὶ κυριαρχοῦν συναίσθημα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν οἰκογένειαν, εὐτυχῶς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἀκόμη.

2.— Διὰ τὸν ἄνθρωπον ποὺ ζῆ σήμερα εἰς μίαν πολυκατοικίαν, εἶναι ἀκατανόητος περαιτέρω ἡ μεγάλη σημασία ποὺ εἶχεν ἄλλοτε ἡ γειτονιά, ἡ ὁποία ἔτρεχεν εἰς βοήθειαν εἰς μικρὰς καὶ μεγάλας δυσκολίας τῆς ζωῆς, ἐγγυᾶτο διὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς μικρῆς πόλεως καὶ ἦτο ὁ φορεὺς καὶ ὁ ἐλεγκτὴς τῶν σκέψεων καὶ τῶν πράξεων. Γνωστὴ εἶναι ἡ παροιμία: «Ἕνας καλὸς γείτων ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ ἕνα καλὸν ἀδελφόν». Ἡ ἀνησυχία: «Τί θὰ σκεφθῇ» καὶ «Τί θὰ εἰπῇ» ὁ γείτων διὰ τὴν ἄλφα ἢ βῆτα πρᾶξιν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐθαρρᾶται καὶ τὸ «Τί θὰ εἰπῇ ὁ κόσμος», γενικώτερα καθώριζε ἐπὶ τοῦ ἀσφαλοῦς τὴν κοινωνικὴν συμπεριφοράν. Πέραν τούτου ἡ γειτονιὰ συνέβαλλεν ἀμέσως καὶ ἐμμέσως εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν, πρᾶγμα ἄγνωστον διὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν καὶ μάλιστα δι' ἐκείνους ποὺ κατοικοῦν εἰς μεγάλας πόλεις.

3.— Ἡ προβιομηχανικὴ οἰκογένεια ἀνῆκεν μονίμως εἰς μίαν τάξιν, ἡ ὁποία εἶχεν μίαν ἰδιαιτέραν κοινωνικὴν ἀποστολήν, ἐκτίμησιν καὶ αὐτοεκτίμησιν, διαφόρους κανονισμοὺς συμπεριφορᾶς καὶ διάφορον πολλάκις ἐνδυμασίαν. Τὸ νὰ ἀνήκῃ κανεὶς εἰς μίαν ὡρισμένην κοινωνικὴν τάξιν ἐθεωρεῖτο ὡς «θέλημα Θεοῦ». Καὶ ἡ κοινωνικὴ τάξις συνέδεεν καὶ ἐξησφάλιζεν τόσον, ὥστε, παρὰ τοὺς συχνοὺς πολέμους, ἡ κοινωνικὴ ζωὴ νὰ διατηρῇ σταθερῶς τὴν παλαιὰν μορφήν της, συνδεδεμένην ἀρρήκτως μὲ τὰ πατροπαράδοτα. Ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς μορφῆς ζωῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκαλλιεργεῖτο εἰς μεγάλον βαθμὸν ἡ κοινωνικότης, ἐνῷ ἀναθέτως περιωρίζετο ἡ ἀτομικὴ καὶ μαζὶ καὶ ἡ οἰκογενειακὴ ἐλευθερία. Τὸ ἄτομον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν καὶ ἡ οἰκογένεια ἀπὸ τὴν παράδοσίν της.

4.— Ἡ σύγχρονος οἰκογένεια ἀντιθέτως εἶναι κατὰ πολὺ χειραφετημένη. Ἡ ἔλλειψις ἀκινήτου ἰδιωτικῆς περιουσίας, ἐδάφους εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ριζώνῃ, ἰδιωτικῶν μέσων παραγωγῆς καὶ ὄχι σπανίως καὶ ἰδιοκτήτου κατοικίας ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κέλυφος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκκολάπτεται ἡ οἰκογένεια, καθιστοῦν τὴν οἰκογένειαν ἀδέσμευτον, ἀλλὰ καὶ ἀνασφαλῆ. Ἡ ἐλευθέρα ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος ἐξ ἄλλου, ἡ ἐπίσης ἐλευθέρα ἐκλογὴ τοῦ συζύγου ἄνευ τῆς συμβουλῆς τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν συγγενῶν, ἡ ἐλευθερία ἀλλαγῆς τόπου ἐργασίας ἢ καὶ ἐπαγγέλματος, ἡ ἐλευθέρα μετάβασις ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, ὁ ὡρισμένος ἐλεύθερος χρόνος καὶ ἡ ἐλευθέρα διάθεσίς του, ἡ ἐλευθέρα τέλος διάθεσις τῆς ὡρισμένης ἀδείας εἶναι δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου τῆς μεταβιομηχανικῆς περιόδου, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὡς «προτερήματα» τῆς συγχρόνου οἰκογενείας καὶ ὑποστηρίζονται διὰ νόμου. Αὐτὰ δὲ ὅλα ἀποκλείουν καὶ σκέψιν ἀκόμη περὶ συγγενῶν καὶ γειτόνων.

5.— Ἀλλὰ ἀκριβῶς εἰς αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν ἐμφωλεύει ἡ ἀνασφάλεια τῆς οἰκογενείας τῆς ἐκβιομηχανοποιημένης κοινωνίας. Αἱ μεταφοραὶ της ἀπὸ κατοικίας εἰς κατοικίαν, αἱ ἀλλαγαὶ τοῦ ἐπαγγέλματος, αἱ συχναὶ μεταθέσεις ἀπὸ ἕνα τόπον ἐργασίας εἰς ἄλλον δημιουργοῦν ἀναποφεύκτως οἰκογενειακὰς κρίσεις. Διότι ἔτσι χαλαροῦνται κυρίως τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ἡ πίστις πρὸς τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ ὡθεῖται ὁ ἄνθρωπος πρὸς μαζικοποίησιν, εἰς τὸ νὰ γίνῃ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἄπατρις.

5.— Αἱ συνέπειαι τῆς δημιουργημένης αὐτῆς καταστάσεως ἐκδηλώνονται αἰσθητῶς εἰς τὴν ἀγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ προσπάθεια τῆ Παιδαγωγικῆς πρὸς μίαν ἀναγκαίαν κοινωνικὴν ἀγω γὴν ἔχασε πολὺ ἀπὸ τὴν δύναμίν της. Οἱ γονεῖς μόνο δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ συνεισφέρουν εἰς τὴν ἀγωγὴ τῶν παιδιῶν των. Οἱ ἀφανεῖς συμπαιδευταὶ τοῦ παρε θόντος: Παττοῦς - γιαγιά, ἀδέλφια, συγγενεῖς καὶ γε τονες, τὰ ἤθη, ἡ παράδοσις, ἡ ἐκκλησία, παράγοντε καὶ ἐπενεργοῦσαι ποικιλλοτρόπως δυνάμεις ἀγωγῆς δέ ἠμποροῦν σήμερον νὰ συνεισφέρουν εἰς τὴν ὑπόθεσι τῆς ἀγωγῆς. Ἡ σημερινὴ ἀστικὴ οἰκογένεια παίρνι τὸν χαρακτῆρα της ἀπὸ τὴν ἐπενέργειαν τελείως δι φόρων παραγόντων καὶ δυνάμεων, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν ται ὡς συμπαιδευταί, ὅπως εἶναι: ὁ δρόμος, ὁ κινημα τογράφος, ἡ τηλεόρασις, τὸ ραδιόφωνον, τὰ κέντρ χορεῦ, ὁ τόπος ἐργασίας, ἡ διαφήμισις καὶ ἡ προπα γάνδα. Πρόκειται περὶ δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐπιδροῦ ὁπωσδήποτε ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν ἐν τῷ γίγνεσθαι ἀ θρώπων, ἀλλὰ χωρὶς καμμίαν παιδαγωγικὴν εὐθύνη χωρὶς νὰ δίδουν λόγον εἰς τὴν παράδοσιν καὶ τὴν κ θεστηρυῖαν τάξιν καὶ χωρὶς κανένα προσωπικό σύνδεσμον διαμορφώνουν καὶ ὠθοῦν τὸ ἄτομον πρ τὴν μᾶζαν καὶ τὴν ἀνωνυμίαν. Αὐτὸ δὲ τὸ τελευταῖ ὁδηγεῖ τὴν ξερριζωμένην καὶ ἀνασφαλῆ οἰκογένει ἀπὸ φυσικὴν μορφωτικὴν ἑνότητα καὶ δύναμιν παιδ γωγικὴν ὅπως εἶναι τὸ κράτος καὶ ἡ ἐκκλησία.

1.— Κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἡ οἰκογένεια ἦτο ὁ ηρθωμένη κατὰ τὸ πατριαρχικὸν σύστημα καὶ ἀπετέλ ἕνα ὀργανισμόν, ὅπως τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἀ πὸ τὸν «Πατέρα Φαμίλιας» εἰς τὸν Πατέρα τῆς φυλῆ καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν Πατέραν - Θεόν, ὑπὸ τὸ πατρ κὸν κράτος, τὴν Patria Potestas ἀπετέλει ἡ οἰκογ νεια τὴν στερεὰν βάσιν τῆς κοινωνικῆς πυραμίδο Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον εἰς τὴν πατρ αρχικὴν οἰκογένειαν τὸ διαζύγιον ἦτο σχεδὸν ἀνύπα κτον καὶ ἡ μοιχεία ἐτιμωρεῖτο μὲ τὴν ἐσχάτην τῶν πο νῶν.

2.— Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Μεταρρυθμίσεως πράγματα ἀρχίζουν νὰ ἀλλάζουν: α) Ὁ γάμος δ εἶναι πλέον μυστήριον. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόν γάμος καὶ οἰκογένεια ἀντικρύζονται ἀπὸ τὸ πρῶτ τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς σκοπιμότητος ὡς ἕν ἀπὸ σκοποῦ σύνδεσμος ἐπὶ τῇ βάσει μιᾶς ἀ κοινοῦ συμφωνίας, ὅπως χαρακτηριστικὰ σημει νει ὁ Κάντ. Ὁ γάμος παύει ἔτσι νὰ εἶναι ἀντικειμ νικὸς κανονισμὸς καὶ γίνεται καθαρῶς προσωπικὴ πόθεσις. β) Τὰ καθήκοντα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τ συζύγων πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὰ τέκνα, ὡς κ αἱ σχέσεις καθ' ὅλου τέκνων - γονέων, τὰ ὁποῖα πρ πει νὰ ὑπαγορεύωνται ἀπὸ τὴν ἀγάπην ὅπως κριβῶς καθώρισεν αὐτὰ ὁ Ἀπόστολον Παῦλος, σήμ ρον καθορίζονται ἀπὸ ὑλικοὺς κυρίως παράγοντα Ἡ ἀγάπη ἐπὶ τῆς ὁποίας θεμελιοῦται σταθερῶς ἡ χρ στιανικὴ οἰκογένεια, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ μητέρα κατέχ ὑψηλὴν θέσιν, τὸ ἀδιάλυτον καὶ ὁ καθαγιασμὸς τ γάμου ποὺ δίδουν μεταφυσικὸν τόνον εἰς τὴν ἀποστ

λήν της καὶ δὲν νοεῖται οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός, οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρός... τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ» καὶ ἡ θεία ὑπόδειξις: «Ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτόν, ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα», ὅπως ἐπίσης: «Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ... καὶ οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου» θεωροῦνται σήμερον ὡς... «μεσαιωνικά». Συνέπεια τούτου εἶναι ἡ ἔλλειψις ἀπὸ τὸ σύγχρονον οἰκογενειακὸν περιβάλλον τῆς ζωογόνου ἐκείνης αὔρας ποὺ πνέει ἀπὸ τὰ πελάγη τῆς παραδόσεως, τοῦ ἐθίμου καὶ τοῦ παραδείγματος καὶ δροσίζει, ζωογονεῖ καὶ τρέφει τὸ δένδρον τῆς ἀγάπης ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ὁποίου καὶ μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ καὶ νὰ συηντηρηθῇ μία φυσική, ἁρμονικὴ καὶ ἰσόρροπος οἰκογένεια.

3.— Ἐν τῷ μεταξὺ ὅλα τὰ πνευματικὰ ρεύματα τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος, τὰ ὁποῖα εἶχον ὡς σκοπὸν πολὺ ἢ ὀλίγον τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν Πατριαρχικὴν τάξιν τοῦ Μεσαίωνος, τόσον ὁ Διαφωτισμός, ὁ ἰδεαλισμός, ὁ Φιλελευθερισμὸς, ὁ Σοσιαλισμός, ὅσον καὶ αὐτὴ ἡ Κίνησις τῶν Νέων, ἡ χειραφέτησις τῆς γυναικὸς καὶ ὁ κομμουνισμὸς ἔβαλλον διαφοροτρόπως κατὰ τῆς παλαιᾶς μορφῆς τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου. Μὲ τὸν αὐτοματισμὸν δὲ τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως ἡ οἰκογένεια θεωρεῖται ὡς μία μικρὴ ὁμάδα προσώπων, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀλλάζει ἐντελῶς ἡ θέσις τῶν μελῶν αὐτῆς. Καὶ συγκεκριμένως:

α) Ἡ πατρικὴ αὐθεντία, ἡ ὁποία ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ J. Müller ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν ὅλων τῶν συνταγμάτων τῶν ἐλευθέρων Κρατῶν, ὡς συνδυάζουσα τὴν ἀπαραίτητον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως δύναμιν καὶ σοφίαν, ἡ αὐθεντία τοῦ πατρὸς καὶ μαζὶ ἡ ἐπὶ τῆς οἰκογενείας παιδαγωγικὴ ἐπίδρασίς της, ὅπως χαρακτηριστικῶς τὴν ζωγραφίζει ὁ ποιητὴς καὶ διηγηματογράφος Παπαντωνίου εἰς τὸ διήγημά του «Τ' ἄλογο», δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὴν σύγχρονον οἰκογένειαν. Ἀντ' αὐτῶν, ἡ θέσις τοῦ πατρὸς εἰς τὴν οἰκογένειαν εἶναι ἐντελῶς διάφορος. Ἐνῷ ἄλλοτε ἡ ἐκτὸς τοῦ σπιτιοῦ ἀπασχόλησίς του ἐδημιούργει μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του μίαν ἀπόστασιν, ἡ ὁποία τοῦ παρεχώρει τρόπον τινα τὴν θέσιν τοῦ φορέως τῆς ἀντικειμενικότητος, τῆς δικαιοσύνης, τῆς συγκρίσεως καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἀγωγῆς, σήμερα ὅλα αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὸ παρελθόν. Καὶ ἐνῶ ἄλλοτε ἡ μητέρα ἀπετέλει ἕνα ἐνιαῖον ὅλον μὲ τὰ παιδιὰ καὶ ὁ πατέρας διετήρει μίαν ἀντιπέραν θέσιν, τὴν θέσιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ ἦτο ἔτσι ἡ ζωντανὴ γέφυρα πρὸς τὸν ἐξωοικογενειακὸν κόσμον, πρὸς τὴν κοινωνίαν, πρὸς τὸ ἐπάγγελμα, πρὸς τὸν πολιτισμόν, ὁδηγῶν τὰ παιδιὰ μὲ ὑπευθυνότητα, σήμερα μία τοιαύτη ἀποστολὴ εἶναι ἄγνωστος. Ὁ πατέρας συμμετέχει ἐξ ἴσου μὲ τὴν μητέρα εἰς τὰ οἰκιακά, διότι καὶ ἡ μητέρα συμμετέχει εἰς τὰ ἐξωοικιακὰ, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ παιδί, κατὰ ἕνα εὐγενὲς ἀμερικανικὸν ἀνέκδοτον, «νὰ ἔχῃ δύο μητέρας, ἀλλὰ κανένα πατέρα», νὰ μὴν αἰσθάνεται δηλαδὴ τὸν πατέρα οὔτε ὡς ὑπερασπιστὴν καὶ νομοθέτην τῆς οἰκογενείας, οὔτε ὡς ἐνσαρκωτὴν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς σοφίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, ὡς διερμηνέα τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

β) Ἡ ἐπίδρασις ἐξ ἄλλου τῆς μητέρας ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν εἶναι μεγάλη καὶ ἀναντικατάστατος. Γνωστὸν εἶναι τὸ ὅτι: «Μία καλὴ μητέρα προσφέρει στὰ παιδιὰ περισσότερα, ἀπὸ ὅσα προσφέρουν ἑκατὸν καλοὶ διδάσκαλοι». Μὲ τὴν ἐκβιομηχανοποίησιν ὅμως τῆς Κοινωνίας ἡ μητέρα λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ἐπαγγελματικήν, τὴν πολιτικήν, τὴν πολιτιστικὴν ζωὴν ἐν γένει ἐνεργῶς, ὅπως καὶ ὁ πατέρας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μειώνεται τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὰ παιδιά. —Πρβλ. Σπ. Καλλιάφα, ἡ κρίσις τῆς σχέσεως μητρὸς πρὸς τέκνα, 1955, σελ. 5. Ἀλλὰ ἀκόμη μεγαλυτέρας σημασίας εἶναι αὐτὸ διὰ τὴν ὅλην ὑπόστασιν τῆς οἰκογενείας: Ὁ γάμος δὲν εἶναι πλέον πατριαρχικός, ἀλλὰ συνεταιρικός, δηλαδή: ὅπως ὁ πατέρας ἐξ ἴσου καὶ ἡ μητέρα ἀποφασίζει διὰ τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα τῆς οἰκογενείας, διὰ τὰ τῆς κατοικίας, τοῦ σχολείου, τῆς θρησκείας καὶ τὰ παρόμοια ποὺ ἀφοροῦν τὰ παιδιὰ καὶ τὴν ὅλην ἀνατροφήν των. Ἔτσι χάνει ἡ μητέρα ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολίαν της ὡς ἥλιος τῆς ζωῆς καὶ τῆς χαρᾶς, ὡς σύμβολον τῆς γαλήνης, ὡς πηγὴ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς καλωσύνης, ποὺ ὅλα αὐτὰ σημαίνουν, ὅτι: δὲν εἶναι πλέον εἰς θέσιν ἡ μητέρα νὰ προσφέρῃ οὔτε εἰς τὸν πατέρα τὴν ἀληθινὴν συζυγικὴν ἀγάπην, ἡ ὁποία ἑτοιμάζει, ἐνθαρρύνει, δυναμώνει καὶ κατευθύνει ὀρθῶς εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς, οὔτε εἰς τὰ παιδιὰ μίαν ἄμεσην, φυσικὴν καὶ βιωματικὴν ὡλοκληρωμένην ἀγωγήν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον κάθε ἀγωγῆς καὶ εἶναι μυστικὸν τῆς μητέρας καὶ μόνον, τοῦ ζωντανοῦ αὐτοῦ συνδέσμου μεταξὺ θείου καὶ ἀνθρωπίνου, τοῦ κυρίως δημιουργοῦ τοῦ συναισθήματος τῆς εὐθύνης πρὸς τὸ ἄτομόν μας, τὴν οἰκογένειάν μας καὶ τοὺς συνανθρώπους μας.

γ) Τὸ παιδί, τέλος, τὸ ὁποῖον σήμερα δὲν ἀποτελεῖ παράγοντα ἐργασίας εἰς τὴν οἰκογένειαν, ἀλλὰ μόνον παράγοντα ἐξόδων, σκέπτεται, ἀγαπᾶται καὶ μορφώνεται κατὰ πολὺ διάφορον τρόπον. Ἄλλοτε ἡ παιδαγωγικὴ ἦτο αὐστηρά, ἀνδρική. Σήμερον εἶναι μᾶλλον χαλαρά, γυναικεία, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι μία συγχώνευσις ἀμφοτέρων τῶν χαρακτήρων αὐτῶν πρὸς μόρφωσιν προσωπικότητος. Ἡ ἔλλειψις ἑνὸς τοιούτου χαρακτῆρος οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς ἔχει ὡς συνέπειαν νὰ μὴν εἶναι τὸ σημερινὸ παιδὶ ὑπάκοον, ἐξυπηρετικὸν καὶ εὔκολον εἰς τὴν ἀγωγήν του, ἀλλὰ νὰ εἶναι τὸ παιδὶ ποὺ ἀπαιτεῖ τὴν αὐτοδιάθεσιν, τὴν ὑπεροχήν, τὴν ἐξασφάλισιν καὶ ἴδια δικαιώματα εἰς τὴν ζωήν. Ἡ ἔννοια τῆς τιμωρίας καὶ τοῦ ἐπαίνου, τῆς στερήσεως ἑνὸς παιγνιδιοῦ καὶ τῆς δωρεᾶς ἑνὸς πράγματος σήμερον ἔχουν ὅλως διάφορον σημασίαν διὰ τὸ παιδί, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει, ὅτι καὶ ἡ ὅλη ἀγωγὴ τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ σπίτι εἶναι διάφορος τῆς ἀγωγῆς ποὺ ἠσκεῖτο εἰς τὴν παλαιὰν οἰκογένειαν, εἰς τὴν οἰκογένειαν ὅπως τὴν ἐγνώρισεν καὶ ὅπως τὴν ἤθελεν π.χ. ὁ πολὺς Πεσταλότσι. Ἡ ἀγάπη, ἡ οὐσία δηλαδὴ τῆς οἰκογενείας, ἔχει ἀλλάξει ριζικῶς καὶ ἐνῶ ἄλλοτε ἀπετέλει τὸν πυρῆνα, τὸ αἷμα τῆς καρδιᾶς τῆς οἰκογενείας, σήμερα ἀποτελεῖ τὸ κέλυφος, τὸ ἐπιφανειακόν, τὴν ἐνδυμασίαν της. Ἡ μητέρα σήμερα δὲν λέγει: «Παιδί μου, μ' ἀπογοητεύεις, αἱ φροντίδες μου πηγαίνουν χαμέναι», ἀλλὰ ὑπερτονίζει τό: —«Τὸ παιδί μου πρέπει νὰ ζήσῃ καλύτερον ἀπὸ ἡμᾶς» καὶ ἐννοεῖ ἀπὸ ὑλικῆς πλευρᾶς.

4.— Μὲ ἄλλας λέξεις: ἡ οἰκογένεια τῆς σημερινῆς κοινωνίας δὲν εἶναι μόνον: α) ἀνεπαρκὴς διὰ

τὴν ἀγωγήν, ἀλλὰ καὶ β) ἀκατάλληλος, λόγῳ τῆς καταπτώσεώς της.

Τὸ γεγονός, ὅτι: α) Ἡ θρησκεία ἔπαυσε νὰ εἶναι τὸ κέντρον τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς. β) Τὰ οἰκογενειακὰ ἤθη ἐχαλαρώθησαν. γ) Ἡ ἀγνότης, ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ ὑγεία τῆς οἰκογενείας, εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτος. δ) Τὸ συναίσθημα τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς τιμῆς θεωρεῖται ἀναχρονιστικόν, ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τῆς κρίσεως τῆς οἰκογενείας τοῦ καιροῦ μας, τῆς ὁποίας ἔκφρασις εἶναι μία ἐξωτερικὴ καὶ μία ἐσωτερικὴ χαλάρωσις τῶν σχέσεων μεταξὺ αὐτῶν τούτων τῶν γονέων καὶ μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων.

Ἐξωτερικῶς ἡ χαλάρωσις ὀφείλεται κατὰ κύριον λόγον εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς ἀσχολίας: Ἡ κατὰ πάντα ὀρθὴ γνώμη, ὅτι: «Ὁ κόσμος τῆς γυναικὸς εἶναι ἡ οἰκία, ἐνῶ ἡ οἰκία τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ὁ κόσμος» δὲν εὑρίσκει τὴν ἐφαρμογήν της εἰς τὴν σημερινὴν οἰκογένειαν.

Ἐσωτερικῶς ἡ χαλάρωσις ὀφείλεται εἰς τὸν ἐκφυλισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς χειραφετήσεως τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας καὶ αὐταὶ αἱ ἱεραὶ λέξεις «πατέρας» καὶ «μητέρα» ἀντικαθίστανται ὑπὸ τῶν τέκνων διὰ τῶν κυρίων ὀνομάτων των. Ἀλλ' εἶναι παρατηρημένον,ὅ τι «ὁ ἐκβάλλων λέξιν τινά, μετ' αὐτῆς συνεκβάλλει καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα». Ἐδῶ ὅμως ἐμφωλεύει ὁ μεγάλος κίνδυνος καὶ διὰ τὰ ἄτομα καὶ διὰ τὰ σύνολα. Διότι, λαὸς «ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει πλέον «πατέρας» καὶ «μητέρας», κατερχεται εἰς ἐπίπεδον κατώτερον ἐκείνου, εἰς τὸ ὁποῖον ἵσταται τὸ κτῆνος».

Αὐτά, ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκογένειαν τῶν ἐκβιομηχανοποιηθεισῶν χωρῶν. Αὐτὰ δηλ. διὰ τὰς χώρας τῆς ΕΟΚ. Ἀλλὰ «ὅ,τι ἀκοῦς στὴ γειτονιά σου, περίμενέ το καὶ στὴ γωνιά σου».

—Σπ. Καλλιάφα Κρίσιμοι διαταραχαὶ τῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας, ἐν Ἀθήναις 1956, σελ.19.

Διεξαγομένη ἐκ μέρους μας ἔρευνα σχετικῶς μὲ τὴν σημερινὴν μορφὴν τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας, τὴν κατοικίαν, τὴν ἐργασίαν, τὸ οἰκογενειακὸν κλῖμα, τὴν φροντίδα, τὴν ἀγωγὴ κλπ. τῶν τέκνων, ἐν συνεχείᾳ παρομοίας ἐρεύνης, ἡ ὁποία διεξήχθη ἐπὶ τῶν ἐν Γερμανίᾳ ἐργαζομένων Ἑλλήνων, θὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὅλαι αἱ ἀφορῶσαι τὰς ἐκβιομηχανοποιηθείσας οἰκογενείας διαπιστώσεις, ἀφοροῦν ὀλίγον ἢ πολὺ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκογένειαν.

Αὐτὸ προσλαμβάνει ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἐθνικὴν πορείαν, δεδομένου ὅτι ἡ οἰκογένεια εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία μεταδίδει «τὸ πρῶτον εἰς τὸ θυμικὸν τοῦ παιδιοῦ τοὺς σκοτεινοὺς καὶ κραταιοὺς ἐκείνους νόμους, οἱ ὁποῖοι συσφίγγουν καὶ διαμορφώνουν ὄχι μόνον τὰς οἰκογενείας, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον τοὺς λαοὺς καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ὡς ὅλον», ὅπως ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Κ. Γιοῦνγκ.

1.— Τὸ ὅ,τι ἡ Ἑλληνικὴ Οἰκογένεια ἄλλη ἦτο εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μας, ἄλλη κοντὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεσοπολέμου, ἄλλη μεταπολεμικῶς καὶ ἄλλη πρὸ πενταετίας ἀκόμη, εἶναι μία πραγματικότης ἀδιαμφισβήτητος. Καὶ τὸ ὅ,τι ἐπίσης κινδυνεύει ἡ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια ἀπὸ τὰς ἀρνητικὰς ἐπιδράσεις τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως, δὲν εἶναι κάτι τι τὸ νέον.

Πρὸ 30 περίπου ἐτῶν, διὰ νὰ ἐπικαλεσθῆ ἕνα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα, εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἑστία» εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος μία ἐπιστολὴ ἑνὸς Γερμανοῦ, ὀνόματι Ε. Σμίθ, ὁ ὁποῖος εἶχε φιλοξενηθῆ εἰς τὴν χώραν μας ἐπὶ 27 συναπτὰ ἔτη. Εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολήν, ἀφοῦ ἐξωτερικεύῃ μὲ εὐγνωμοσύνην τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπην του, τονίζων ὅτι, ἀποθνήσκων θὰ προφέρῃ τὸ ὄνομα «Ἑλλάς», δίδει, ἀντὶ νὰ χαρίσῃ χρήματα διὰ φιλανθρωπικοὺς σκοπούς, «ὀλίγας συμβουλὰς εἰλικρινεῖς», ἐξ ἀφορμῆς τοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ Ἀθῆναι τότε «ἐμονοπώλησαν σχεδὸν ὅλην τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τοῦ τόπου»:

«Ποία ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος, γράφει ὁ Ε. Σμίθ, ὅταν πρωτοῆλθα πρὸς 26 ἐτῶν, καὶ τῆς Ἑλλάδος, ποὺ ἀφίνουν σήμερον.. Αἱ Πάτραι, αἱ Ἀθῆναι, ὅλαι αἱ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις, μὲ τοπικὸν χρῶμα, ἤθη καὶ ἔθιμα Ἑλληνικά. Ἤδη ἐγκαταλείπω πόλεις ὑπερευρωπαϊκάς. Μέγαρα, ἠλεκτρικόν, συγκοινωνίας, κέντρα διασκεδάσεως, ὅλα Εὐρωπαϊκά. Ἀλλὰ κάτι ὅλλο δὲν ὑπάρχει πλέον: ἡ Ἑλληνικὴ ψυχή.

—«Ἑστία, ἐφημ. Ἀθῆναι, 26)2)1933

Εἶχα μάθει τὸν Ἑλληνικὸν Ὕμνον ἀπὸ τὰ παιδιά, ποὺ τὸν τραγουδοῦσαν εἰς τὰς Πάτρας κάθε μεσημέρι εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Παντοκράτορος τῆς πόλεως Πατρῶν. Καὶ τὸν τραγουδοῦσαν ὡραῖα τὰ παιδάκια μὲ τὸν διδάσκαλόν τους! Ἔχω 7 ἔτη ν' ἀκούσω κάπου, ἔστω καὶ εἰς ἑορτήν, τὸν Ὕμνο τὸν Ἑλληνικό. Στὴν Γερμανία ἐνικηθήκαμε, ἐπεινάσαμε, ἀλλὰ κα Μπολσεβικισμὸ ἂν κάνομε, τὸν Ὕμνο μας θὰ τὸν τραγουδᾶμε πάντοτε, διότι ὁ Ὕμνος αὐτὸς εἶναι ἡ Ἱστορία μας καὶ Ἔθνη ἄνευ Ἱστορίας ἐκλείπουν: Αὐτὸ τ πρᾶγμα, φιλτάτη «Ἑστία», σημαίνει πολλά.

Εἰς τὰς Πάτρας τότε ὑπῆρχε Κοινωνικὴ Τάξις Διετροῦντο τ' ἀρχοντόσπιτα Κανακάρη, Παπαδιο μανταπούλου, Φωτήλα, Ζαΐμη, Καλαμογδάρτη, Ροῦ φου, Μαξίμου, Γερούση. Αἱ κυρίαι καὶ αἱ δεσποινίδε τῶν σπιτιῶν αὐτῶν ἔδιδαν τὸν τόνον τῆς ἠθικῆς εἰ τοὺς ἀστοὺς καὶ οἱ ἀστοὶ εἰς τὸν Λαόν. Σήμερα, ἀλοίμονον! Κυρίαι σοβαραί, δεσποινίδες μὴ παίζουσ χαρτιὰ καὶ ἴσως συνοδευόμεναι παρὰ συγγενῶν δε εἶναι ἀνεκταὶ εἰς κοσμικὰς συγκεντρώσεις. Ἄλλοτε εἰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας καθεὶς ἐχαίρετο νὰ παρευρεθ εἰς ἱαν ὑποδοχήν, τὸ ἐθεώρει τιμήν του. Αἱ διασκ ὑάσεις τῆς Κοινωνίας ἦσαν εὐχάριστοι, πνευματικα ἠθικαί. Αἱ ὡραῖαι φιλολογικαὶ συζητήσεις, ἡ μουσ κὴ - ἡ καλὴ μουσική - προσείλκυον εἰς τὰ φιλόξεν σπίτια ὅλον τὸν καλὸν κόσμον.

Σήμερα κάθε νεόπλουτος ἔχων ἕνα σπίτι κ διαθέτων μερικὰ σάντουϊτς,κ αλεῖ ὑπουργούς, τραπεζ τας,προέδρους καὶ ὅλοι τρέχουν νὰ φᾶνε τὰ σάντουϊ κ.τλ. Καὶ 100-200 νεόπλουτοι τῶν Ἀθηνῶν μεταδίδο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. τὰς ὀλεθρίας ἀντιλήψεις των

Καλλίτερα νὰ καταστραφοῦν αἱ 200 αὐταὶ οἰκ γένειαι παρὰ νὰ γίνῃ Μπολσεβικισμὸς εἰς τὴν κατ' ξοχὴν χώραν τῶν νοικοκυραίων, ποὺ ἄλλοτε μὲ ὀλί γλυκίσματα, ἄλλοτε μ' ἕνα πορτοκάλι καὶ ξανθὸ κρ σὶ γλεντοῦσαν τὴν ζωήν των... Διότι οἱ 200 αὐτ κοσμογυρισμένοι... ἀντιγράφουν στὰ σπίτια τα ὅ,τι κάνουν αἱ γυναῖκες ὑπόπτων ἠθῶν κλπ.

Μετὰ τιμῆς

Ἐρνέστος Σμ

Ἀντὶ ἄλλων σχολίων ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἐπιστ λῆς παραθέτω μίαν λίαν ἐπιτυχῆ παραβολὴν τοῦ κ

: τὴν ἐφημερίδα «Ἑ-
ητος μία ἐπιστολὴ ἐ-
ι, ὁ ὁποῖος εἶχε φιλο-
27 συναπτὰ ἔτη. Εἷς
ξωτερικεύη μὲ εὐγνω-
ἀγάπηντ ου, τονίζων
ὁ ὄνομα «Ἑλλάς», δί-
φιλανθρωπικοὺς σκο-
κρινεῖς», ἐξ ἀφορμῆς
τότε «ἐμονοπώλησαν
ὴν τοῦ τόπου»:
τῆς Ἑλλάδος, γράφει
ρὸς 26 ἐτῶν, καὶ τῆς
Αἱ Πάτραι, αἱ Ἀθῆ-
εις, μὲ τοπικὸν χρῶμα,
ἐγκαταλείπω πόλεις ὑ-
τρικόν, συγκοινωνίας,
παϊκά. Ἀλλὰ κάτι ἀλ-
ικὴ ψυχή.
26)2)1933
· Ὕμνον ἀπὸ τὰ παι-
τὰς Πάτρας κάθε με-
ντοκράτορος τῆς πόλε-
ῦσαν ὡραῖα τὰ παιδά-
Ἔχω 7 ἔτη ν' ἀκούσω
Ὕμνο τὸν Ἑλληνικό.
ἐπεινάσαμε, ἀλλὰ καὶ
Ὕμνο μας θὰ τὸν τρα-
αὐτὸς εἶναι ἡ Ἱστορία
ἐκλείπουν: Αὐτὸ τὸ
αίνει πολλά.
ρχε Κοινωνικὴ Τάξις.
Κανακάρη, Παπαδια-
Καλαμογδάρτη, Ρού-
ρίαι καὶ αἱ δεσποινίδες
τόνον τῆς ἠθικῆς εἰς
ὸν Λαόν. Σήμερα ἀλ-
ποινίδες μὴ παίζουσαι
παρὰ συγγενῶν δέν
εντρώσεις. Ἄλλοτε εἰς
χαίρετο νὰ παρευρεθῇ
τιμήν του. Αἱ διασκε-
ἀριστοι, πνευματικαί,
συζητήσεις, ἡ μουσι-
ίκυον εἰς τὰ φιλόξενα

ἔχων ἕνα σπίτι καὶ
εῖ ὑπουργούς, τρατεζί-
νὰ φᾶνε τὰ σάντουίτς
ὧν Ἀθηνῶν μεταδίδουν
ρίας ἀντιλήψεις των...
ῶν αἱ 200 αὐταὶ οἰκο-
ικισμὸς εἰς τὴν κατ' ἐ-
ν, ποὺ ἄλλοτε μὲ ὀλίγα
τοκάλι καὶ ξανθὸ κρα-
... Διότι οἱ 200 αὐτοὶ
ν στὰ σπίτια των,
ων ἠθῶν κλπ.

Μετὰ τιμῆς
Ἐρνέστος Σμίθ

τῆς ἀνωτέρω ἐπιστο-
χῆ παραβολὴν τοῦ κα-

θηγητοῦ κ. Σπ. Καλλιάφα, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἀκολούθως:

«Ὁ πλήρης βίος τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖται ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Ἀμφότεροι ὁμοῦ λαμβανόμενοι ὁμοιάζουν πρὸς δένδρον. Πρὸς τὰς ρίζας, ἴσως καὶ τὸν κορμόν, τούτου ὁμοιάζει ἡ γυνή, ὁ δὲ ἀνὴρ πρὸς τοὺς κλάδους καὶ τὰ φύλλα, ἄνθη καὶ λοιπά. Ὁ ἀνὴρ εἶναι ἐκτεθειμένος εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ζωῆς, ὡς οἱ κλάδοι τοῦ δένδρου εἰς τὰς καιρικὰς μεταβολάς. Καθὼς οἱανδήποτε βλάβη τῶν κλάδων τοῦ δένδρου ἐπανορθοῦται, ἂν ἡ ρίζα εἶναι ὑγιής, οὕτω καὶ τὰ δεινοπαθήματα τοῦ ἀνδρός, ἀγωνιζομένου ἔξω τῆς οἰκίας τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ἐξουδετεροῦνται ὑπὸ τῆς γυναικουφίσεως, ἣν οὗτος ἔχει πλησίον γυναικὸς ψυχικῶς εὐρώστου. Ἡ σῆψις τῶν ριζῶν φέρει ἀσφαλῶς τὸν ἀφανισμὸν τοῦ δένδρου, ἡ πτῶσις τῆς γυναικός, τὴν πτῶσιν τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας. Αἱ ρίζαι φθίνουν καὶ ἐξ ἄλλων αἰτίων καὶ ἂν ἐξέλθουν ἔξω τῆς ἐπιφανείας. Ἡ γυνὴ καταπίπτει, ἂν διάγῃ τὸν βίον κατὰ μέγα μέρος ἔξω τῆς οἰκογενείας, μακρὰν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας της διασκεδάζουσα καὶ χαρτοπαικτοῦσα νυχθημερὸν κτλ. Καὶ ἡ ἐξ ἀνάγκης ἔξω τῆς οἰκίας ἐπαγγελματικὴ ἐργασία τῆς γυναικὸς εὐνόητον εἶναι, ὅτι βλάπτει τὸν οἰκογενειακὸν βίον».

2.— Ἐξ ἄλλου ἡ κατωτέρω εἰκὼν τῆς συνθέσεως τῶν Ἑλληνικῶν Οἰκογενειῶν, ὡς ἐξάγεται ἀπὸ τὴν γενομένην ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας ἔρευναν κατὰ τὸ 1961 ἀποτελεῖ, νομίζομεν, δυστυχῶς, τὸν ἀδιάψευστον μάρτυρα τῶν ὅσων ἀνωτέρω γενικῶς ἀνεπτύξαμεν καὶ δικαιολογεῖ ἀπολύτως τὰς διατυπωθείσας ἀνησυχίας μας. Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν τοὺς ἀριθμοὺς νὰ ὁμιλήσουν:

α) Ἐκ τοῦ συνόλου τῶν 2.144.000 νοικοκυριῶν. 1) Τὰ 215.100 ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἐργένηδες, ἤτοι 10% περίπου ἔχουν ἕνα μέλος. 2) Τὰ 370.300, ἤτοι 17% περίπου ἔχουν δύο μέλη. 3) Τὰ 431.300, ἤτοι 20% περίπου ἔχουν τρία μέλη. 4) Τὰ 450.500, ἤτοι 21% περίπου ἔχουν τέσσαρα μέλη. 5) Τὰ 317.900, ἤτοι 14,8% περίπου ἔχουν πέντε μέλη. 6) Τὰ 190.000, ἤτοι 8,9% περίπου ἔχουν ἓξ μέλη. 7) Τὰ 96.700, ἤτοι 4,6% περίπου ἔχουν ἑπτὰ μέλη. 8) Τὰ 41.100, ἤτοι 1,9% περίπου ἔχουν ὀκτὼ μέλη. καὶ 9) Τὰ 17.600, ἤτοι 1,5% περίπου ἔχουν ἐννέα μέλη καὶ ἄνω.

Ἀξιοσημείωτον ἐπὶ τούτοις εἶναι, ὅτι: 215.000 νοικοκυριὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἐργένηδες, 370.000 ἔχουν 2 μέλη δηλαδὴ στεροῦνται τέκνων, 431.300 ἔχουν 3 μέλη, δηλαδὴ οἱ γονεῖς καὶ ἕνα τέκνον καὶ 450.000 4 μέλη, οἱ γονεῖς καὶ δύο τέκνα. Αἱ τέσσαρες αὐταὶ κατηγορίαι καλύπτουν περίπου τὰ 68% τῶν νοικοκυριῶν, δηλαδὴ τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ πληθυσμοῦ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔχομεν ἐμπιστευθῇ τὴν ἐπιβίωσιν τῆς φυλῆς μας εἰς τὸ ἕτερον ἥμισυ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ὅτι αἱ 180.000 καὶ πλέον οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἑπτὰ ἕως δέκα μέλη, προσφέρουν πολύτιμον δημογραφικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ ἔθνος, τοῦ ὁποίου, ὡς διεπιστώθη στατιστικῶς, ὁ πληθυσμὸς δὲν αὐξάνει μὲ κανονικὸν ρυθμόν, καὶ ὅτι πρέπει νὰ τυγχάνουν εἰδικῆς προστασίας. Εἰς τὸ συμπέρασμα αὐτὸ προσθέτουν καὶ τὰ ἑπόμενα στοιχεῖα τῆς στατιστικῆς ὑπηρεσίας:

6) Ἐκ τοῦ συνόλου ἐπίσης τῶν 2.144.000 νοικοκυριῶν: 1) Τὰ 1.844. 300 ἔχουν ἄρρενας ἀρχηγοὺς καὶ τὰ λοιπὰ 299.700 θήλεις. 2) Ἐκ τοῦ συνόλου τῶν 2.144.000 ἀρχηγῶν οἱ 1.675.200 εἶναι ἔγγαμοι, οἱ 277.100 χῆροι ἢ διεζευγμένοι καὶ οἱ 191.400 ἄγαμοι. 3) Ἐκ τοῦ συνόλου ἐπίσης τῶν ἀρχηγῶν τῶν Οἰκογενειῶν οἱ 215.770 εἶναι ὑπάλληλοι γραφείου καὶ πωληταί, οἱ 854.900 γεωργοί, οἱ 369.600 βιοτέχναι, τεχνῖται, ἐργάται καὶ χειρώνακτες ἐν γένει, οἱ 117.600 ἀπασχολοῦνται εἰς ὑπηρεσίας ἢ εἶναι μόνιμοι στρατιωτικοί, οἱ 98.500 ἀσκοῦν τεχνικὰ καὶ ἄλλα ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα, οἱ 80.800 ἐργάζονται εἰς τὰς μεταφορὰς καὶ ἐπικοινωνίας καὶ 2.800 δὲν ἐδήλωσαν ἐπάγγελμα. 4) Ἐκ τοῦ συνόλου τῶν 2.144.000 τῶν ἀρχηγῶν νοικοκυριῶν 1.031.400 ἐργάζονται δι' ἴδιον λογαριασμόν, 618.000 εἶναι μισθωτοί, 403.700 εἶναι οἰκονομικῶς μὴ ἐνεργοὶ καὶ 84.400 εἶναι ἀγρόται. Καὶ 5) ἡ κατανομὴ τῶν ἀρχηγῶν νοικοκυριῶν ἀπὸ ἀπόψεως ἡλικίας τέλος ἔχει ὡς ἑξῆς: Οἱ 45.600 εἶναι κάτω τῶν 25 ἐτῶν, οἱ 758.000, 25-44 ἐτῶν, οἱ 932.800, 45-64 ἐτῶν καὶ οἱ 330.400 ἡλικίας 65 ἐτῶν καὶ ἄνω.

γ) Βάσει τῶν δεδομένων τῆς Στατιστικῆς 10% τῶν Ἑλλήνων ἔχουν ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν 65 ἐτῶν, δηλαδὴ εἶναι γέροντες. Καὶ ὅσον ἡ Ἐπιστήμη μὲ τὰς προόδους της κερδίζει ἔδαφος εἰς τὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ γήρατος ἀγῶνα, τόσον θὰ αὐξάνῃ τὸ ποσοστὸν τῶν παρηλίκων. Μὲ τὴν κατάργησιν ὅμως τῆς πατριαρχικῆς μορφῆς τῆς οἰκογενείας καὶ τὸν περιορισμόν της εἰς οἰκογένειαν μιᾶς ἢ δύο γενεῶν, προκύπτει ἐπιτακτικόν: «Πρόβλημα γερόντων». Τί θὰ γίνουν οἱ γέροντες γονεῖς, ὅταν μάλιστα τὰ διαμερίσματα τῶν πολυκατοικιῶν δὲν ἐπαρκοῦν εἰς τὴν στέγασιν πολυμελῶν οἰκογενειῶν; Θὰ φύγουν τὰ παιδιά των, ὅταν θὰ δημιουργήσουν ἰδικήν των οἰκογένειαν; Θὰ περιορισθοῦν οἱ γονεῖς κάπου μόνοι; Θὰ γίνουν τρόφιμοι ἑνὸς Γηροκομείου; Ὅ,τι καὶ νὰ γίνῃ ἕνα εἶναι βέβαιον, ὅτι: ἡ οἰκογένεια μεταβάλλεται καὶ οἱ ἐνήλικες,δ πως ἔχουν σήμερον τὰ πράγματα, δὲν ἔχουν καμμίαν ἀσφάλειαν διὰ τὰ «γερατειά» των.

—Σοφ. Γεδεών, Pro Senctute Ἀθῆναι 1961

Κατὰ τῶν ἀρνητικῶν ἐπὶ τῆς οἰκογενείας ἐπιδράσεων τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ ἐλήφθησαν καὶ λαμβάνονται διάφορα μέτρα, ἀποβλέποντα εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν προστασίαν τοῦ οἰκογενειακοῦ θεσμοῦ:

1.— Φροντὶς διὰ τὴν οἰκογενειακὴν στέγην καὶ οἰκονομικαὶ διευκολύνσεις, βελτίωσις τῶν συνθηκῶν ἐργασίας καὶ πρὸ παντὸς τῆς ἐργαζομένης μητέρας, κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις, ἰδιαιτέρα νομοθετικὴ μέριμνα ὑπὲρ τῶν πολυτέκνων καὶ γενικῶς ἡ καταβαλλομένη κατὰ τὸν 20ὸν αἰῶνα προσπάθεια μεταπλάσεως τοῦ κέντρου τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν μηχανὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι μερικαὶ ἐνθαρρυντικαὶ ἐνδείξεις διὰ τὴν βελτίωσιν, τὴν ἐξυγίανσιν καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς συγχρόνου οἰκογενείας. Παρὰ ταῦτα ὅμως τὸ πρόβλημα τοῦ γάμου, τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν παιδιῶν, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ψυχὴν τῆς οἰκογενείας ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν εἰς τὴν βάσιν των ἄλυτα καὶ νὰ ἀποτελοῦν τὴν δυναμίτιδα εἰς τὰ θεμέλια τοῦ Δυτικοῦ Πολιτισμοῦ.

2.— Ὅλα αὐτὰ ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν

—Σπ. Καλλιάφα. Ἡ κρίσις τῆς σχέσεως μητρὸς πρὸς τέκνα. 1955. σελ. 18.

διὰ τὴν χώραν μας. Διότι: α) .Ο :Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς θεωρεῖται δικαίως, ὅτι θεμελιοῦται ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκογενείας, ἡ ὁποία χαρικτηρίζεται, ὡς ἤδη ἐλέχθη, διὰ τὴν φυσικότητά της, τὴν ἁρμονικότητά της καὶ τὸ ἰσόρροπόν της. β) Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, ὅπως εἶναι ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένον, ὀφείλει τὴν ὕπαρξίν του καὶ τὴν διαφύλαξιν τῆς τρισχιλιετοῦς παρακαταθήκης του εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἑλληνικὴν Οἰκογένειαν. Ἡ μακραίων δουλεία, αἱ πάσης φύσεως ἀντεθνικαὶ θεωρίαι, ἡ μοῖρα τοῦ «ξενητεμοῦ» τοῦ Ἕλληνος προσέκρουσαν ἀνέκαθεν εἰς τὸ ἀπόρθητον τεῖχος τῆς Οἰκογενείας, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἀκόμη κατὰ τὰ 3)4 εἶναι κλειστή. γ) Ἡ σύνδεσις τῆς χώρας μας μὲ τὴν ΕΟΚ ἐγκυμονεῖ ὅλους ἐκείνους τοὺς κινδύνους ποὺ ἐπεσημάνθησαν εἰς τὰς ἐκβιομηχανοποιηθείσας χώρας, μὲ τὰς ὁποίας καλούμεθα νὰ συνδέσωμεν σήμερον τὴν τύχην τῆς οἰκονομίας μας καὶ αὔριον μεθαύριον τὴν πνευματικήν, τὴν πολιτικήν, τὴν το ὑπολιτισμοῦ μας καθ' ὅλον τύχην. Πρόκειται περὶ ἐπικοινωνίας μετὰ λαῶν ἀνωτέρων εἰς πολιτισμόν, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι οἱ κίνδυνοι ἐπιδράσεως τῶν ἀρνητικῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ των, ὅπως ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι τὰ ἀντιοικογενειακὰ τοιαῦτα, εἶναι μ εγαλύτερα καὶ ἄνευ προηγουμένου.

3.— Αὐτὴ ἡ Πραγματικότης ὑπαγορεύει τὸ «δέον γενέσθαι». Ἂν θέλωμεν δηλ. νὰ διατηρήσωμεν τὸ χρῶμα τοῦ ,Εθνικο—θρησκευτικοῦ μας πολιτισμοῦ, ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκογενείας προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τῶν ξένων ἐπιδράσεων. Αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς τὸ πρώτιστον τῆς Παιδείας μας ἔργον.

Ἡ Παιδεία θ' ἀρχίση τὴν προετοιμασίαν τοῦ λαοῦ μας διὰ τὴν σύνδεσίν του μὲ τὴν ΕΟΚ καὶ μὲ προοπτικὴν τὴν δημιουργίαν μιᾶς Πανευρώπης ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκογένειαν. Ἀπὸ τὴν Οἰκογένειαν εἰς τὸ Σχολεῖον καὶ διὰ τοῦ Σχολείου εἰς τὴν Κοινωνίαν καὶ τὴν ΕΟΚ θὰ εἶναι τὰ πλαίσια κινήσεως τῆς Παιδείας μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1) Beer, U., Familien - und Jugendsozie, 1961.

2) Fröhner, R. - Stackelberg, M. V., - Eser, W, Familie, und Ehe, 1956.

3) Hofman, A. - Kersten, D., Frauen zwischen Familie und Fabrik, Munchen 1958

4) Καλλιάφα, Σπ., Ἡ κρίσις τῆς μητρὸς πρὸς τὰ τέκνα 1955 α) Κρίσιμοι διαταραχαὶ τῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας, 195 β) Ἐθνικὴ Παράδοσις, Φυσικομαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι, καὶ Παιδεία, 1963.

5) Κιτσαρά, Ι. α) Ἡ Νεολαία καὶ τὸ Ἔθνος μας, 196 β) Ψυχολογία τοῦ Πολιτισμοῦ μας, 1962. γ) Ἐπαγγελματικὸς Προσανατολισμός, 1963

6) Konig, R. Materialien zur Soziologie dcr Familie, 1946

7) Κοροντζῆ, Π., Μορφωτικαὶ Κοινότητες, 1961

8) Mackenroth, G., Bevölkerungs lehre, 1953.

9) Mayntz, R., Die moderne Familie, 1955

10) Pfaffenberger, H., Die Sozialarbelt usw. in «Neues Beginnen», Rerlin, Nr, 7, Juli 1958.

11) Schelsky, H, Wandlungen der deutschen Gamilie in der Gegenwart. 1954

12) Stampfli, L., Die nuvolstandige Familie, 1951

13) «Συζήτησις», πρβ. Ἀθῆναι 1963, τεῦχ. 39, 40, 41

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ νέου ἔτους ὁ ἐκδοτικός μας οἶκος θὰ θέση εἰς κυκλοφορίαν τὸ νέον βιβλίον τοῦ κ. Ἀθανασίου Θεοδώρου Φλώρου, ἀριστοβαθμίου καθηγητοῦ τῆς Βαρβακείου Προτύπου Σχολῆς, ὑπὸ τὸν τίτλον

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ τὰ διάφορα γραμματικὰ φαινόμενα ἐξετάζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πορισμάτων τῆς ψυχαναλύσεως καὶ τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας. Ἐὰν ἡ Γραμματικὴ εἶναι μία μάθησις περιφρονημένη, τοῦτο ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχουν βοηθήματα εἰς τὴν γλῶσσαν μας, τὰ ὁποῖα νὰ διαφωτίζουν ἐπαρκῶς τὴν προέλευσιν τῶν γραμματικῶν φαινομένων καὶ νὰ θεμελιώνουν τὸ μάθημα ἐπὶ βάσεων ἐπιστημονικῶν. Εἰς τὸ βιβλίον αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἴδη τὸ φῶς, ὁ ἀναγνώστης θὰ εὕρη ἱκανοποιητικὴν ἑρμηνείαν ὅλων τῶν γλωσσικῶν φαινομένων. Αἱ διατυπωνόμεναι ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως τεκμηριώνονται μὲ πληθώραν χορίων ἀρχαίων συγγραφέων καὶ μὲ πορίσματα, εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξεν ἡ ἀρχαία καὶ ἡ σύγχρονος ἔρευνα. Εἶναι καρπὸς τῆς μακρᾶς ἐργασίας τοῦ συγγραφέως ὡς φροντιστοῦ τῶν ἐπὶ πτυχίῳ ὑποψηφίων τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ ὡς καθηγητοῦ τῆ Βαρβακείου Προτύπου Σχολῆς. Τὸ εὔληπτον καὶ εὐμέθοδο καθιστοῦν τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον καταλληλότατον ὄχι μόνο διὰ τοὺς εἰδικούς, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς φοιτητάς, τοὺς ὑπο ψηφίους τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν καὶ τοὺς μαθητάς, οἵτι νες ἐπιζητοῦν νὰ θεμελιώσουν ἐπὶ στερεᾶς καὶ ἐπιστημονι κῆς ὑποδομῆς τὰς παρεχομένας γνώσεις. Τὸ ἐτυμολογικὸ δὲν ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον τμῆμα, ἀλλ' εἶναι ἐγκατεσπαρμέ νον εἰς τὰ προσήκοντα κεφάλαια τῆς Γραμματικῆς. Ὁ συγ γραφεὺς εἶναι γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐργασίας του, μερ καὶ τῶν ὁποίων εἶναι: 1) Αἰσθητικὴ ἀνάλυσις λογοτεχν μάτων, 2) Ὑποδειγματικὴ διδασκαλία τῶν Νέων Ἑλλην κῶν, 3) Αἰσθητικαὶ ἀπόψεις τοῦ Λουκιανοῦ, 4) Οἰκονομ καὶ ἀπόψεις τοῦ Ξενοφῶντος, 5) Πίναξ το ὑΚέβητο (γνησιότης καὶ χρόνος συγγραφῆς), 5) Φιλοσοφικὴ ἀνάλ σις τοῦ Πίνακος τοῦ Κέβητος, 6) Κριτικαὶ παρατηρήσε εἰς τὸ Ζ΄ βιβλίον τοῦ Θουκυδίδου, 7) Παρατηρήσεις ἐ τῶν εἰς —αρ, —ωρ καὶ —ας οὐδετέρων, 8) Δημοσθένοι πρὸς Τιμόθεον ὑπὲρ χρέως (γνησιότης καὶ χρόνος συγγρ φῆς), 9) Οἱ πρῶτες νάρκες καὶ ἡ φωκικὴ ἀπόνοια, 10) 'Α νέκδοτοι ἐπιγραφαὶ τῆς Φθιώτιδος, 11) Γλωσσολογικὴ ἑ μηνεία τοπωνυμίων τῆς Φθιώτιδος (περιοδ. ἡ Φθιῶτι τεῦχ. 14, ἔνθα ἐξ ἀβλεψίας τῆς συντάξεως ἀνεγράφη Δη ἀντὶ Ἀθανασίου Φλώρου, τεῦχ. 17 καὶ ἑξῆς).

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΟΗΤΙΚΗΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΕΩΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΡΕΒΕΛΙΩΤΗ, Εἰδικοῦ Παιδαγωγοῦ, πτυχιούχου τοῦ Παν)μίου Ἑλλινόϊς, Δ)ντοῦ τοῦ Προτύπου Εἰδ. Σχολείου Ἀθηνῶν

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς τῶν νοητικῶς καθυστερημένων ἀτόμων πολυτρόπως καὶ πολυποικίλως ἀπασχολεῖ πολλοὺς ἐπιστήμονας τῶν προηγμένων χωρῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Πολλὰ ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν. Διετυπώθησαν ὁρισμοὶ καὶ ἐξεφράσθησαν τρόποι ἀντιμετωπίσεως τούτου. Μεταξὺ τῶν διατυπωθέντων διαφόρων ὁρισμῶν κατὰ διαφόρους καιρούς δύο εἶναι σήμερον παραδεκτοὶ εἰς Η.Π.Α., τοῦ (Νιάλλ) Doll, ποὺ ἐκφράζει τὴν ἰδέαν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ Ἀμερικανικοῦ Συνδέσμου ἐπὶ τῆς Νοητικῆς Καθυστερήσεως, ποὺ ἐκφράζει τὴν ἰδέαν τοῦ παρόντος. Παραθέτομεν κατωτέρω τοὺς ὡς εἴρηται ὁρισμούς, ἵνα παρουσιάσωμεν τὰς μεταξὺ τούτων διαφοράς.

Εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ Doll περιλαμβάνονται τὰ κάτωθι χαρακτηριστικά:

1. **Κοινωνικὴ ἀνεπάρκεια**, τ. ἔ. λειτουργικὴ ἀνικανότης τοῦ νὰ ἐπιλαμβάνεται τὶς τῆς ἐπιλύσεως τῶν ὑποθέσεών του διὰ συνήθους πρωτοβουλίας, νὰ ὑποστηρίζῃ ἑαυτὸν οἰκονομικῶς ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν ἄλλων καὶ νὰ ἐκπληροῖ τὰς συνήθεις πολιτικάς του ὑποχρεώσεις.

2. **Πνευματικὴ κατάστασις κάτω τοῦ κανονικοῦ**, τ. ἔ. νοημοσύνη τόσον μικρά, ποὺ ἐπιφέρει τὴν περιγραφομένην τὴν κοινωνικὴν ἀνεπάρκειαν καὶ βεβαιεῖ ὅτι αὕτη δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα σωματικῶν ἀνικανοτήτων, ἀδυναμιῶν ἢ ἀτυχῶν κοινωνικο-οικονομικῶν συνθηκῶν.

3. **Καθυστερημένη ἀνάπτυξις**, τ. ἔ. ἀνάσχεσις τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, ἥτις διακρίνει τὴν κοινωνικὴν ἀνεπάρκειαν ἀπὸ τὴν φρενοβλάβειαν καὶ τὴν ἐπιληψίαν.

4. **Κατάστασις ἐπικρατοῦσα κατὰ τὴν ὡριμότητα**, τ. ἔ. κατάστασις οὐσιαστικῶς ἀθεράπευτος ἢ ἀδιόρθωτος, ἥτις δὲν ἐξελίσσεται καὶ οὐσιαστικῶς δὲν μεταβάλλεται διὰ θεραπείας, ἀγωγῆς ἢ εὐνοϊκῶν κοινωνικο οἰκονομικῶν συνθηκῶν. Ἐκεῖνο ποὺ ἐπιτυγχάνεται εἶναι ὁ σχηματισμὸς συνηθειῶν καὶ δραστηριοτήτων ρουτίνας.

5. **Ἰδιοσυστασιακὴ προέλευσις** (κληρονομικότης ἐπίκτητοι καταστάσεις). Τοῦτο σημαίνει, ὅτι μία κατάστασις, ἡ ὁποία ἔχει τὰς ρίζας της εἰς τὸ γενεαλογικὸν δένδρον παρουσιάζουσα ἐλλείψιν δυνατοτήτων πρὸς συμπλήρωσιν μιᾶς κανονικῆς ἀναπτύξεως ἢ εἶναι μία κατάστασις προερχομένη ἐκ μὴ εὐνοϊκῶν γεγονότων (σωματικῶν τραυμάτων, ἀσθενειῶν στερήσεων κλπ.) τὰ ὁποῖα ἐπηρεάζουν τὸν σωματικὸν ὀργανισμὸν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ καθιστοῦν ἀπίθανον τὴν ἀνάπτυξιν εἰς κατάστασιν κανονικοῦ ἐνηλίκου.

Ὁ ὁρισμὸς οὗτος προϋποθέτει, ὅτι ἓν ἄτομον νοητικῶς καθυστερημένον εἶναι ἀνίκανον νὰ ἐπιλύσῃ τὰς ὑποθέσεις του ἐπιτυχῶς καὶ νὰ ζήσῃ ἀποτελεσματικῶς ἄνευ τῆς ἐπιβλέψεως ἢ τῆς βοηθείας ἑτέρων προσώπων, ἐλλείψει κληρονομικῶν ἱκανοτήτων. Περαιτέρω δέ, προϋποθέτει, ὅτι τὰ νοητικῶς καθυστερημένα ἄτομα χρήζουν βοηθείας ἢ προστασίας παρὰ τῆς κοινωνίας, ὅπως καὶ ἡ κοινωνία ἔχει ἀνάγκην προστασίας ἐκ τῶν ἀτόμων τούτων. Ἄνευ σχετικῶν ἱδρυμάτων οἱ νοητικῶς καθυστερημένοι, συντόμως ἢ βραδέως θὰ καταστοῦν τὸ βάρος τῆς οἰκογενείας καὶ ἐνίοτε ὁ κίνδυνος τῆς κοινωνίας.

Ἀντίθετος πρὸς τὸν ὁρισμὸν τοῦτον τοῦ Doll εἶναι ὁ ἐσχάτως διατυπωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανικοῦ Συνδέσμου ἐπὶ τῆς Νοητικῆς Καθυστερήσεως, ὅστις ἔχει ὡς ἀκολούθως: «Ἡ πνευματικὴ καθυστέρησις ἀναφέρεται εἰς γενικὴν ὑποκανονικὴν νοητικὴν λειτουργίαν, ἥτις ἀρχεται κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως καὶ σχετίζεται μὲ τὴν ἐξασθένησιν ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ἐκ τῶν στοιχείων 1) τῆς ὡριμότητος, 2) τῆς μαθήσεως, καὶ 3) τῆς κοινωνικῆς προσαρμογῆς.

Συμφώνως πρὸς τὸν ὁρισμὸν τοῦτον ἡ νοητικὴ καθυστέρησις δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθῇ οὐ μόνον κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ νὰ συμβῇ καὶ μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 16 ἐτῶν. Ἡ νοητικὴ καθυστέρησις συνοδεύεται ὑπὸ καθυστερημένης ὡριμότητος (τοῦ καθίζειν, ἕρπειν, ἐγείρεσθαι, ὁμιλεῖν, ἀγωγὴν συνηθειῶν κ.λ.π.) ἢ ὑπὸ ἐλαττωματικῆς μαθήσεως (ἀνικανότητα τοῦ ἀποκτᾶν γνώσεις καὶ δεξιότητας) κατὰ τὴν περίοδον τῆς σχολικῆς ἡλικίας εἰς τὰ διάφορα μαθήματα ἢ ὑπὸ μειουμένης κοινωνικῆς προσαρμογῆς (μὴ ἁρμονικὴ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς συνανθρώπους, συμμαθητὰς καὶ οἰκογένειαν.

Εἰς τὴν ἐν λόγῳ μονογραφίαν τοῦ Ἀμερικανικοῦ Συνδέσμου ἐπὶ τῆς Νοητικῆς Καθυστερήσεως, ἡ πνευματικὴ κατάστασις ὑπὸ τὸ κανονικὸν ὁρίζεται ὡς εἷς δείκτης νοημοσύνης κάτω τῶν 83 μὲ τὴν ἀναθεωρημένην κλίμακα μετρήσεως νοημοσύνης τοῦ Stonford Binet ἐν ἔτει 1937. Προκειμένου νὰ διαγνωσθῇ ἓν ἄτομον ὡς νοητικῶς καθυστερημένον πρέπει ἡ ὑποκανονικὴ αὐτὴ λειτουργία νὰ συνδέεται μὲ ἓν ἢ περισσότερα ἐκ τῶν ἀκολούθων κριτηρίων 1) τῆς ὡριμότητος, 2) τῆς μαθήσεως καὶ 3) τῆς κοινωνικῆς προσαρμογῆς.

Συμφώνως πρὸς τὸν ὁρισμὸν τοῦ Doll διὰ νὰ χαρακτηρισθῇ ἓν ἄτομον ὡς νοητικῶς καθυστερημένον πρέπει νὰ ἐμπίπτῃ καὶ εἰς τὰ πέντε ὑπ' αὐτοῦ διατυπωθέντα κριτήρια τῆς νοητικῆς καθυστερήσεως. Συμφώνως ὅμως πρὸς τὸν ὁρι

σμὸν τοῦ Ἀμερικανικοῦ Συνδέσμου ἐπὶ τῆς νοητικῆς καθυστερήσεως, ἡ ὑποκανονικὴ πνευματικὴ λειτουργία πρέπει νὰ συνδέεται μὲ ἓν ἢ περισσότερα ἐκ τῶν τριῶν κριτηρίων τῆς ὡριμότητος, τῆς μαθήσεως ἢ τῆς κοινωνικῆς προσαρμογῆς. Οἱονδήποτε ἐκ τῶν κριτηρίων τούτων εἶναι ἀρκετόν, νὰ κατατάξῃ ἓν ἄτομον νοητικῶς καθυστερημένον. Εἰς τὴν ὡς εἴρηται μονογραφίαν τοῦ Ἀμερικανικοῦ Συνδέσμου ἀναφέρεται ὅτι ἡ ἐξελικτικὴ περίοδος τῆς πνευματικῆς καθυστερήσεως διαρκεῖ περίπου μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 16 ἐτῶν. Ἐνῶ ὁ Doll παραλείπει τὴν πληροφορίαν ταύτην.

Ἡ σπουδαιοτέρα διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο ὁρισμῶν εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ ἀθεραπεύτου. Συμφώνως πρὸς τὸν Doll ἡ κατάστασις τῆς πνευματικῆς καθυστερήσεως εἶναι οὐσιαστικῶς ἀθεράπευτος, ἐνῷ ὁ Ἀμερικανικὸς Σύνδεσμος ἐπὶ τῆς νοητικῆς καθυστερήσεως λέγει, ὅτι:

«Ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ παρόντος ὁρισμοῦ πνευματικὴ καθυστέρησις εἶναι ὅρος περιγραφικὸς τῆς παρούσης καταστάσεως τοῦ ἀτόμου ἐν σχέσει πρὸς τὴν νοητικὴν λειτουργίαν καὶ τὴν συμπεριφορὰν τῆς προσαρμογῆς του. Συνεπῶς, ἓν ἄτομον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμπίπτῃ εἰς τὰ κριτήρια τῆς πνευματικῆς καθυστερήσεως κατὰ μίαν χρονικὴν περίοδον καὶ οὐχὶ κατὰ μίαν ἄλλην. Ἓν ἄτομον δυνατὸν νὰ ἀλλάξῃ στάσιν συνεπείᾳ μεταβολῶν εἰς τὰ κοινωνικὰ σταθμὰ ἢ τὰς κοινωνικὰς συνθήκας ἢ συνεπείᾳ ἀλλαγῶν εἰς δραστηριότητας, αἵτινες σχετίζονται πρὸς τοὺς κανονισμοὺς τῆς συμπεριφορᾶς τῆς ὁμηλίκου ὁμάδος τοῦ προαναφερομένου ἀτόμου».

Τὰ ἀνωτέρω δικνύουν σαφῶς τὴν πιθανότητα ἀλλαγῆς εἰς τὴν κατάταξιν. Πιστεύεται, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ μεταβληθῇ ἡ κατάστασις αὐτῶν ποὺ διεγνώσθησαν ὡς νοητικῶς καθυστερημένοι, ἕνεκεν ἀλλαγῶν τοῦ περιβάλλοντος ἢ ἕνεκεν τῆς ἐξελίξεως τῶν ὑπαρχουσῶν δυνάμεών των δι' εἰδικῆς ἀγωγῆς.

Μία μελέτη γενομένη πρὸ εἰκοσαετίας περίπου ὑπὸ τῆς Beruadine G. Schinidt ὑπὸ τὸν τίτλον: «Changes in Personal, Social and Intelectnal Behavior of Children Originally Classified as Feebleminded» «Ἀλλαγαὶ εἰς τὴν προσωπικήν, κοινωνικήν, καὶ νοητικὴν συμπεριφορὰν παιδιῶν ποὺ κατετάχθησαν ἀρχικῶς ὡς νοητικῶς καθυστερημένα» παρουσίασε τὴν δυνατότητα ἀλλαγῆς τῆς καταστάσεώς των. Συμφώνως πρὸς τὰ ἀποτελέσματα ταύτης 80,7% ἐκ τῆς πειραματικῆς ὁμάδος ἐκέρδισαν 30 ἢ καὶ περισσοτέρους βαθμοὺς δείκτου νοημοσύνης κατόπιν πενταετοῦς εἰδικῆς ἀγωγῆς. Ἡ Schmidt συνεπέρανεν, ὅτι ὁ μέσος ὅρος προσαρμογῆς τῶν περιπτώσεων τούτων κατὰ τὸ τέλος τῆς μελέτης της ἦτο ἴσος πρὸς τὸν μέσον ὅρον τῆς προσαρμογῆς τῶν κανονικῶν ἐνηλίκων. Ἀντιθέτως, ἡ ἄνευ εἰδικῆς ἀγωγῆς ὁμὰς (ὁμὰς ἐλέγχου) οὐδεμίαν ἐσημείωσεν ἄνοδον τοῦ δείκτου νοημοσύνης, ἐκτὸς τεσσάρων περιπτώσεων ἐξ 68 παιδιῶν. Αὐτὰ τὰ τέσσερα παιδιὰ ἐκέρδισαν μόνον 4 βαθμοὺς δ. ν. Τινὰ ἀπώλεσαν 20-22 βαθμοὺς δ. ν. Ἅπαντα τὰ ὑπόλοιπα παρουσίασαν μείωσιν τοῦ δείκτου νοημοσύνης. Ἄλλαι καὶ πλέον σύγχρονοι μελέται τείνουν νὰ ὑποστηρίξουν τὰ συμπεράσματα τῆς Schmidt, ἂν καὶ οὐδεμία ἔχει πλησιάσει τὰς δραστικὰς ἀλλαγὰς ποὺ αὕτη ἀνέφερεν εἰς τὴν μελέτην της. Ἄλλαι μελέται εἶναι περισσότερον συντηρητικαί, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματά των τείνουν πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν. Ὁ Kirk εἰς μίαν μελέτην του τὸ 1948, σχετικῶς μὲ τὴν κριτικὴν τῆς ὡς εἴρηται μελέτης Schmidt, κατόπιν γενομένων ἐρευνῶν εἰς τὰ ἱδρύματα ποὺ αὕτη ἀνέφερεν, λέγει, ὅτι ὁ ἀρχικὸς μέσος ὅρος τῆς πειραματικῆς ὁμάδος ἦτο 70 καὶ οὐχὶ 52,1 ὡς ἡ Schmidt ἐδήλωσεν. Ἡ μελέτη αὕτη λέγει ὁ Kirk θέτει ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν αὐθεντικότητα τῆς ἀρχικῆς διαγνώσεως τῶν μωρῶν καὶ τῶν ἀρχικῶν δεδομένων. Περαιτέρω, οὗτος παρατηρεῖ, ὅτι ὀλίγη προσοχὴ πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς μελέτης ταύτης, μέχρις ὅτου βεβαιωθοῦν.

Ὁ ἴδιος ὁ Kirk εἰς μίαν ἄλλην μελέτην του κατὰ τὸ 1958 παρουσιάζει ἐνδείξεις ἀλλαγῶν. Ἡ μελέτη αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς εἰδικῆς ἀγωγῆς κατὰ τὴν προσχολικὴν ἡλικίαν τῶν νοητικῶς καθυστερημένων παιδιῶν καὶ καταλήγει εἰς τὰ ἑξῆς:

...Ἂν καὶ ἡ ἀπόδειξις δὲν εἶναι τελική, φαίνεται, ὅτι ἔχομε τρεῖς παρὰ δύο κατηγορίας νοητικῶς καθυστερημένων παιδιῶν. Ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν ὀργανικὰς βλάβας, ἐκεῖνα ποὺ στεροῦνται μορφωτικοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐκεῖνα ποὺ παρουσιάζουν τὸν συνδυασμὸν ἀμφοτέρων τῶν καταστάσεων καὶ τῶν ὀργανικῶν βλαβῶν καὶ τῆς στερήσεως τοῦ μορφωτικοῦ περιβάλλοντος. Μεταβολὴ τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀναπτύξεως ὑπὸ τὰς καλλιτέρας παιδευτικὰς καὶ οἰκογενειακὰς συνθήκας φαίνεται νὰ εἶναι περισσότερον ἀποτελεσματικὴ εἰς παιδιὰ ἐστερημένα μορφωτικοῦ περιβάλλοντος καὶ εἰς παιδιὰ ἔχοντα ὀργανικὰς βλάβας καὶ ἐστερημένα μορφωτικοῦ περιβάλλοντος καὶ ὀλιγώτερον ἀποτελεσματικὴ εἰς παιδιὰ ποὺ ἔχουν ὀργανικὰς παθολογικὰς καταστάσεις μὴ περιπεπλεγμένας μὲ σωματικοὺς ψυχολογικοὺς παράγοντας ἢ παράγοντας τοῦ περιβάλλοντος.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ Α. Ν 1092/38
Ἐκδότης: Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος
Πρόεδρος: Δημ. Κουτσουβάλας
Ὁδὸς Ξενοφῶντος 15α - ΑΘΗΝΑΙ
Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου
Ἐκδοτικοῦ Οἴκου Ἰω. Καμπανᾶ
Νικόλαος Σακουλίδης - Φιλαδελφείας 4

ΤΟ ΟΚΤΑΤΑΞΙΟΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ,

Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΣΤΑΥΡΟΥ ΞΑΡΛΗ, Δ)ντοῦ 6ου Δημ. Σχολείου Καλλιθέας—Ἀθηνῶν

Καθολικὴ εἶναι ἡ γνώμη, ὅτι ἡ πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ στάθμη τοῦ λαοῦ μας καὶ πρὸ παντὸς τῆς ὑπαίθρου, εἶναι χαμηλὴ καὶ μεταξὺ τούτου μέγα ποσοστὸν ἀναλφαβήτων ὑπάρχει, ἰδίως εἰς τὰς μεγάλας ἡλικίας.

Ὅπως, ἐπίσης, μέγα κοινωνικὸν πρόβλημα ὑφίσταται, ἐκ τῆς ἀνεργίας τοῦ πνευματικοῦ προλεταριάτου, τὸ ὁποῖον διογκώνει, κατ' ἔτος, ἡ ἀθρόα καὶ ἄνευ καταρτίσεως, ἔξοδος, ἐκ τῶν λειτουργούντων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν γυμνασίων.

Δι' αὐτὸ τόσον ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ ἡμερησίου καὶ περιοδικοῦ τύπου, ὅσον καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς, πολλάκις καὶ παρὰ πάντων διετρανώθη ἡ ἀνάγκη στροφῆς τῆς προσοχῆς τοῦ κράτους πρὸς τὴν Παιδείαν, ὡς ἀποτελούσης τὸ θεμέλιον πάσης παραγωγικῆς προσπαθείας καὶ τὴν καλυτέραν ἐπένδυσιν. Ἰδιαιτέρως δὲ ὁμόθυμος ὑπῆρξεν ἡ ἐκδήλωσις τῆς κοινῆς γνώμης, κατὰ τὴν ἀπεργίαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν.

Δυστυχῶς, ἡ κυβέρνησις τότε, εἴτε διότι δὲν ἤθελε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῶν ἀξιώσεων τῶν ἐκπαιδευτικῶν, εἴτε διότι δὲν ἤθέλησε νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς πιέσεις τῆς κοινῆς γνώμης, εἴτε διότι δὲν ἠθέλησε νὰ δώσῃ προτεραιότητα εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα, δὲν ἐξεμεταλλεύθη τὴν ψυχολογικῶς παρουσιασθεῖσαν εὐκαιρίαν καὶ ἀντὶ νὰ πλειοδοτήσῃ καὶ καλέσῃ ὅλον τὸν λαόν, εἰς συναγερμὸν καὶ θυσίας, διὰ τὴν παιδείαν, παρουσιάζουσα ἕνα πρόγραμμα ἐκπαιδευτικόν, μεγαλεπίβολον καὶ συγχρονισμένον, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν ἐπιτακτικὴν ἀξίωσιν τῶν καιρῶν, ἠρνήθη καὶ ἔμεινε ἀμετακίνητος παραβλέπουσα τὸ δίκαιον τῶν αἰτημάτων καὶ τοὺς Ἐθνικοὺς κινδύνους, τόσον ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ἑνώσεώς μας μετὰ τῶν ἓξ κρατῶν τῆς Εὐρώπης, ὅσον καὶ τοὺς ἐκ τῆς μελετωμένης πολιτικῆς τοιούτους.

Οὕτω καὶ τὰ αἰτήματα τῶν ἐκπαιδευτικῶν παρέμειναν ἀνικανοποίητα καὶ ἡ ἀξίωσις τοῦ λαοῦ περὶ βελτιώσεως τῆς Παιδείας.

Τὴν ἀνάγκην δὲ αὐτὴν τῆς βελτιώσεως καὶ μεταρρυθμίσεως τῆς Παιδείας, ἀπὸ πολλοῦ χρόνου διεπίστωσαν καὶ ἐνεκολπώθησαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, πρὸ παντὸς δὲ οἱ ἐκπαιδευτικοί, προβάλλοντες αὐτήν, ἑκάστοτε, οἱ μὲν τῆς Στοιχειώδους διὰ τῆς προσθήκης προσωτικοῦ, ἀνεγέρσεως διδακτηρίων, βελτιώσεως ἀποδοχῶν καὶ τῆς καθιερώσεως τοῦ 8ταξίου δημοτικοῦ σχολείου, οἱ δὲ τῆς Μέσης, διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐτῶν ταύτης, ἀναπροσαρμογῆς καὶ διαφοροποιήσεως τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος, στροφῆς δὲ πρὸς τὴν τεχνικὴν καὶ τὰς θετικὰς Ἐπιστήμας, τινὰ τῶν ὁποίων ἐτυχῶς, υἱοθετήθησαν καὶ στροφὴ πρὸς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν ἐγένετο.

Ὅμως, παρέμειναν καὶ παραμένουν ἀνικανοποίητα πολλά, μεταξὺ τῶν ὁποίων, τὸ καὶ σπουδαιότερον, ἐξ οὗ καὶ προσδοκᾶται ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος, ἡ καθιέρωσις τοῦ 8ταξίου δημοτικοῦ σχολείου», ἀποτελέσασα τὸ σπουδαιότερον αἴτημα τῆς Συνελεύσεως τοῦ κλάδου.

Διὰ νὰ δυνηθῶμεν, ὅμως, νὰ συγκινήσωμεν τὴν πολιτείαν καὶ νὰ θελήσῃ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ αὐτό, εἶναι ἀνάγκη, ἡμεῖς πρῶτοι, οἱ αἰτοῦντες, νὰ τὸ μελετήσωμεν καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας του ἀκόμη, νὰ πεισθῶμεν περὶ τῆς δυνατότητος ἐφαρμογῆς του καὶ κατόπιν νὰ φροντίσωμεν νὰ πείσωμεν καὶ τοὺς ἁρμοδίους περὶ τούτου.

Ἀπὸ τὰς σκέψεις αὐτὰς κατεχόμενος, ἀπεφάσισα νὰ ἐκθέσω, ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, τὰς γνώμας μου, δώσω δὲ ἀφορμὴν πρὸς γενικωτέραν μελέτην καὶ συζήτησιν τούτου.

Πολλά, βεβαίως, εἶναι τὰ προβλήματα, ποὺ θὰ παρουσιασθοῦν εἰς ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἀρχίσῃ νὰ μελετήσῃ τὸ θέμα: καὶ δὴ

α. Οἰκονομικά:
1) Εἰς διδακτήρια (νέαι αἴθουσαι).
2) Εἰς προσωπικὸν (ἀριθμὸς νέων διδ)λων).
3) Εἰς ἔπιπλα καὶ διδακτικὰ ὄργανα (θρανία, χάρται κλπ.).

β. Ὀργανωτικά:
1) Θὰ εἶναι αὐτοτελές, μὲ αὐτοσκοπὸν ἢ θὰ ὑπηρετῇ καὶ τὴν Μέσην Ἐκπαίδευσιν;
2) Θὰ ἔχῃ παραλλήλους τάξεις ἢ ὄχι;
3) Θὰ ἔχῃ μαθητὰς εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα καὶ λειτουργίαν τῶν δύο νέων τάξεων ἢ ὄχι;
4) Θὰ ἔχῃ δ)λας ἱκανούς, δι' ὅλα τὰ μαθήματα ἢ θὰ χρειασθῇ προπαρασκευὴ καὶ εἰδίκευσις;
5) Θὰ δύνανται οἱ μαθηταί, ἐὰν θέλουν νὰ φοιτοῦν εἰς ἀντιστοίχους τοῦ Γυμνασίου τάξεις ἢ ὄχι;

γ. Ἠθικά:
1) Θὰ δεχθοῦν οἱ γονεῖς, τὴν αὔξησιν τῶν ἐτῶν φοιτήσεως ἢ μήπως θὰ ἀντιδράσουν εἰς τοῦτο;
2) Θὰ δύνανται νὰ τὰ συντηροῦν τὰ παιδιά των, ἐπὶ δύο ἔτη ἀκόμη, ἢ μήπως θὰ πρέπει νὰ ἀναλάβῃ τὸ κράτος, διὰ συσσιτίων;

Σκοπὸς τοῦ Ὀκταταξίου Σχολείου

Ἡ προσθήκη τῶν δύο τάξεων εἰς τὸ σημερινὸν ἑξάχρονον δημοτικὸν σχολεῖον θὰ ἀποβλέπῃ νὰ δώσῃ μεγαλυτέραν γενικὴν μόρφωσιν εἰς τὰ 50% τῶν Ἑλληνοπαίδων, προσανατολίσῃ δὲ αὐτοὺς ἐπαγγελματικῶς.

Ὅπως ἔχει σήμερον οἱ 12ετεῖς ἀπόφοιτοι τῶν δημοτικῶν σχολείων, οἱ μὴ εὐτυχοῦντες νὰ φοιτήσουν εἰς ἀνώτερα σχολεῖα, δηλ. τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, δὲν εἶναι τόσον ὥρμοι διὰ νὰ εἰσέλθουν νὰ γίνουν κοινωνοὶ τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι δὲ ἀνίκανοι καὶ ἀσχημάτιστοι διὰ πᾶσαν ἐργασίαν, δεδομένου ὅμως, ὅτι οὗτοι ἀνήκουν εἰς τὰς πτωχοτέρας λαϊκὰς τάξεις, ἀπὸ τῆς ἡλικίας αὐτῆς καλοῦνται νὰ ἐξεύρουν

πόρους ζωῆς νὰ ἀσκήσουν ἐπαγγέλματα ἢ μαθητεύσουν.

Αὐτούς, λοιπόν,κ αὶ μέχρι τοῦ 14ου ἔτους πρέπει νὰ περιλάβουν αἱ δύο νέαι τάξεις καὶ ἀφοῦ τοὺς δώσουν πλατυτέραν γενικὴν μόρφωσιν, τοὺς προσανατολίζουν καὶ ἐπαγγελματικῶς.

Δυνατότητες ἐφαρμογῆς

Ἴσως, ἐκ πρώτης ὄψεως, νομίσῃ κανείς, ὅτι, ἀρκεῖ ἕνα νομοθέτημα, διὰ νὰ γίνουν ὅλα τὰ δημ. Σχολεῖα Ὀκτατάξια,ἀ ρκεῖ τὸ κράτος νὰ διαθέσῃ τὰ ἀπαιτούμενα χρηματικὰ ποσὰ καὶ ὅλα γίνονται καὶ αἴθουσαι καὶ προσωπικὸν καὶ ἔπιπλα.

Ὅμως δὲν ἔχει οὕτω τὸ ζήτημα, οὔτε ὅλα τὰ δημ. σχολεῖα δύνανται νὰ λειτουργήσουν ὡς 8τάξια, οὔτε ἰσαρίθμους αἰθούσας νὰ ἀνεγείρωμεν, οὔτε τὸ ἀναλογοῦν διδακτικὸν προσωπικὸν νὰ ἐξεύρωμεν, οὔτε ἡ Ἐθνικὴ Οἰκονομία εἰς τοιαύτας δαπάνας ἀντέχει.

Τὶ ἰσχύει εἰς τὰ ξένα Κράτη

Πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς δυνατότητος καὶ τοῦ τρόπου ἐφαρμογῆς, ὡς καὶ τῶν ἀνακυπτόντων προβλημάτων, ἂς ἴδωμεν τί γίνεται εἰς ἄλλα κράτη.

1. Εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἑνιαία, 12ετής, ἄνευ διακρίσεως δημοτικοῦ σχολείου καὶ Γυμνασίου καὶ ἄνευ εἰσιτηρίων ἐξετάσεων ἐνδιαμέσως, 6-6, εἴς τινας δὲ πολιτείας, 8ετής, μὲ δύο τάξεις παραλλήλους καὶ 6 γυμνασιακὰς 3-3. Εἶναι δὲ ὑποχρεωτικὴ μέχρι τοῦ 16ου ἔτους, ὁπότε οἱ ὑστεροῦντες δύνανται νὰ ἀποσυρθοῦν καὶ φοιτήσουν εἰς ἐπαγγελματικὰς σχολάς.

Θὰ ἐρωτήσῃ τις, τί γίνονται οἱ ὑπολειπόμενοι. Ἐπ' αὐτοῦ ἀκολουθεῖται ἡ ἐν τῇ αἰθούσῃ καὶ τάξει διαίρεσις τῶν μαθητῶν εἰς τρεῖς ὁμάδας ἱκανότητος.

Ἀπὸ τοὺς ὑστεροῦντας δέ, ζητοῦνται γνώσεις ἀνάλογοι πρὸς τὴν νοημοσύνην των. Οὐδεὶς ἀπορρίπτεται, διότι καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρα τάξει θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ἀντίστοιχον τμῆμα. Θὰ παρακολουθήσῃ δὲ ὑποχρεωτικῶς τὰ μαθήματα μέχρι τῆς 10ης τάξεως, δηλ. μέχρι τοῦ 16ου ἔτους τῆς ἡλικίας του. ὁπότε πλέον, ἀφίεται ἐλεύθερος πρὸς ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν. (πληροφορίαι δοθεῖσαι παρὰ τοῦ Ὑπ)τοῦ τοῦ Π. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων κ. Ε. Θεοδωροπούλου καὶ ἀπὸ Ἐπ. Βῆμα).

2. Εἰς τὴν Ἑλβετίαν τὸ Δημ. σχολεῖον εἶναι 8τάξιον, τὸ δὲ Γυμνάσιον 6τάξιον, εἰς αὐτὸ δὲ εἰσέρχεχονται οἱ ἀπόφοιτοι τῆς ἕκτης τάξεωςτ οῦ δημ. σχολείου,κατόπιν ἐξετάσεων, τῶν ἀπορριπτομένων ὑποχρεωμένων νὰ παρακολουθήσουν τὴν 7ην καὶ 8ην τάξιν, παραλλήλους τῆς α καὶ β, τάξεως τοῦ Γυμνασίου καὶ δυναμένων μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν, νὰ καταταγοῦν εἰς τὴν ἀντίστοιχον τούτων, ἐὰν ἐπιθυμοῦν. Εἰς ταύτην δὲ ἡ φοίτησις εἶναι ὑποχρεωτικὴ μέχρι τοῦ 14ου ἔτους τῆς ἡλικίας.

3. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευις εἶναι 9ετὴς μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι οἱ μαθηταὶ εἰσάγονται, κατόπιν ἐξετάσεων, εἰς τὸ Γυμνάσιον, μετὰ τὴν ἕκτην τάξιν, τῶν ἀπορριπτομένων ὑποχρεωμένων νὰ συνεχίσουν εἰς τὸ ἀνώτερον τριετὲς τμῆμα, τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, εἰς ὃ καὶ προσανατολίζονται ἐπαγγελματικῶς. Εἶναι δὲ ἡ ἐκπαίδευσίς των ὑποχρεωτικὴ μέχρι τοῦ 15ου ἔτους. (Πληροφορίαι ληφθεῖσαι παρὰ τοῦ κ. Α. Ρήγα συναδέλφου, σπουδάζοντος εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω χώρας).

4. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ὑποχρεωτικὴ μέχρι τοῦ 15ου ἔτους, καθίσταται δὲ τοιαύτη μέχρι τοῦ 16ου ἀπὸ τοῦ 1966, διὰ δὲ τοὺς ἐργαζομένους μέχρι τοῦ 18ου. (Πληροφορίαι δελτίου μελετῶν).

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς Ἀνατολικὰς χώρας καὶ τὰ Βαλκάνια ἡ δημ. Ἐκπαίδευσις εἶναι 8ετὴς ἢ 9ετὴς καὶ ὑποχρεωτικὴ καὶ μόνον εἰς ἡμᾶς 6ετὴς καὶ μέχρι τοῦ 12ου ἔτους.

Τὶ δύναται νὰ γίνῃ ἐν Ἑλλάδι

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι τὸ 8χρονο δημοτικὸν σχολεῖον, δὲν δύναται, διὰ διαφόρους λόγους, ἀντικειμενικῶς ἐξεταζόμενον, νὰ λειτουργήσῃ εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν κάτωθι ἀδιαψεύστων στοιχείων, ληφθέντων παρὰ τοῦ δελτίου στατιστικῆς, τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, τοῦ 1960-1961.

Σύμφωνα, λοιπόν, μὲ τοὺς ἐν τῷ δελτίῳ διαλαμβανομένους πίνακας, κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1960-1961, εἰς ὁλόκληρον τὴνχ ώραν ὑπῆρχον 11.144 δημ. σχολεῖα, ἡμερήσια καὶ νυκτερινὰ ἐκ τούτων 9.314 ἦσαν δημόσια ἡμερήσια, 768 (ἰδ. ἡμερήσια), 996 νυκτερινά, δημόσια καὶ 66 μὴ δημόσια. Ἐκ τῶν δημ. ἡμερησίων ἐλειτούργησαν 9.227.

Ἐάν, ἑπομένως, θελήσωμεν, νὰ λειτουργήσουν καὶ αἱ δύο τάξεις ἡνωμέναι, θὰ ἀπαιτηθοῦν 9.227 νέαι αἴθουσαι καὶ εἰσάριθμον διδακτικὸν προσωπικόν. Ἐὰν δὲ προσθέσωμεν καὶ τὰς ἀπαιτουμένας σήμερον 3.000 αἰθούσας καὶ 5.000 διδασκάλους, θὰ φθάσωμεν ἔχωμεν ἀμέσους ἀνάγκας,π ερίπου 12.000 αἰθουσαι καὶ 14-15.000 διδασκάλων. Ἐκτὸς τῶν ἐπίπλων, θρανίων κλπ..Θὰ ἀπαιτηθοῦν δηλ. τεράστια ποσά, μὴ δυνάμενα νὰ ἀντληθοῦν ἐκ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἀλλὰ καὶ τεράστιος χρόνος πρὸς ἀνέγερσιν τῶν ἀπαριθμήτων αὐτῶν αἰθουσῶν, οὐχὶ δὲ ὀλιγώτερος διὰ τὴν προετοιμασίαν τοῦ ἀναλόγου καὶ καταλλήλου προσωπικοῦ.

Ἐκτός, ὅμως, τῶν διὰ τὰ ἀνωτέρω ἀπαιτηθησομένων οἰκονομικῶν μέσων, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἐμπόδια καθιστῶντα ἀδύνατον τὴν εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα προσθήκην καὶ λειτουργίαν τῶν δύο νέων τάξεων.

α) Εἰς τὰ ἀστικὰ κέντρα, ὅπου τὰ 95% τῶν ἀποφοίτων, τῆς ἕκτης, μεταβαίνουν εἰς τὰ Γυμνάσιον εἶναι ἀδύνατος ἡ λειτουργία 7ης καὶ 8ης τάξεως ἕκαστον σχολεῖον. Ἡ πεῖρα, ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς 8ταξίου Γυμνασίου μᾶς ὁδηγεῖ. Μόνον δὲ καθ' ὁμάδας σχολείων εἶναι δυνατή.

β) Εἰς τὰ μικρὰ ἀστικὰ κέντρα θὰ ὑπάρξῃ ἐλαγαλύτερος ἀριθμὸς ἀποφοίτων τῆς ἕκτης, ποὺ δὲν ἐπιφοιτήσουν εἰς τὸ Γυμνάσιον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν εἶναι δυνατὴ καὶ λόγῳ ἀριθμοῦ καὶ ἐκ ψυχολογικῶν τούτων, ἡ λειτουργία τῶν τάξεων αὐτῶν, εἰς ἕκαστον σχολεῖον.

γ) Ἀλλὰ οὔτε καὶ εἰς μικροτέρους συνοικισμοὺς ὅπου λειτουργοῦν τριθέσια, διθέσια καὶ μονοθέσια σχολεῖα εἶναι δυνατὴ ἡ λειτουργία τῶν τάξεων τούτων, ἐλλείψει ἐπαρκοῦς ἀριθμοῦ μαθητῶν, ἀ

μόνον αθ' ὁμάδας σχολεῖων).

Ἰδού, τί μᾶς πληροφορεῖ, εἰσαγωγικῶς, ὑπὸ στοιχεῖον 6, τὸ δελτίον Στατιστικῆς τοῦ 1960-1961.

α) Ἐπὶ 4.050 μονοθεσίων ἐφοίτων 127.252 μαθηταὶ δηλ. κατὰ μέσον ὅρον (31) μαθ. εἰς ἕκαστον καὶ 5 μαθηταὶ εἰς ἑκάστην τάξιν.

β) Ἐπὶ 2324 διθεσίων ἐφοίτων 165.937 μαθηταί, δηλ. (71) εἰς ἕκαστον καὶ 12 εἰς ἑκάστην.

γ) Ἐπὶ 1.004 τριθεσίων ἐφοίτων 113.732 μαθηταὶ μὲ (113) ἕκαστον εἰς (22) κατὰ μέσον ὅρον, εἰς ἑκάστην τάξιν.

δ). Ἐπὶ 537 τετραθεσίων, ἐφοίτων 87.581 μαθηταί, μὲ 163 ἕκαστον καὶ μὲ 27 μαθητὰς κατὰ τάξιν.

ε) Ἐπὶ 308 πενταθεσίων ἐφοίτων 63.978 μαθητ. μὲ 207 μαθητὰς ἕκαστον καὶ μὲ 50 μαθητ. κατὰ τάξιν.

στ) Ἐπὶ 984 ἑξαταξίων ἐφοίτων 270.053 μαθητ. μὲ 277 κατὰ μέσον ὅρον εἰς 63 κατὰ τάξιν.

ζ) Ἐπὶ 8 ἑπταθεσίων ἐφοίτων 2.488 μαθ. μὲ 400 ἕκαστον καὶ 66 μαθ. κατὰ τάξιν.

η) Ἐπὶ ὀκταθεσίων ἐφοίτων 1750 μαθ. μὲ 350 ἕκαστον καὶ 58 μαθ. κατὰ τάξιν.

θ) Ἐπὶ 4 9θεσίων ἐφοίτων 1167 μαθ. μὲ 290 μαθ. ἕκαστον καὶ κατὰ τάξιν.

ι) Ἐπὶ 1 10θεσίου ἐφοίτων 928 μαθηταὶ μὲ 464 μαθητ. ἕκαστον καὶ 75 μαθ. κατὰ τάξιν.

Συμπεράσματα

Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἀπὸ τὰ μονοθέσια θὰ μεταβοῦν εἰς τὰ Γυμνάσια 25% τῶν ἀποφοίτων, θὰ μείνουν 3 ἢ 4 μαθηταὶ ποὺ θὰ ἀποτελέσουν τὴν 7ην καὶ 8ην τάξιν (δηλ. καὶ εἰς τὰς δύο 2 τάξεις 6-8). Εἶναι, λοιπόν, δυνατὸν νὰ προσθέσωμεν αἴθουσαν διὰ 8 μαθητὰς καὶ διδάσκαλον νέον;

Ἐπίσης, ἐὰν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἀπὸ τὰ διθέσια καὶ ἄνω ὁ ἀριθμὸς τῶν μελλόντων νὰ φοιτήσουν εἰς τὰ Γυμνάσια αὐξάνει μέχρι 80% καὶ 90% πολλάκις, λόγῳ ὑπάρξεως τοῦ μέσου (τριετοῦς κύκλου) Γυμνασίου ἐντὸς τῶν κωμοπόλεων ἢ ἐγγύς, ὁ ἀριθμὸς ποὺ θὰ μείνῃ θὰ εἶναι ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν τάξεων αὐτῶν.

Τρόποι ὀργανώσεως

Εἴπομεν, ὅτι, ἡ,κ ατὰ σχολεῖον, ὀργάνωσις καὶ λειτουργία τῆς 7ης καὶ 8ης τάξεως,κ αθίσταται ἀδύνατος, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ ἐλλείψεως ἱκανοῦ ἀριθμοῦ μαθητῶν, δικαιολογούντων τὴν προσπάθειαν αὐτὴν καὶ τὰς θυσίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τῶν τρομακτικῶν οἰκονομικῶν δαπανῶν ποὺ θὰ ἀπαιτηθοῦν καὶ ἐκ τρίτου λόγῳ ἀδυναμίας ὀργανώσεως τεχνικῆς σχολῆς, πρὸς ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμόν.

Γεννᾶται ὅμως τὸ ἐρώτημα: Ὅλος αὐτὸς ὁ τρομακτικὸς ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνοπαίδων, ποὺ δὲν φοιτᾶ εἰς ἀνώτερα σχολεῖα, θὰ μείνῃ μὲ τὰ ἐφόδια ποὺ τοῦ παρέχει τὸ 6χρονο δημ. σχολεῖον καὶ ἀπὸ 12 ἐτῶν θὰ τρέξῃ πρὸς ἀνεύρεσιν πόρων ζωῆς; Καὶ εἶναι τἀἐφόδια αὐτὰ ἱκανὰ νὰ τὸν βοηθήσουν διὰ νὰ δυνηθῇ καὶ ἐπάγγελμα νὰ ἐκμάθῃ καὶ πόρους ζωῆς νὰ ἐξεύρῃ; καὶ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὴν ζωήν;

Καὶ θὰ μείνῃ ἀσυγκίνητον τὸ κράτος διὰ τὴν τύχην τῶν παιδιῶν αὐτῶν;

Τὸ δελτίον ὑπηρεσίας μελετῶν καὶ συντονισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, μᾶς λέγει, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1957-958 ἀπελύθησαν ἐκ τῶν δημ. σχολείων 123.112 μαθηταί, ἐξ ὧν ἄρρενες μὲν 64.644, θήλεις δὲ 58.468.

Εἰσήχθησαν δὲ εἰς τὴν Μέσην ἐκπαίδευσιν (Γυμνάσια καὶ ἐμπορικὰς σχολὰς) 55.000, εἰς δὲ τὰς τεχνικὰς 10.000 ἤτοι 65.000 ἐφοίτησαν εἰς ἀνώτερα σχολεῖα. Ἔμειναν ὅμως 58.000 ἀπόφοιτοι τῶν δημ. σχολείων ἄνευ ἄλλης τινὸς μορφώσεως. Ὅλα δηλ. τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ τῆς ὑπαίρου, ἀποτελοῦντα τὰ 50% τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν Ἑλληναπαίδων.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ παρατηρουμένη τρομακτικὴ καθυστέρησις εἰς βασικὰ στοιχεῖα πολιτισμοῦ.

Τί θὰ γίνῃ λοιπόν; Πῶς τὸ κράτος θὰ δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ τὰ παιδιὰ αὐτά, ἐπὶ δύο ἀκόμη ἔτη, διὰ νὰ τὰ ὁπλίσῃ πνευματικῶς περισσότερον καὶ τὰ προσανατολίσῃ αἰ ἐπαγγελματικῶς;

Νομοθετικὰ καὶ διοικητικὰ μέτρα

Ἐφ' ὅσον, λοιπόν, εἶναι ἀδύνατος, κατὰ σχολεῖον, ἡ σύστασις καὶ λειτουργία τῶν δύο τάξεων, Ἐθνικὴ ὅμως ἀνάγκη, ἡ ἐπὶ διετίαν ἀκόμη μαθήτευσις τῶν 50% τῶν Ἑλληναπαίδων καὶ ὁ ἐπαγγελματικὸς αὐτῶν προσανατολισμός, θὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν τὰ κάτωθι νομοθετικὰ καὶ διοικητικὰ μέτρα, συντόμως, ὅσον μετὰ παρέλευσιν βραχυτάτου χρόνου, τοὐλάχιστον 2 ἐτῶν, νὰ καταστῶμεν ἕτοιμοι πρὸς ἐφαρμογήν. Καὶ ἰδοὺ τί πρέπει νὰ κάμῃ, ἀμέσως, τὸ Κράτος:

1) Νὰ καταστήσῃ, διὰ Νόμου, ὑποχρεωτικὴν τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, μέχρι καὶ τοῦ 14ου ἔτους, δι' ἄρρενας καὶ θήλεις.

2) Νὰ κατανείμῃ τοὺς ἀποφοίτους τῶν δημ. σχολείων εἰς 151 διαμερίσματα, ὅσαι εἶναι αἱ ἐκεῖ περιφέρειαι Στοιχειώδους.

3) Νὰ καταστήσῃ αἱ νὰ ἱδρύσῃ 8ξια σχολεῖα, μόνον τὰ εἰς τὰς ἕδρας τῶν ἐπιθεωρήσεων τούτων, χωριστὰ διὰ τοὺς ἄρρενας καὶ χωριστὰ διὰ τὰ θήλεα.

4) Ἐντὸς αὐτῶν νὰ ἱδρύσῃ καὶ ἐπαγγελματικὰς σχολὰς κατὰ φῦλον.

5) Νὰ ἀνεγείρῃ δὲ συγκρότημα διδακτηρίων, παρ' ἑκάστῃ ἐπιθεωρήσει, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτὸς τῆς γενικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως θὰ παρέχεται στέγη καὶ φαγητόν. Ἐκεῖ δὲ θὰ συγκεντρωθοῦν καὶ συγκεντροῦνται ὅλων τῶν σχολείων αἱ ἀπόφοιτοι, οἱ μὴ μέλλοντες νὰ φοιτήσουν εἰς τὴν Μέσην Ἐκπαίδευσιν καὶ μέχρι τοῦ 14ου ἔτους.

6) Νὰ ἀναθέσῃ ἀπὸ τοῦδε, τὴν ἐκπόνησιν τοῦ σχεδίου τῶν συγκροτημάτων αὐτῶν, ἅτινα δέον νὰ φιλοξενοῦν 800 μαθητὰς, 400 ἐξ ἑκάστου φύλου, ἤτοι δύο 10θέσια δημ. σχολεῖα καὶ ἐντὸς αὐτῶν καὶ μίαν τεχνικὴν σχολήν.

7) Νὰ ἀναθέσῃ εἰς ἐπιτροπὴν τὴν μελέτην καὶ σύνταξιν τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος, ὡς καὶ τὴν προκήρυξιν καὶ συγγραφὴν ἀντιστοίχων βιβλίων.

8) Ὁμοίως νὰ μελετηθῇ ἡ ἐξεύρεσις καὶ ἡ εἰδίκευσις τοῦ ἀναλογοῦντος διδακτικοῦ, τεχνικοῦ καὶ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ.

9) Νὰ προϋπολογισθῇ ἡ δαπάνη καὶ μελετηθῇ ὁ τρόπος ἐξευρέσεως ταύτης, τοῦ προϋπολογισμοῦ μὴ δυναμένου ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν διὰ τὰ διδακτήρια, ἀπαιτηθησομένην τοιαύτην, ἡ ὁποία δυνατὸν νὰ ὑπερ-

Η ΩΡΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Τοῦ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ε. ΑΡΑΒΑΝΗ. Διδασκάλου Κεφαλληνίας

«Παιδεία κάλλιστον ἐστι κτῆμα βροτοῖς»

Ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ σπουδαῖα καὶ ἐπίμαχα προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει σήμερα ὅλος ὁ πνευματικὸς κόσμος τῆς χώρας — ἀπ' τὸν ἀνώτατο Πανεπιστημιακὸ καθηγητή, ὡς τὸν λαϊκὸ ἐργάτη τῆς Ἐκπαιδεύσεως, τὸ δάσκαλο — εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα τῆς Παιδείας.

Εἶναι ἕνα θέμα πολυσύνθετο, εὐρὺ κι' ἀγκαθωτό, ποὺ δύσκολα μπορεῖ νὰ ἐξαντληθῆ μέσα στὰ πλαίσια ἑνὸς μικροῦ σημειώματος.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως θεωροῦμε καθῆκον μας ἱερὸ καὶ μεγάλο νὰ χαράξουμε ὡρισμένες σκέψεις γύρω ἀπ' τὴν παιδεία σὰν μυσταγωγοὶ ποὺ εἴμεθα στὸ βωμό της.

Σ' αὐτὸ τὸν ἱερὸ τόπο ποὺ καλεῖται ΕΛΛΑΔΑ γεννήθηκε, μεγάλωσε καὶ ἀνδρώθηκε τὸ ἀθάνατο Ἑλληνικὸ πνεῦμα. Ἐδῶ σ' αὐτὸ τὸ χῶμα — τὸ στοιχειωμένο κι' ἱερὸ — βρέθηκε σφιχτοδεμένος ὁ Ἕλληνας κι' ὁ χριστιανὸς πολίτης· κι' ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς ποὺ προῆλθε ἀπ' τὸ σύμπλεγμα αὐτὸ μόρφωσε τὸ πνεῦμα, ἐξευγένισε τὴν καρδιά, σφυρηλάτησε τὸ χαρακτήρα, γρανίτωσε τὴ θέλησι, δίψωσε τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Ἕλληνος. Ἔτσι ὁ Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία ταυτίστηκαν κι' ἀπετέλεσαν ἕνα καὶ τὸν μοναδικὸ σκοπό: τὴν δημιουργία μιᾶς ὁλοκληρωμένης πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς προσωπικότητος.

«Πηγὴ καὶ ρίζα τῆς καλοκαγαθίας εἶναι ἡ παιδεία» διεκήρυττε ὁ ἀρχαῖος Πλούταρχος. «Ἐνάρετη φύσι κι' ὀρθὴ παιδεία δημιουργοῦν χρηστοὺς πολίτες» τονίζει ὁ Πλάτων. «Προτιμώτερο εἶναι νὰ εἶναι κανεὶς ζητιάνος παρὰ ἀπαίδευτος» παρατηρεῖ ὁ Δημόκριτος. «Κάθε ἐθνικὸ οἰκοδόμημα — κατὰ συνέπεια καὶ τὸ Ἑλληνικὸ πρέπει νὰ στηριχθῆ σὲ τρεῖς στύλους. Τὴ θρησκεία. τὴν παιδεία καὶ τὴ δικαιοσύνη» ἐπισφραγίζει ὁ Δεληγιάννης.

Ἔτσι ὅλα τὰ κράτη ποὺ ἔθεσαν σὰν σκοπὸ τῆς ὑπάρξεώς τους τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθική τους ἀνύψωσι, θεώρησαν τὴν παιδεία σὰν προταρχικὸ παράγοντα γιὰ τὴν ἐπίτευξι τοῦ σκοποῦ τους αὐτοῦ.

Ἀποτελέσματα τῆς προσπαθείας αὐτῆς ἦταν νὰ θέσουν σ' ἐνεργὸ συμμετοχὴ καὶ κίνησι ὅλον τὸν ἐσωτερικό τους δυναμισμό, ὅλη τὴ ζωτικὴ πνευματικὴ ὁρμή τους — l' élan vital Spirituel — καὶ νὰ ὑψώσουν κάστρο ἀπόρθητο τ' ἀνάστημά τους πετυχαίνοντας τὴν προκοπὴ κι' εὐδαιμονία τους.

Ἐμεῖς τί κάναμε στὸν τομέα αὐτό; πολλὰ κι' ὠφέλιμα. Δὲν φτάσαμε ὅμως στὸ τέρμα. Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε, ὅτι σήμερα ἡ παιδεία μας νοσεῖ. Δὲν πῆρε ἀκόμη τὴν ἀξιόλογη θέσι ποὺ τῆς ἀνήκει μέσα στὸ σύνολο τῶν μεγάλων Ἐθνικῶν μας θεμάτων.

Παρήγορες ἐλπίδες καὶ φάροι σωτηρίας θεωροῦνται τὰ μέτρα ποὺ λαμβάνονται τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀπ' τὴν Κυβέρνηση καὶ ὑπερήφανα τὸ σαλπίζουμε πρὸς τιμήν της. Πέρα ὅμως ἀπ' αὐτὰ σήμερα ἐπιβάλλεται νὰ ληφθοῦν μέτρα ριζικά. Τέτοια ποὺ νὰ καθιστοῦν τὴν παδεία τὸν κυριώτερο μοχλό, ὥστε νὰ δυνηθῆ νὰ ἐκπληρώση ὡς τὸ ἔπακρον τὸν ἐθνικό της προορισμό.

Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ γίνῃ πίστις καὶ βίωμα, ὅτι ἡ δαπάνη γιὰ τὴν παιδεία εἶναι ἐπένδυσις. Εἶναι ἴσως ἡ βασικωτέρα ἐπένδυσις ἀπολύτου προτεραιότητος.

Κάθε δραχμὴ ποὺ θὰ δαπανᾶ γιὰ τὴν παιδεία ἂς τὸ πιστέψουμε ἀπόλυτα, πὼς εἶναι μιὰ σταγόνα αἵματος ἀγνοῦ, ἡρωϊκοῦ κι' ἀμόλυντου ποὺ μπαίνει στὶς φλέβες τῶν παιδιῶν μας. Αὐτῶν τῶν παιδιῶν ποὺ θὰ κρατήσουν τὴν σκυτάλη τοῦ Ἔθνους στητὴ κι' ἀλώβητη φθάνοντας στὸ τέρμα νικηταὶ ποὺ θᾶναι σ' ἄλλους ἡ ἀρχή.

Κάθε δραχμὴ ποὺ θὰ δαπανηθῆ γιὰ νὰ κτισθῆ μιὰ αἴθουσα ἢ νὰ ἐξοπλισθῆ μ' ἐποπτικὰ ὄργανα ἕνα σχολεῖο εἶναι ἕνα λαμπρὸ μαργαριτάρι ποὺ στοιχίζει τὸ φωτοστέφανο τῆς αἰωνίας ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΑΣ.

Κάθε ἀνύψωσι τῶν λειτουργῶν τῆς — κι' αὐτὴ θὰ ἐπέλθη μὲ τὴν ὑλική τους ἀναπτέρωσι, μὲ τὸ σβήσιμο τῆς πικρίας ποὺ βρίσκεται ζωγραφισμένο στὰ χείλη τους — εἶναι ἕνα γρανιτένιο βάθρο ποὺ ἐπάνω του σπάζουν τὰ λυσσαλέα κύματα κι' οἱ ἀγριεμένοι σίφουνες τῆς πολυκύμαντης σύγχρονης ζωῆς.

Οἱ μυσταγωγοὶ τῆς παιδείας μας, οἱ λαοπαιδευταὶ κι' ἀκραιφνεῖς μεταλαμπαδευταὶ τῶν ἀθανάτων πνευματικῶν ἀξιῶν μας — οἱ δάσκαλοι — πρέπει νὰ πάρουν τὴν ἁρμόζουσα θέσι μέσα στὴν ἐθνική μας οἰκογένεια.

Σήμερα ποὺ ἐπάνω ἀπ' ὅλα γίνεται μιὰ τιτάνια πάλη τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος ἡ Ἑλ

θῆ τὰ 3.000 ἑκατομμύρια (150Χ20). Νὰ κατανεμηθῆ δὲ αὕτη εἰς τρία ἔτη ὥστε, τὸ ἔτος 1966-1967 νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ λειτουργήσουν τὰ σχολεῖα αὐτά.

Οὕτω διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ, τῆς συγκεντρώσεως δηλ. τῶν 120.000 αὐτῶν παιδιῶν (50 καὶ 60 τῆς 7ης καὶ 8ης τάξεως)κ αθίσταται δυνατή, ἡ ἐπὶ 2 ἔτη, ἀκόμη, μόρφωσις ὅλων τῶν Ἑλληναπαίδων, ἐπιτυγχάνεται ὁ ἐπαγγελματικὸς αὐτῶν προσανατολισμός, ἀνέρχεται τὸ πολιτιστικὸν ἐπίπεδον τούτου καὶ προετοιμάζεται ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος.

Διότι ὅταν ὅλα τὰ παιδιά, αὐτὰ τῆς Ἑλλάδος, φοιτήσουν εἰς τὰ κέντρα αὐτά, ἐκτὸς τῆς μορφώσεως ποὺ θὰ τύχουν, ἐκτὸς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ των προσανατολισμοῦ, θὰ ἐκπολιτισθοῦν συγχρόνως καὶ θὰ μεταφέρουν καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν καὶ εἰς τὰς οἰκίας των καὶ εἰς ὅλους τοὺς μικροὺς συνοικισμοὺς τῆς Ἑλλάδος.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΣΠΥΡΟΥ Δ. ΡΑΛΛΗ Παιδαγωγοῦ—Ψυχολόγου

ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΨΥΧΙΚΑ ΤΡΑΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΑΥΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1663

Ὑπότροφος τοῦ ΙΚΤ ὁ ὡς ἄνω ἀγαπητὸς καὶ ἐξαίρετος Συνάδελφος Σπῦρος Ράλλης ἐπεδόθη κατὰ τὸν χρόνον τῶν σπουδῶν του ἐν Ἑσπερίᾳ εἰς τὴν εἰδίκευσιν γύρω ἀπὸ τὰ νεώτερα ρεύματα τῆς ψυχολογίας.

Μαθητὴς τοῦ διεθνοῦς φήμης καθηγητοῦ τῆς Πειραματικῆς ψυχολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γενεύης—τοῦ Jean Piaget —τοῦ ὁποίου μετέφρασε εἰς τὴν γλῶσσαν μας, τὸ βασικώτερον τῶν ἔργων του, τὴν Ψυχολογίαν τῆς ἀνημοσύνης, (1) δηλαδὴ τὴν μορφὴν ἐκείνην τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ, τῆς ὁποίας αἱ βάσεις στηρίζονται εἰς τὴν βιολογικὴν καὶ κοινωνικὴν προσαπτικὴν καὶ ρίπτουν ἄπλετον φῶς εἰς τὰ προβλήματα τῆς νεωτέρας ἐρεύνης τῆς παιδικῆς ψυχῆς.

Εἰσηγητὴς καὶ ἐφαρμοστὴς εἰς τὴν πατρίδα μας — μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ — τῶν ἀρχῶν τοῦ Σχολείου τῆς δημιουργικῆς δραστηριότητος» τιμᾶ τὸν κλάδον τὸν ἐκπαιδευτικὸν διὰ τὴν παιδαγωγικο - ψυχολογικὴν δημοσιευμότητα καὶ διὰ τῶν προσωπικῶν πειραματισμῶν του.

Λυστυχῶς ὅμως τόσον ὁ ὡς ἄνω ἐξαίρετος συνάδελφος ὅσον καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀποσταλέντες δαπάναις τοῦ Κράτους εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῆς Πολιτείας μετὰ τὴν ἐπάνοδόν των εἰς θέσεις ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ δράσουν ἐπωφελέστερον γιὰ τὸ καλὸν τῆς Παιδείας μας.

Καὶ ἔτσι ἐνῶ ὁ ὡς ἄνω ἐξαίρετος συνάδελφος διὰ τῆς ψυχολογικῆς του συγκροτήσεως καὶ τῆς μυήσεώς του εἰς τὰ προβλήματα τῆς ψυχαναλύσεως—κατὰ τὰς ἀπόψεις τῆς ψυχαναλυτικῆς σχολῆς τῆς Γενεύης — θεραπεύει ἐν τῇ πράξει τὰ τραύματα τὰ ψυχικὰ παιδιῶν, ἐφήβων καὶ ἐνηλίκων—ὅπως παραθέτει χαρακτηριστικὰς περιπτώσεις εἰς τὴν ὡς ἄνω συγγραφήν του (Σπ. Ράλλη, Αὐτόθι σελ. 37 - 39) δὲν κατώρθωσε νὰ θεραπεύση εἰσέτι τόσον ὁ ἴδιος ὅσον καὶ οἱ λοιποὶ συσπουδασταί του εἰς τὸ ἐξωτερικὸν — τὰ ἰδικὰ των ψυχικὰ τραύματα.

Ἂς ἐλπίσωμεν ὅμως ὅτι ἀργὰ ἢ γρήγορα ἡ Πολιτεία θὰ προσέξῃ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μὲ ζῆλον καὶ ἀφοσίωσιν διακονοῦν εἰς τὸν βωμὸν τῆς Παιδείας.

Ἂς δώσωμε ὅμως τώρα τὸν λόγον καὶ εἰς τὸν συνάδελφον Ράλλην γιὰ νὰ μᾶς μιλήση ἀποσπασματικὰ ὡς ψυχολόγος καὶ ὡς παιδαγωγός.

«Ὁ σκοπὸς τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκομε στὸ σχολεῖο δὲν εἶναι μόνον ἡ μετάδοσις γνώσεων, ἀλλὰ καὶ ἡ καλλιέργεια, ἡ τόνωσις, ἡ ἐνίσχυσις, ἡ ἐνθάρρυνσις, ἡ κραταίωσις τοῦ χαρακτῆρος τῶν μαθητῶν μας, μ' ἄλλα λόγια ἡ ἀνάπτυξη τῆς ψυχικῆς των ἰσορροπίας.

(Ράλλη, Αὐτόθι σελ. 1)

Καὶ ἀλλαχοῦ παρατηρεῖ τὰ κάτωθι:

«Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ ἡ σημερινὴ ταραχώδης ἐποχή μας, ἡ ἐποχὴ τοῦ ἄγχους — ὅπως ἔχει ἐπωνομασθῇ — ἀφήνει στὸν ψυχικὸ κόσμο πολλὰ τραύματα.

(Ράλλη, Αὐτόθι σελ. 9)

Καὶ μεταπηδεῖται ἀπὸ τὸν ρόλον τὸν ψυχολογικὸν εἰς τὸν τοῦ παιδαγωγοῦ, παρατηρῶν τὰ κάτωθι:

Ἡ περίπτωσις δημιουργίας ψυχικῶν τραυμάτων ἀπὸ ἔλλειψιν στοργῆς ἐνδιαφέρει πολὺ τοὺς δασκάλους.

Μονάχα ὅταν ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ ξαναπλημμυρίσει ἀπὸ ἀγάπη καὶ στοργή, τότε καὶ μόνον θὰ ξανανθίση τὸ χαμόγελο στὰ χείλη του καὶ θὰ ἐπουλωθῇ τὸ ψυχικὸ του τραῦμα. Μονάχα δὲ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ στοργὴ τοῦ δασκάλου πρὸς ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ παιδιὰ τῆς τάξεώς του δημιουργεῖ ἕνα ὑπέροχο κλῖμα συνεργασίας καὶ ἀποφεύγεται ἡ δημιουργία ψυχικῶν τραυμάτων, καλλιεργεῖται ἡ ἀμοιβαία κατανόησις καὶ ἀναπτύσσεται ἡ κοινωνικότης τῶν νεαρῶν βλαστῶν μας».

(Ράλλη, Αὐτόθι σελ. 19 - 20)

Ἐκθέτοντας δὲ συντόμως — ἀλλὰ μὲ σαφήνειαν καὶ εὐκρίνειαν — τὰς ἐπιδιώξεις τῶν πέντε ψυχαναλυτικῶν σχολῶν, δηλαδὴ σχολῆς Freud, Adler, Jung, Ἀμερικανικῆς καὶ Σχολὰς ψυχαναλυτικῆς τῆς Γενεύης, παρατηρεῖ τὰ κάτωθι σχετικὰ μὲ τὴν καθαρῶς προσωπικὴ πίστη τοῦ ὡς πρὸς τὴν ψυχολογίαν τῆς δημιουργικῆς δραστηριότητος.

«Τέλος ἡ βασικὴ εἰδικὴ θεωρία ἡ ὁποία ἀγκαλιάζει τὸν ἄνθρωπον σὰν μιὰ συνεχῶς ἐξελισσομένην καὶ βελτιωμένην προσωπικότητα, ἱκανὴν νὰ συμβάλη εἰς τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ συνόλου»

(Ράλλη, Αὐτόθι σελ. 35)

Καὶ ἐπιλέγει:

«Τὰ σχολεῖα μας ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος νὰ μετατραποῦν σὲ σχολεῖα δημιουργικῆς δραστηριότητος μέσα στὰ ὁποῖα νὰ βασιλεύη ἡ χαρὰ τῆς πνευματικῆς δημιουργίας».

(Ράλλη, Αὐτόθι σελ. 36)

---

1) Jean Piaget. Le psychologie de l' iutelligence. Μετάφρασις ὑπὸ Σπ. Ράλλα, Ἀθῆναι 1958 σελ. 1—169.

λάδα καὶ πάλι ἐπιβάλλεται νὰ γίνη ὁ ὁδηγὸς κι' ὁ νικητὴς στὸ πνεῦμα τοῦ καλοῦ ποὺ θὰ νικήση τὸν ἄδη. Εἴμεθα εὐτυχεῖς ποὺ τὸ ὑπουργεῖο μας βρίσκεται σ' αὐτὲς τὶς κρίσιμες στιγμές, σὲ χέρια μιᾶς παγκοίνως ἀνεγνωρισμένης προσωπικότητος σὰν πνευματικὴ πεπειραμένη ὀντότης ἀλλὰ καὶ σὰν ἀνθρώπου μ' ἐξευγενισμὸ καρδιᾶς. Αὐτὸ τὸ φανερώνουν τὰ παρακάτω λόγια του. «Εἶσαι ἀνθρωπιστὴς πρέπει νὰ λέμε σήμερα, ὅταν νοιώθης τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου σὰν πολιτιστικῆς ὀντότητος ποὺ εἶναι ταυτόχρονα ἄτομο καὶ σύνολο μονάχα καὶ ὁμάδα στὴν κοινωνικὴ ζωή... Μ' αὐτὴν ὅμως τὴν ἔννοια ὁ ἀνθρωπισμὸς δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ ξεχωρίση τὴν ἀνιδιοτελῆ ἔρευνα ἀπ' τὴν ἐπαγγελματικὴ γνώση. Οἱ δυὸ αὐτὲς μορφὲς τῆς γνώσεως ποὺ εἶναι καὶ μορφὲς παιδείας συνθέτονται ὄχι μονάχα στὶς ρίζες τους μὰ καὶ σ' ὅλες τους τὶς ἐκδηλώσεις σ' ἕνα μορφωτικὸ σύνολο κι' αὐτὸ εἶναι ἡ πραγματικὴ παιδεία» (Γρηγ. Κοσιμάτη. Ἡ Ἑλλὰς κι' ὁ κόσμος σελὶς 145). Αὐτῆς τῆς πραγματικῆς παιδείας πιστεύουμε ἀπόλυτα ὅλοι μας πῶς ἦλθε ἡ ὥρα. Αὐτῆς τῆς παιδείας πού, ὅπως βαθυστόχαστα τονίζει ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γ. Κουρμούλης, «παρεχομένη ἐπὶ δύο χιλιάδας ἔτη διετήρησεν καὶ τὸ Ἔθνος καὶ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς φυλῆς.

Ἐτελειώσαμε...

Συγχαίρομεν ἐγαρδίως τὸν ἀγαπητὸν Συνάδελφον διὰ τὰς μεταρρυθμιστικὰς καὶ προοδευτικὰς ἀπόψεις του καὶ εὐχόμεθα ὅπως παρασχεθῇ τόσον εἰς αὐτὸν ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Συναδέλφους του καὶ συναποιδαστάς του εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἡ εὐκαιρία νὰ ἐφαρμόσουν στὰ σχολεῖα μας τὰς ἀπόψεις των, ἐποικοδομητικὰς πάντοτε γιὰ τὴν καλύτερη μόρφωση τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ μας.

Ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν δὲ ἄποψιν τοῦ ἀγαπητοῦ Συναδέλφου περὶ τῆς χαρᾶς τῆς πνευματικῆς δημιουργίας ἡ ὁ ποία πρέπει νὰ βασιλεύῃ στὴν ἀτμόσφαιρα τῶν σχολείων, ἂς ἐπιτραπῇ ἡ ἀναγραφὴ καὶ παρομοίων ἀπόψεων ἀπὸ τὴν σφαίραν τοῦ Ἰνδικοῦ Μυστικισμοῦ.

Εἰς τὰ πανάρχαια βιβλία τῶν Ἰνδῶν ἀναγράφεται ὅτι ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἐργασία εἶναι κάτι τι ἀδιαχώριστον.

Στὴν ἐργασία μας βρίσκεται ἡ χαρά μας — λέγει ὁ μεγάλος πρωθιερεὺς τοῦ Ἰνδικοῦ Μυστικισμοῦ ὁ Tagore καὶ σ' αὐτὴν τὴν χαρὰν βρίσκεται κλεισμένη ἡ ὑψηστη μορφὴ τῆς χαρᾶς.

Δυστυχῶς ὅμως, ἐπιλέγει ὁ ὡς ἄνω Ἰνδὸς φιλόσοφος, ἐπειδὴ δὲν μποροῦμε νὰ βροῦμε τὴν χαρὰ στὴν καθημερινή μας ἐργασία, ἔχομε ἀνάγκη καὶ ἑορτασίμων ἡμερῶν, γιατὶ φτωχοὶ καὶ κακομοιριασμένοι ὅπως εἴμεθα δὲν μπορέσαμε νὰ βροῦμε ὅλοι μας τὴν χαρὰ στὴν ἐργασίαν μας.

Καὶ διὰ τὸν ἀμφιβάλλοντα ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν ὡς ἄνω ἀπόψεων τοῦ Tagore ἂς τοῦ ὑπομνησθῇ τὸ τῆς Γραφῆς:

«Ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω».

Εὐριπίδης Σούρλας Παιδαγωγὸς

.....

Ο ΣΤΡΑΤΗΣ Ο ΑΞΑΡΛΗΣ

Ἡ κ. Στέλλα Ἐπιφανίου — Πετράκη, σὰν εὐλαβικὴ προσφορὰ στὴν μνήμη τῶν σφαγιασθέντων ἀπὸ τοὺς Τούρκους Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας, ἐξέδωσε μὲ τὴ συμπλήρωση σαράντα χρόνων ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ ἕνα ὡραιότατο βιβλίο, μὲ τὸν τίτλο «ὁ Στρατῆς ὁ Ἀξαρλῆς» ποὺ δονεῖται ἀπὸ παλμὸ καὶ συγκίνηση καὶ ξεχωρίζει σὲ δύναμη, δομρφιὰ καὶ γερὰ θεμελιωμένη σύνθεση. Εἶναι ἕνα ἀπ' τὰ λίγα λογοτεχνικὰ κείμενα ποὺ γράφτηκαν, γιὰ μιὰ ἀπ' τὶς συγκλονιστικώτερες τραγωδίες ποὺ μνημονεύει ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία. Μὲ τὸ πηγαῖο λογοτεχνικό της ταλέντο ἡ κ. Πετράκη, μᾶς δίνει μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἀξαριοῦ, μιᾶς ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας μὲ πληθυσμὸ 15.000 κατοίκων. Πρόκειται γιὰ ἕνα ἔργο ἀφηγηματικῆς δύναμης καὶ ὕφους, ποὺ γίνεται ἔξαρση τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς θυσίας γιὰ τὴν πατρίδα, μὲ αὐθεντικὴ ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων καὶ ὁλοκληρωμένη περιγραφὴ τῆς σφαγῆς 8.000 ἀπὸ τοὺς κατοίκους τον. Μὲ τέχνη καὶ πολὺ αἴσθημα, μὲ πόνο, μὲ τὸ χρῶμα τοῦ καϋμοῦ καὶ τὸν τόνο τοῦ νοσταλγικοῦ πάθους, μᾶς παρουσιάζει ἡ κ. Πετράκη ἄγνωστα καὶ συγκινητικὰ στοιχεῖα, μὲ θαυμαστὴ ἀπὸ κάθε ἄποψη ἀρτιότητα. Τὸ ἔργο στηρίζεται σὲ ἀποκαλυπτικὲς ἀφηγήσεις καὶ θετικὲς πληροφορίες ποὺ πῆρε ἡ συγγραφεὺς ἀπὸ αὐτόπτες μάρτυρες τῆς σφαγῆς ποὺ σώθηκαν.

Ἀναρωτιέμαι ἂν διάβασε κανεὶς ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς Κρατικῶν Βραβείων τὸ βιβλίο αὐτό, ἂν ἔπεσε στὰ χέρια κανενὸς Ἀκαδημαϊκοῦ κι' ἂν ἔλαβε γνώση τῆς ἐκδόσεώς του τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας νὰ τὸ συστήσῃ μὲ ἐγκύκλιό του στοὺς δασκάλους καὶ στὰ σχολεῖα τοῦ Κράτους, γιὰ νὰ πλημμυρίσῃ ἡ ψυχὴ ἐκείνων ποὺ θὰ τὸ διαβάσουν ἀπὸ ἐθνικὸ ρίγος καὶ νάρθουν στὴ μνήμη τους ἡρωϊκὲς μορφές, ποὺ πότισαν μὲ τὸ αἷμα τους, μὲ τὴ θυσία τῆς ζωῆς τους τὸ δέντρο τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

ΑΝΤ. ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ

Γεώργιου Ε. Ἀραβανῆ, Διδασκάλου

«ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ» (Ἀθῆναι 1963 σελ. 56)

Ὁ ἐκλεκτὸς συνάδελφος κ. Γεώργ. Ἀραβανῆς μᾶς προσφέρει, μὲ τὸν παραπάνω τίτλο, μιὰ χρήσιμη κοινωνικοπαιδαγωγικὴ μελέτη, προϊὸν μόχθου καὶ κόπου πολλοῦ, ποὺ ἀποτελεῖ σημαντικὴ συμβολὴ στὴν ἐπιτέλεση τοῦ παιδαγωγικοῦ ἔργου μας.

Ὁ συγγραφεύς, νέος κι ἀνήσυχος ἐργάτης τοῦ Λαϊκοῦ μας σχολείου, διαπραγματεύεται ἕνα γενικὸ κι εὐρὺ θέμα, ἐμφανίζοντας μιὰ ἐργασία μὲ πληρότητα κι ἀξιώσεις.

Ἀναλύοντας ἐπιστημονικὰ τὸν ψυχικὸ κόσμο τοῦ παιδιοῦ, ἐπισημαίνοντας τοὺς ἀληθινοὺς γιὰ τὴν ἀνάπτυξή του παράγοντες καὶ συσχετίζοντας πλῆθος γνωμῶν κορυφαίων παιδαγωγῶν, Ἑλλήνων καὶ ξένων, συνθέτει τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο τῆς ἀξιοπρόσεκτης μελέτης του. Σ' ὅλες τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου θερμὴ εἶναι ἡ παρουσία ἑνὸς ζωντανοῦ, ἀκαμάτου καὶ ἀφωσιωμένου δασκάλου, ποὺ στοχάζεται ὀρθά, ποὺ συνεχῶς μοχθεῖ κι ἔχει τὴν πίστη καὶ τὴ δύναμη νὰ προχωρήσῃ.

Ὁ ἀναγνώστης χαίρεται τὸν μεστὸ στοχασμό, τὴν ἄρτια διατύπωση τῶν σκέψεων καὶ τὴ συγκροτημένη δασκαλικὴ συνείδηση ἑνὸς νέου κι ὁρμητικοῦ συναδέλφου, ποὺ πορεύεται μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ καὶ μὲ διάθεση ἀποστολικὴ στὸ ἐπίμοχθο ἔργο του.

Ὁλόθερμα συγχαίρομε τὸν κ. Ἀραβανῆ γιὰ τὴ θετικὴ παιδαγωγικὴ προσφορά του κι εὐχόμεθα ὁλόψυχα νὰ μᾶς δώσῃ κι ἄλλες ἀνώτερες ἐργασίες, καρποὺς τῆς πίστεως, τῆς θελήσεως καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ του.

Δημ. Κ. Κουτσουλέλος

Στρατῆ Παπαδάκη

ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ὁ Στρατῆς Παπαδάκης παρουσιάζει στὸ διδασκαλικὸ κοινὸ ἕνα βιβλίο. Ὡς τώρα πολλὰ βιβλία του βοηθητικά, ἐπιστημονικὰ καὶ θεατρικὰ ἔχουν τεθῆ στὴ διάθεση τοῦ δασκάλου. Τὸ βιβλίο του ὅμως «Σχολικὲς Γιορτὲς καὶ Ἀνθολογία ποιημάτων» στὸ εἶδος του, ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ ἕνα πραγματικὸ κενὸ στὴν παιδικὴ θεατρικὴ βιβλιοθήκη. Γιατὶ εἶναι ἀλήθεια πὼς ὡς τὰ τώρα ἐνδιαφερόμασταν μόνο γιὰ τὶς μεγάλες τάξεις, ποὺ ἀπὸ συνήθεια κρατοῦσαν τὸ πρόγραμμα μιᾶς γιορτῆς, ἐνῶ οἱ μικροὶ ἐμφανιζόταν μὲ ποιηματάκια ἢ καὶ μικρὰ σκετσάκια. Μὲ τὸ βιβλίο τοῦτο οἱ μαθητὲς τῶν μικροτέρων τάξεων, παίρνουν στοὺς ὤμους τους ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ προγράμματος γιατὶ μέσα σ' αὐτὸ βρίσκονται 20 θεατρικὰ ἔργα καλοδουλεμένα μὲ ἀξιώσεις καλλιτεχνικές. Ἔτσι οἱ μικροί, μὲ τὸ παίξιμο ἑνὸς ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτά, γίνονται σοβαροὶ παράγοντες τῆς γιορτῆς.

Ὁ συγγραφέας, δὲν ὑπολόγισε κόπους καὶ ἔξοδα γιὰ νὰ παρουσιάσῃ ἕνα σπουδαῖο βοήθημα στὸν δάσκαλο, ποὺ τὸν πιάνει ζαλάδα ὅταν πλησιάζει κάποια γιορτὴ καὶ δὲν βρίσκει κάτι ἀξιόλογο. Τὸ ἄφογο περιεχόμενο τοῦ βιβλίου, ἀμιλλᾶται ἡ κομψὴ ἐμφάνιση, τὸ καλὸ δέσιμο καὶ ἡ ἐπιμελημένη γενικὰ φιλοτέχνησή του. Κοντὰ σ' αὐτὰ καὶ οἱ σχετικὲς ὁδηγίες ποὺ παρατίθενται ἀπὸ τὸν συγγραφέα, ὁδοκληρώνουν τὴν τελειότητα τοῦ βιβλίου. Χ. Α.

τους ἡρωϊκὲς μορ-
ἡ θυσία τῆς ζωῆς

ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ

1963 σελ. 56)

. 'Αραβανῆς μᾶς
χρήσιμη κοινωνι-
καὶ κάτου πολλοῦ,
πιτέλεση τοῦ παι-

γάτης τοῦ Λαϊκοῦ
νικὸ κι εὐρὺ θέμα,
κι ἀξιώσεις.
κὸ κόσμο τοῦ παι-
τὴν ἀνάπτυξή του
νωμῶν κορυφαίων
ἐτει τὸ οὐσιαστικὸ
του. Σ' ὅλες τὶς
πία ἑνὸς ζωντανοῦ,
ὑ στοχάζεται ὀρθά,
τὴ δύναμη νὰ προ-

στοχασμό, τὴν ἀρ-
οτημένη δασκαλικὴ
ἕλφου, ποὺ πορεύε-
ιποστολικὴ στὸ ἐπί-

δανῆ γιὰ τὴ θετικὴ
ι ὁλόψυχα νὰ μᾶς
ρποὺς τῆς πίστεως,

Κ. Κουτσουλέλος

ΓΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ

τρατῆς Παπαδάκης
ι βιβλίο. Ὡς τώρα
ονικὰ καὶ θεατρικὰ
Γὸ βιβλίο του ὅμως
ημάτων» στὸ εἶδος
ιτικὸ κενὸ στὴν παι-
ιλήθεια πώς ὡς τὰ
μεγάλες τάξεις,
αμμα μᾶς γιορτῆς,
ιτάκια ἢ καὶ μικρὰ
τὲς τῶν μικροτέρων
α μεγάλο μέρος ἀπὸ
ια σ' αὐτὸ βρίσκον-
μὲ ἀξιώσεις καλλι-
ο ἑνὸς ἀπὸ τὰ ἔργα
ις γιορτῆς.
ποιες καὶ ἔξοδα γιὰ
στὸν δάσκαλο, ποὺ
ιοια γιορτὴ καὶ δὲν
περιεχόμενο τοῦ δι-
ι καλὸ δέσμιο καὶ ἡ
Κοντὸ σ' αὐτὰ καὶ
ιτὸ τὸν συγγραφέα,
ίου. Χ. Α.

ΠΛΗΡΗΣ ΣΕΙΡΑ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ

		Δραχ.
1.	Ἰω. Καμπανᾶ : Παλαιὰ Διαθήκη	12
2.	» » : Καινὴ »	12
3.	» » : Ἐκκλ. Ἱστορία	12
4.	» » : Κατηχ. Λειτουργικὴ	14
5.	» » : Εὐαγ. Περικοπαί	15
6.	Γεωργίου : Καινὴ Διαθήκη	10
7.	Παρούση : Ἐκκλ. Ἱστορία	14
8.	Ἰω. Καμπανᾶ : Ἱστορία Γ' τάξεως	12
9.	» » : » Δ' »	12
10.	» » : » ΓΔ'/Α' ἔτος	12
11.	» » : » ΓΔ/Β' »	12
12.	» » : Βυζ. Ἱστορία	12
13.	» » : Ἱστορία Ν. Ἑλλάδος	14
14.	Γεωργίου : Ἱστορία Δ'	10
15.	Πεντέα : Βυζ. Ἱστορία	14
16.	Ἰω. Καμπανᾶ : Ἀγωγὴ Πολίτου	15
17	» » : Λεκτ. Ἀσκήσεις Β'	12
18.	» » : Γραμ. Δημοτικῆς	14
19.	» » : » Καθαρευούσης	11
20.	» » : Ἐκθέσεις Γ'Δ'	10
21.	» » : » Ε'ΣΤ'	12
22.	» » : Λεξικὸν Δημ. - Καθαρ.	12
23.	» » : Ὁδηγὸς (test) Ἀλφ.	15
24.	» » : » » Ἀναγν. Γ'	12
25.	» » : » » » Δ'	12
26.	» » : » » » Ε'	12
27.	» » : » » » ΣΤ'	12
28.	» » : Μεθοδ. Ἀριθμ. Α'	12
29.	» » : » » Β'	12
30.	» » : » » Γ'	12
31.	Ἰω. Καμπανᾶ : Μεθοδ. Ἀριθμ. Δ'	12
32.	» » : » » Ε' ΣΤ'	14
33.	» » : Πρακτ. Γεωμετρία	12
34.	Σπυροπούλου : Νέα Ἀριθμητικὴ Γ'	10
35.	» : » » Δ'	10
36.	Γεωργίου : Πατριδογνωσία Α' Α'	10
37	» : » Β'	10
38.	Ἰω. Καμπανᾶ : » Γ'	12
39.	» » : Νέα Γεωγρ. Ἑλλάδος	14
40.	» » : Γεωγρ. Στερεᾶς	15
41.	» » : Πρωτεύουσα Ἑλλάδος	15
42.	» » : Γεωγρ. Ἠπείρων	15
43.	» » : » Εὐρώπης	14
44.	Λιώκη : » »	14
45.	Παπαδέλη : Λέσβος - Λῆμνος	15
46.	Ἰω. Καμπανᾶ : Φυσ. Ἱστορία Γ'	14
47.	» » : » » Δ'	14
48.	» » : » » Ε'	14
49.	» » : » » ΣΤ'	14
50.	» » : » » Ε'ΣΤ'/Α'	14
51.	» » : » » Α' ΣΤ'/Β'	14
52.	» » : Φυσικὴ - Χημεία Ε'	12
53.	» » : » » ΣΤ'	12
54.	» » : » Χημ. Ε' ΣΤ'/Α'	12
55.	» » : » » Ε' ΣΤ'/Β'	12
56.	Λιώκη : Φυσικὴ - Χημεία ΣΤ'	12
57.	Βλαχιᾶ κτλ. : Χαρτ. Ἑλλάδος Α' τ.	8
58.	» : » » Β' τ.	8
59.	Ἠλ. Καμπανᾶ : » Ε'	7
60.	» » : » ΣΤ'	7

**

ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ

1. Μαυροειδῆ - Παπαδάκη	: **Τζαβέλλας**, ἡ ψυχὴ τοῦ Σουλίου	Δρχ. 40
2. Γκίκα Μπινιάρη	: **Μιαούλης**, ὁ μεγάλες ναύαρχος	» 35
3. Λ. Κωστοπούλου	: **Κανάρης**, ὁ μπουρλοτιέρης τοῦ 21	» 40
4. Γ. Σπαταλᾶ	: **Παπαφλέσσας**, ὁ ἐπαναστάτης καλόγερος	» 35
5. Λ. Κωστοπούλου	: **7 φίλοι 7 ἱστορίες**	» 30
6. Δημ. Γιάκου	: **Παραμύθια τῆς Κύπρου**	» 35
7. » »	: **Στὴ χώρα τοῦ μύθου**	» 35
8. » »	: **Διγενὴς Ἀκρίτας**	» 35

Τὰ Βιβλία ποὺ θὰ χαρίσετε στὶς Γιορτὲς

"ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ"
ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

Πλήρης ἐνημέρωσις τῶν συγχρόνων παιδαγωγικῶν καὶ ψυχολογικῶν θεμάτων

Συνδρομὴ ἐτησία :

α)	Διὰ τὰς Σχολικὰς Ἐφορείας	Δραχ. 75
β)	Διὰ τοὺς κ.κ. Ἐκπαιδευτικούς	» 60
γ)	Διὰ τοὺς σπουδαστὰς τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν	» 50

Ἐπιταγαὶ - Ἐμβάσματα Ἀν. Μακρῆν, Λέκκα 25 (Ἐκδ. Οἶκος Ἰω. Καμπανᾶ)

ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗΝ ΣΑΣ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ :

Ν. ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗ
Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἡρακλείου

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ

ΣΕΛΙΔΕΣ 350 ΔΡΑΧ. 80

●

ΚΩΝ. ΜΑΛΟΥΚΟΥ
Ἐπιθεωρητοῦ Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως

ΕΝΙΑΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ
ΔΡΑΧ. 60

Ο ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ

ΕΥΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ κ. κ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ

ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟ ΚΑΙ ΧΑΡΟΥΜΕΝΟ ΤΟ 1964

ΕΥΘ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ
Δ)ντοῦ Παιδαγ. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων

1. ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ Δραχ. 60
2. ΙΣΧΥΟΥΣΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΔΗΜ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ Δραχ. 60
3. ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΑΙ - ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ Δραχ. 30

ΔΗΜ. ΚΑΡΑΤΖΙΝΑ
Ἐπιθεωρητοῦ Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως

ΜΕΘΟΔΟΣ CULSENAIRE
Δραχ. 30

●

Γ. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ
Παιδαγ. Ἀκαδημίας Τριπόλεως

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ Δραχ. 25

●

C. MUELLER Καθ. Πανεπ)μίου (μετ. Α. Μπαρτζελιώτου)

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Δραχ. 40

●

E. SPRANGER - E. HAAG (μετ. Τουλουμάκου)

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
Δραχ. 20

●

ΝΙΚ. ΚΡΗΤΙΚΟΥ

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Δραχ. 10

Πλήρης καὶ γλαφυρὰ ἱστόρησις τοῦ ἔργου τῶν Φιλικῶν, βάσει ἀνεκδότων στοιχείων

ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ :

ΕΛΠΙΝΙΚΗΣ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ
Παιδαγ. Ἀκαδημίας Ρόδου

Η ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ
Δραχ. 40

Ἡ ἀποστολὴ τῶν ἄνω βιβλίων εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐπιβαρύνεται ἐπὶ πλέον μὲ 5 δραχ. διὰ ταχυδρομικὰ ἔξοδα.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε.
ΠΡΑΤΗΡΙΟΝ ΟΔΟΣ ΛΕΚΚΑ 25 — ΑΘΗΝΑΙ (125)

Εθνική Βιβλιοθήκη 107
Οδός Ἐλευθερίου Βενιζέλου
ΑΘΗΝΑΙ (Κ.Δ)

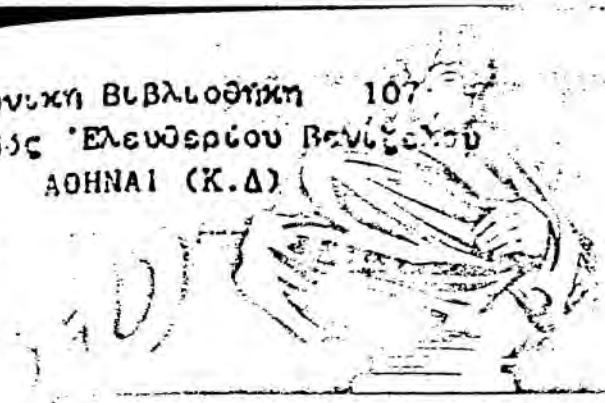

ΒΗΜΑ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

			Σελ.
Εὐρ. Σούρλα	:	Αἱ παιδαγωγικὲς δυνατότητες τοῦ Μονοθεσίου Σχολείου τῆς ὑπαίθρου	» 1
Δημ. Κ. Κουτσουλέλου	:	Ἡ Κύπρος καὶ ἡ Παιδεία της	» 7
Μιλτ. Ἀγγελοπούλου	:	Ἡ ἀντιληπτικὴ σύνθεση τοῦ παιδιοῦ	» 12
Ἰωάν. Κιτσαρᾶ	:	Ἡ κοινὴ ἀγορὰ καὶ ἡ Ἐθνική μας Παιδεία	» 18
Δημ. Ρεβελιώτη	:	Σύγχρονοι ἀντιλήψεις περὶ τῆς νοητικῆς καθυστερήσεως	» 25
Στ. Ξαρλῆ	:	Περὶ τῆς δυνατότητος καὶ τοῦ τρόπου ἐφαρμογῆς τοῦ Ὀκταταξίου Δημοτ. Σχολείου ἐν Ἑλλάδι	» 27
Γεωρ. Ἀραβανῆ	:	Ἡ ὥρα τῆς Παιδείας	» 30
Βιβλιοκρισία	:	«Ψυχανάλυσις καὶ Παιδαγωγικὴ ψυχικὰ τραύματα καὶ θεραπεία αὐτῶν» Σπ. Ράλλη — «Σχολικὲς γιορτὲς καὶ Ἀνθολογία ποιημάτων» Στρ. Παπαδάκη «Δάσκαλος καὶ Παιδὶ» Γεωργ. Ἀραβανῆ -«Ὁ Στρατῆς ὁ Ἀξαρλῆς» Στελ. Ἐπιφανίου - Πετράκη	» 31

ΕΤΟΣ ΙΑ' — ΤΕΥΧΟΣ 3ον - 4ον

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1963

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ — ΕΚΔΟΤΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α - ΤΗΛ. 236.547 - 221.316

ΑΘΗΝΑΙ

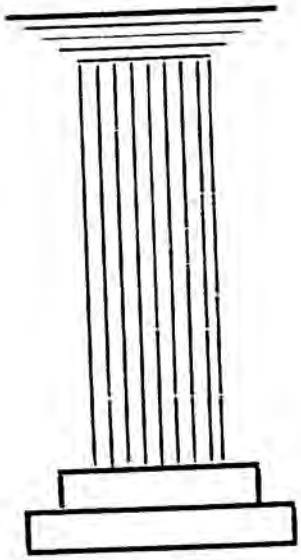

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΥΒΑΛΑΣ	Πρόεδρος
ΧΡ. ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ	Α' Αντιπρόεδρος
ΔΗΜ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ	Β' Αντιπρόεδρος
ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΣ	Γεν. Γραμματεύς
ΕΥΑΓ. ΔΟΥΓΑΛΗΣ	Ειδ. Γραμματεύς
ΓΕΩΡΓ. ΚΑΝΑΡΙΟΣ	Ταμίας
ΧΑΡ. ΑΜΟΙΡΙΔΗΣ	Μέλος
ΜΗΝ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ	Μέλος
ΑΝΑΣΤ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ	Μέλος